видавництво

Бов Б'єрґ

Аґерґаус

Перекладено за виданням:
Bov Bjerg: Auerhaus. Roman
© Aufbau Verlag GmbH & Co. KG, Berlin 2015 (Published with Blumenbar; »Blumenbar« is a trademark of Aufbau Verlag GmbH & Co. KG)

Видання здійснено за підтримки
Міністерства закордонних справ
Німеччини в рамках проекту «На дотик»
Goethe-Institut в Україні

Серія «пейпербеків»

ISBN 978-966-97811-2-3

Усі права застережено
© Бов Б'єрґ, текст, 2015
© Анна Савченко, переклад, 2018
© Наталка Сойко, ілюстрації, 2018
© «Видавництво», 2018

Бов Б'єрґ

видавництво
пейпербеків

Усі особи вигадані,
усі події давно минули.

Віра посвітила вниз. На сходах лежав Фрідер.

Я:

– Він плаче?

Віра:

– Він сміється.

Фрідер лежав на спині головою вгору. Він мружив очі під шапкою з помпоном і хихотів:

– Я зробив це! Я зробив це!

Я спустився, переступивши через нього. З підошов його чобіт натрусилося снігу. Внизу лежала сокира.

Рипнули двері. Сніжинки плавно опускалися мені на голу руку. Струм вибило в усьому селі. Було видно, як у вікнах горять свічки. Я впізнав на снігу свіжі сліди Фрідерових чобіт і пішов ними.

Підбори вказували напрям.

Сліди вели від дверей на вулицю, далі уздовж будинків, попри Зайделя. Тоді вгору

на парапет, круг засніженого горба компостної купи і знову вниз. Поряд прокотило авто, зовсім повільно, порипуючи. Здавалося, навіть фари світили в завірюсі повільніше, ніж зазвичай.

На сільському майдані сліди Фрідера губилися під свіжим снігом. Посеред майдану миготіли вогники, оранжеві та блакитні.

Сніг припинився. У ту саму мить дали струм. У вікнах з'явилося світло, замерехтіли вуличні ліхтарі та лампи на автостоянці біля «Penny»*. Заблимала вивіска Народного банку. На сільському майдані стояла муніципальна вантажівка та поліцейський Фольксваген «Жук». Поряд лежала різдвяна ялинка.

Ще недавно вона височіла над будинками та сяяла над майданом тисячею лампочок. Тепер лежала між запаркованими автомобілями. Лампочки не світилися. Боґацкі, сільський поліцай, м'яв свою шапку. То надіне її, то зніме.

Чоловік з комунальної служби схилився над деревом. Він підняв обірваний кабель із землі й сунув його Боґацкі під носа.

* «Penny» – мережа магазинів. *(Тут і далі прим. пер.)*

Я пішов слідами назад. Дві пари чобіт поряд одна з одною, Фрідера та мої. Одні прийшли, інші пішли назад.

Вулиця та дахи блищали від снігу. Я заскочив на парапет і обійшов навколо білої купи.

Фрідер на Святвечір завалив велику різдвяну ялинку на сільському майдані. Я зробив ще коло. Це не був початок історії, ані її кінець.

І ще одне коло.

Але це те, що кожен має знати про Фрідера.

Зайделі верталися з Різдвяної служби. Краще, щоб вони мене не бачили. Я був у самій футболці. Я пригнувся за вкритою снігом купою.

Фрідер і я вже давно ходили в один клас. І ніколи не ставалося чогось надзвичайного.

У кожному разі, коли це трапилося, мене взагалі там не було. І, логічно, я не брав у цьому участі. Я був ситий по горло маминим дурнуватим другом і на кілька днів звалив з хати.

Дурнуватий Друг Моєї Мами. Коли я розповідав про нього друзям, я називав його $Д^2М^2$.

Спочатку Фрідер називав його $Д^2ТМ$. Це було якось занадто складно і не дуже смішно. Тоді він почав називати його $Д^2Т^2$, і це взагалі нікуди не годилося: Твоєї Тами, чи як?

Тепер він називав його $Д^2М^2$, як я. Це теж було трохи дивно, бо то ж не його мама, та вже нехай. Я мав лише двох малих сестер, та коли Фрідер теж називав маминого друга $Д^2М^2$, то я ніби ще й брата мав.

Пофіг.

$Д^2М^2$ переїхав до нас кілька років то́му і з того часу перебудовував дім. Він на голову

нижчий за мене. Стелі йому зависокі, тож він скрізь поробив додаткові дерев'яні перекриття. Одна кімната над іншою. Я мусив йому з тим допомагати. І це був повний ідіотизм, бо він постійно натякав, що я для цього занадто слабкий та криворукий. «Подай мені теслярський молоток! Ти взагалі знаєш, що це таке?»

Через Д²М² я купив собі телевізор за гроші, які заробив на птахофермі. Маленький переносний із телескопічною антеною. Коли я був удома, то сидів у своїй кімнаті й дивився телек. Серіали, старі фільми — все. Навіть усі ці чорно-білі соплі про ідеальні родини у неділю по обіді — все передивився. Хіба що мусив допомагати Д²М².

Д²М² за професією був малярем. Не тим малярем, який вміє малювати краєвиди, чи людей, чи ще щось, а тим, який вміє фарбувати. Стіни і всяке таке. Він, певною мірою, навчився більш-менш рівномірно наносити фарбу і тепер був підручним маляра. І шпалери клеїти теж навчився.

Коли ми клеїли шпалери у вітальні, він помітив, що прорахувався і що їх не вистачить. Він поїхав докупити шпалер. А я ж був скасував свою зустріч із Вірою і тепер стояв у вітальні, дурень-дурнем, і без Віри, і без шпалер, і мусив чекати, поки Д²М² повернеться.

Я відшкріб шпателем залишки старих шпалер, тоді приніс із підвалу коричневу цокольну фарбу. На голій штукатурці я вивів пензлем: «ТУПИЙ ЯК ПЕНЬ. ЗАСРАНЕЦЬ».

Потому я почав клеїти шпалери. Я не хотів, щоб Д²М² прийняв мою писанину на свій рахунок, коли прийде додому. Просто це закінчилося б репетом. Д²М² доволі чутливо реагував на критику.

Я як треба відрізав кілька шматків шпалер і приклеїв. Я совав кольорові ромби вгору й униз, доки зійдуться стики, та розгладжував смуги щіткою.

Коли Д²М² повернувся, напис уже зник під шпалерами. Одна стіна була майже готовою.

Д²М² сказав:

— Непогано.

Я побоювався, що шпалери можуть відклеїтися і через важкий клей сповзти донизу, одна за одною. Подумки я вже читав напис на стіні. Коли відпало три смуги: «ТУПИЙ РАНЕЦЬ». Коли відпало шість: «ТУПИЙ ЯК СРАНЕЦЬ».

Але шпалери не відклеїлися.

Я сказав:

— Добре, що ми таки вчасно впоралися.

Я зрізав зайве шпалерним ножем.

Д²М²:

— Я купив планки та панелі. Завтра навісимо стелю в передпокої.

Це стало сигналом. Я спакував речі й поїхав на велосипеді через поля до Віри. Наступного дня ми автостопом подалися до Берліна.

Ми не раз їхали на кілька днів із дому. До Віриного брата в Мюнхен, чи в Амстердам, чи на Боденські озера. Пояснювальні записки «від батьків» у школу ми писали самі. Віра досить добре підробляла підпис моєї мами, а я — її мами. Після закінчення школи я хотів якнайшвидше перебратися до Берліна. Я ще ніколи не був там. Лише знав, що можна не йти до армії, якщо там живеш. І що ніби посередині проходила стіна.

Ми переночували у знайомого Віриного брата. У квартирі була лише одна велика кімната, заставлена дошками, брусами та решітками. Знайомий Віриного брата хотів щось із цього побудувати, але я не розумів, що саме. Антресоль чи, певною мірою, місток через усю квартиру абощо. Велика кімната і маленька кухня. Віра спала в кімнаті, я — на кухні. Віра сказала, що інакше ніяк, бо мало

місця, і я повірив. Метро в Берліні ходило щокілька хвилин. Навіть не треба було заглядати до розкладу руху, перш ніж виходити з дому. Можна просто спуститися в метро і поїхати.

Я сказав Вірі:

— Зайцями?

Віра відповіла:

— Автостопом.

Я:

— У місті? Як це?

Ми помахали, та ніхто не зупинився.

Я сказав:

— Десять хвилин. За цей час уже три поїзди проїхало!

Тоді зупинився автобус. Рейсовий автобус, жовтий двоповерховий.

Засичало. Двері відчинилися.

Віра сказала:

— У нас немає грошей.

Водій кивнув, щоб ми заходили. Засичало, двері зачинилися. Водій поглянув у дзеркало заднього огляду, ввімкнув поворотник і знову перелаштувався у смугу руху.

Я сказав:

— У нас немає грошей.

Водій пробурмотів:

— «Немає грошей» у бак не заллєш. Піднімайтеся, нагорі ще є місця!

Ми оглянули університетський квартал, тоді пішли поїсти у величезну студентську їдальню. Перед їдальнею була дошка оголошень, метрів із тридцять завширшки і два заввишки. Віра відірвала один папірець. «Здам кімнату».

Віра:

— Попрактикуємось у пошуку житла?

Кімната це виявився обшитий темним деревом барліг у старій віллі з червоної цегли. Крізь штори було видно вигорілий на сонці стрижений газон за будинком.

Господинею була стара пані.

— Це була кімната Юрґена. Нашого діда.

Вона витріщалася на Віру так, наче ніколи досі не бачила зеленого волосся.

— Кімната лише на одну особу, — сказала вона, коли ми виходили.

— Звісно, — сказала Віра, — жодних проблем. Я вже вступила до Москви. Філософія, марксизм-ленінізм і всяке таке.

Стара вирячилась, як опудало соколихи, якій вставили завеликі скляні очі.

Віра додала:

— Ми хочемо зустрічатися на півдорозі. Ви не знаєте випадково, скільки часу їхати залізницею від Берліна до Варшави?

Стара пані то відкривала, то закривала рота:

— Залізницею НДР? Зі Східного Берліна?

Дорога автостопом додому тривала значно довше, ніж ми очікували. На пункті пропуску через кордон стояло двадцять чи тридцять людей, що теж хотіли на південь. Вони тримали перед собою картонки, на яких значилося «Мюнхен» чи «Фрайбург» або просто «Ш», тобто «Штуттґарт». Парочка, що постійно хихотіла, нахабно вималювала на своїй табличці «РИМ». Через півгодини зупинилася фура з написами італійською, і обоє, хихочучи, сіли в неї.

До півночі поїхати вдалося лише половині. Заправка була залита жовтим світлом. Ми не бачили ні душі. Проміжки між машинами на автобані збільшилися, й інколи ми по кілька секунд не чули жодного двигуна.

На парковці вантажівки стояли впритул одна до одної.

Ми розстелили спальні мішки біля живоплоту й лягли спати.

Я спитав:

— Ти навідаєшся до мене, коли я переїду до Берліна?

Віра відповіла:

— Ну, а ти як думав!

Я:

– Ти хочеш дітей?

Віра:

– Та ти приколюєшся.

Навіть небо було жовтим від вогнів на стоянці. Я не міг зрозуміти, чи захмарене воно, чи ні.

Потім Віра погладила мою щоку. Сонце яскраво світило крізь кущі.

– Помалу прокидаються. Піду попитаю.

Вона побрела до вантажівок. Її тіло злегка погойдувалося: вузькі плечі, талія, задок. Це було збіса гарно. Про мене, то нехай би вона йшла і йшла, а не тільки до вантажівок. Але тоді я б не міг її так добре бачити.

Пофіг.

Так чи інак, вона заговорювала до кожного, хто вибирався з кабіни. Чоловіки дивилися їй в обличчя, коли вона запитувала, і поки обмірковували відповідь, їхні погляди повільно опускалися вниз, а тоді так само повільно знову повзли догори.

Один коротко кивнув і вказав на забігайлівку.

Віра повернулася. Вона лаялася:

– Що я за це отримаю? Твого друга, на жаль, я не можу взяти! Без гумки? От мудило.

Он той здався мені більш-менш нормальним. Принаймні він мене просто обдивлявся.

Вантажівка везла сіль. Водій образився. Він говорив:

— Що я завтра буду возити по світу? Пісок?

Віра фліртувала з усіх сил. Вона казала «Сіль у супі» й подібні дурниці.

Це спрацювало. Він з'їхав з автобану та зробив величезний гак — двадцять кілометрів селами аж до самої школи. За п'ятнадцять восьма ми вилізли з кабіни.

На шкільній парковці стояв Аксель за кілька кроків від своєї новісінької тачки. Він отримав її від батьків за водійські права. У місці для куріння стояли дев'ятиклашки. Аксель демонстрував систему дистанційного керування центральним замком. Ніхто не мав машини з центральним замком. Навіть ніхто з учителів. Аксель простяг руку в напрямку автівки і влаштував виставу: клік — замкнув, клак — відімкнув.

Фура протрубила на прощання. Дев'ятиклашки перелякано скинули голови догори.

У вестибюлі Віра витягла з куртки ароматизатор-ялинку. Віра тирила все, що не було приварене чи прибите. На жаль, завжди

якийсь гівняний непотріб. Ялинка смерділа ваніллю. З-під футболки вона дістала металеву табличку: «Дами, увага! Мій – 18 метрів!»

Вона зітхнула:

– Що за кретин! – І засунула табличку в мою дорожню сумку.

Я сказав:

– І зовсім це не так.

Віра поцілувала мене і сказала:

– Te amo.

Це значило «Я люблю тебе» латиною. Вона завжди так казала, а я потім запитував: «А як це називається в математиці?» Тоді Віра відповідала: «Мінус на мінус дає плюс».

Поглиблений курс латини й математики. Я вважав це шалено крутою комбінацією.

Коротше, я нічого не знав про цю історію. Доктор Кед звів брови на знак привітання.

– Я хворів, – сказав я. Зазвичай він нервово зводив очі до стелі, коли вважав, що знову піймав мене, та сьогодні не відреагував. Він просто дивився на мене. Чи в мене.

Я сів на своє місце. Фрідера ще не було. Доктор Кед почав урок, але нікого не опитував. Фрідер не прийшов.

Справжнє ім'я Доктора Кеда було Фаллер, але його називали Кедом, ще коли ми прийшли до школи. Тобто цілу вічність. Ім'я: Доктор, прізвище: Кед. Не фізкультура, а німецька література. Це завжди заплутувало всіх, хто чув його ім'я вперше. Доктор Кед, німецька література. У Кеда на голові була лисина, а довкола неї лише вузька облямівка з волосся. Ну, радше волосяний серп чи дуга, бо спереду над лобом уже взагалі нічого не росло. Напевне, він почувався надто молодим для лисини, хоч йому було щонайменше тридцять. З правого боку він відростив волосся аж до плеча, намащував його і вкладав на лисину. Ми не знали, чи то йому про це ніколи не говорили, чи то йому було байдуже. Але так чи інакше, волосся ніколи не прикривало лисину повністю. Пасма завжди злипались у дві смужки, як яєчна локшина.

Кед посунув дошку вгору і написав над головою короткими, сильними ударами, аж крейдяний пил посипався на смужки волосся: «БУРЯ І НАТИСК».

«Буря і натиск», класицизм, романтизм, — я ніколи не міг затямити послідовність. Я не розумів, як це працює з епохами. Ґете колись вирішив: так, досить уже написано класики,

це мені набридло, тепер я писатиму в стилі «Буря і натиск»? Окрім того, назви епох були геть дурнуваті. «Буря і натиск» — це звучало як підлітковий християнський рок-гурт.

Коротше: Ґете, Вертер.

Кед був цинічним. Чи нещасна любов дійсно є достатньою підставою вкоротити собі віку? «Інші матері теж мають гарних доньок, чи ж не так?»

Інші нічого не відповідали. Але ось що було дивовижним: я бачив, що їм не байдужі Кедові слова. Я бачив, що вони дійсно замислилися.

У цьому було щось підозріле.

Чи взагалі може бути достатня причина для самогубства, запитав Кед. Його погляд никав рядами. На мені він завис. Я дивився на дошку так пильно, як тільки міг.

— Пане Гьопнер?

Звідки мені знати? Деякі люди накладають на себе руки. Це дурість. Але чому? Цього жодна людина не знає. Їх самих уже не можна запитати. Принаймні тих, кому це вдалося. Тих, кому не вдалося, — то їх ще запитаєш. Але чи рахується те, що вони скажуть? Можливо, для невдалої спроби самогубства були зовсім інші причини, ніж для вдалої?

Мені книжка видалася нудною. Лист за листом, усі однотипні. Спочатку він вклепав-

ся в жінку, хоча точно знав, що в неї вже є інший. А тоді постійно скиглить, що у неї вже є інший. Дійсно дивина, що в часи Ґете дорослі поводились так по-дитячому.

Кед повторив:

– Пане Гьопнер?

Я сказав:

– Це ж література, отже вигадка. Ґете міг би обійтися без самогубства в кінці. Може, він його туди просто дописав, щоб ефектно закінчити.

Кед схилив голову набік і сказав:

– Цікаво.

За уїдливий тон, із яким він це вимовив, у середній школі його б уже поставили на місце. Але ж ми були у гімназії.

Смужки волосся посунулися. Спочатку ледь помітно, а потім зісковзнули з лисини і повисли над вухом, як безглузді нитяні штори.

Кед запитав:

– Пані Шрайнер?

Цецилія зашепотіла. Іншим разом хтось уже почав би шушукатись і хихотіти. Але сьогодні ніхто не кепкував із того, що вона завжди говорить так тихо. Іншим разом Кед уже б давно хвацьки мотнув головою й закинув три смужки на лисину. Зараз вони просто звисали вниз.

Кед сказав:

— Трохи голосніше, будь ласка.

Цецилія заговорила швидше.

Кед сказав зовсім м'яко, ніби хотів її заспокоїти:

— Пані Шрайнер.

І тоді Цецилія таки сказала голосніше. Що вона просто не розуміє цього. Вона заплакала. Я подумав, що це вже трохи занадто: ревти через якогось дворянина двохсотлітньої давності.

Цецилія вигукнула:

— Те, що сталося з Фрідером! Мені так шкода! Чому він це зробив?

Етикет-пістолет стрибав від бляшанки до бляшанки. Третій ряд, четвертий ряд, наступна коробка. Моя мама стояла навколішки на кахлях і клеїла цінники на консерви. Вона підвела очі.

– Ну, знову тут?

– Я вже був у школі.

Вона взялася за край полиці й підвелась.

Мама запитала:

– І?

– І що я дізнався! Я одразу поїхав до лікарні.

Вона ходила між полицями, витягала пусті коробки і на ходу складала їх. Я незграбно тупцяв за нею.

Мама сказала:

– Він уже не в лікарні, пані Віттлінґер казала.

Це Фрідерова мама.

Я запитав:

— Але ж де тоді? Вони ж не могли його просто відіслати знову додому!

І тут до мене дійшло, що Фрідер, напевне, був у божевільні, у Шварцесгольці. Я подумав: «Якщо так піде далі, опинишся у Шварцесгольці!» Цю погрозу знав кожен.

Мама взяла пакунок вершкових кексів, принесла сітку мандаринів, потім пішла до каси та оплатила.

— Матимеш на гостинець.

Божевільня стояла на краю міста. Неврологічна клініка. Дурка. Психіатрія. Стара будівля з гіпсовим оздобленням зовні, немов маленький палац. Коли будували божевільню, навколо ще був ліс.

Я ще ніколи не був у божевільні. Навіть як відвідувач.

Лісу вже давно не було. Від нього залишилася тільки народна назва божевільні*. Тим часом божевільня стояла між бійнею та крематорієм, прямо біля залізничних колій. Що було справжнім божевіллям, бо тут проїжджало доволі багато потягів. Із таким самим успіхом можна було б під час прогулянки вкласти депресивним у руки заряджений

* Schwarzes Holz *(нім.)* — Чорний Ліс.

пістолет. Це означало, що кожного тижня котрийсь божевільний стрибав під поїзд, але про це ніколи не писали в газетах. Дітьми ми інколи їздили велосипедом через поля на край міста до колій. Ми шукали калюжі крові, відрізані ноги чи менші частини тіла, але така велика кількість потягів робила ґрунтовні пошуки небезпечними.

Я їхав тротуаром уздовж високої цегляної стіни. Великі залізні ворота були відчинені. Я поставив велосипед на газоні. На лавках у парку сиділи люди в спортивних костюмах і курили. Напевне, це були божевільні. Чому вони просто не тікали звідси?

Скляні двері в закрите відділення були зачинені. Логічно. Кнопка дзвінка була з мою руку завбільшки. Я ляпнув по ній. Нічого не відбулося. Я чітко натиснув великим пальцем. Задзижчало.

Медсестра відвела мене до кімнати відпочинку. Телевізор працював без звуку, якийсь чоловік, тільки у темно-синьому костюмі, жилетці, білій сорочці і все, втупився з відкритим ротом в екран. Там ішов якийсь чорно-білий фільм, Лорел і Гарді чи щось таке.

Троє чоловіків грали в карти. Якась жінка стрибала з одного кутка кімнати в інший з бляшанкою в руці. Вона нахилялася над стоячою попільничкою і стрибала назад.

Медсестра запитала:

– Уперше в психіатрії?

Як така маленька медсестра повинна вгамувати якогось божевільного, якщо до такого раптом дійде?

– Так, уперше. Як відвідувач. Тобто взагалі вперше.

– Тут тобі ніхто нічого не зробить, – сказала сестра. – Пацієнти тут не божевільніші за нас.

Вона вказала на коричневий диван зі штучної шкіри. Це означало «сідай».

– Але у нас є ключі, – додала вона й усміхнулася.

Я намагався сидіти в глибокому дивані якомога невимушеніше. Я відкинувся на спинку. В божевільні було шалено спекотно. Я закотив рукави. Якщо уважно придивитися, то в оббивці дивана можна було розпізнати маленькі пропалини. Моє передпліччя приклеїлося до підлокітника. Я трохи підняв його, щоб моя шкіра відлипла від штучної. Трохи щипало за волосся. Я тримав руки в повітрі.

Один із картярів зробив довгу затяжку, потім загасив сигарету. Одразу ж прискакала жінка і витягла недопалок із попелу. Вона виколупала тютюн із паперу в свою бляшанку.

Раптом в іншому кінці кімнати з'явився Фрідер, у коридорі, що вів до палат. У піжамі. Він повільно підійшов до мене, дуже прямий, руки важко звисали по боках, капці човгали підлогою. Вони запхали йому в дупу палицю, подумав я. Аж до самого мозку.

Це той ведмідь, те, що залишилося від ведмедя, з яким кожен радо йшов на Стрілецький фестиваль чи на Перше травня, бо сам його вигляд миттю заспокоював кожного, хто шукав неприємностей.

Він сів. Це було так незграбно, ніби *він* садив *себе* і це були дві різні особи.

Хто садив? – Він садив.

Кого садив? – Себе садив.

Я сперся на підлокітник.

– Привіт, – сказав я. – Як справи?

Фрідер прямо подивився на мене і повільно проказав:

– Класно. А не видно?

Я не знав, що говорити. В американських фільмах, коли посеред розмови западала ніякова пауза, люди завжди говорили: «Хочеш

чогось випити?» Тоді хтось підходив до бару, кидав кубики льоду у склянку та наливав віскі.

На підвіконні стояв пластмасовий глек зі світло-червоною бурдою. Ймовірно, фруктовим чаєм.

Я сказав:

– Хочеш чогось випити?

Я наповнив склянку та роззирнувся.

Я сказав:

– Кубиків льоду тут немає, чи є?

Вікна знадвору були заґратовані товстими пофарбованими на біле прутами.

Я не наважувався запитати Фрідера про причину.

Ми завжди підколювали його, що батьки в нього фермери. Коли перед школою він допомагав у господарстві, то від нього тхнуло хлівом. Окрім учителів, ніхто не називав його на ім'я. Усі казали просто «селюк».

Чи це було причиною, щоб накласти на себе руки? Фрідер відгукувався на це прізвисько, а коли телефонував мені додому, то сам казав: «Привіт, це селюк».

Яка причина для самогубства була «достатньою», запитав сьогодні зранку Доктор Кед.

Кілька років тому старша сестра Лотара вночі пішла до лісу і повісилася. Але вона

була вагітною, як говорили потім. Доволі парадоксальна причина, щоб покінчити з життям. Вона взяла із собою кілька свічок. Коли її знайшли, свічки, кажуть, ще горіли. Їй ще не було вісімнадцяти. Не стати вісімнадцятилітнім – це ж лайно. Коли комусь не виповнюється вісімнадцять, то все намарно.

Хай там як, а Фрідер не був вагітним.

Раптом мені стало ясно, що я ніколи більше не назву Фрідера селюком. Ніхто ніколи більше не називатиме його селюком.

– Та кажи вже, – сказав Фрідер.

– Що?

Фрідер перекривив мою шепеляву вимову:

– Фо за фігню ти витворяєф?

Я навмисно зашепелявив сильніше:

– Ффо ва фігню ти витворяєфф?

Фрідер сказав:

– Сам не знаю.

Один із картярів крикнув на стрибунку: «Дай мені спокій! Манда!» Він грюкнув рукою по столі. Стрибунка відскочила в куток і сіла навпочіпки лицем до стіни.

– Добре тобі говорити, – сказав Фрідер.

– Та я ж нічого не сказав.

– У тебе принаймні є дівчина. Я мало не помер, так і не переспавши з жінкою.

Ми з Фрідером знали один одного від п'ятого класу. А десь у дев'ятому ми подружилися. Улітку ми разом їздили велосипедами купатися на кар'єр. Або вечорами в кіно — за двадцять кілометрів і поверталися назад уночі. Перед іспитами ми зустрічалися, щоб разом готуватись, ну і всяке таке. Фрідер умів так пояснити найтупіші фізичні штуки, що навіть я розумів. Але про секс чи щось подібне ми ніколи не говорили. І жодного разу про не-секс. Я прикусив язик, бо єдине, що я зараз міг би сказати чесно, було б надто неприємним. Значно неприємнішим, ніж ніколи досі не мати подружки.

Фрідер проковтнув снодійне. Його мати щовечора приймала одну піґулку, іноді дві. Фрідер скількись-то привласнив. Його мати постійно змінювала дозу і не мала жодного уявлення, скільки піґулок мало залишатися в упаковці.

Коли Фрідер назбирав достатньо піґулок, він випив дволітрову пляшку вина, «Imiglykos». Одразу після школи. Потім пішов у підвал, останніми ковтками запив піґулки і прокинувся вже зі шлангом у горлі.

Його батько, котрий у цей час ніколи не бував удома, а був у хліву або на роботі на пошті, отримав машину дерева і мусив його поколоти. Він шукав сокиру, але не міг знайти. Зрештою він пішов у підвал. Там не було сокири, але був Фрідер.

– Сокира врятувала тобі життя, – сказав я.

– Сокира, якої там узагалі не було. Чортова сокира, – сказав Фрідер.

Фрідер був селюком, але я певною мірою теж був селюком. Курячим господарем. Чи пак курячим слугою. Гьопнер Гюнеркнехт Курячий Батрак*. Це було б доброю назвою для панк-гурту. Так чи інак, а двічі на тиждень увечері я підробляв на курячій фермі. Це були величезні бараки між селами. Куряки вивантажували на поля довкола бараків, і вітер відносив запах то до одного села, то до іншого.

Я заступив на роботі одного типа, який мусив іти до армії. Завжди, їдучи велосипедом до бараків, я думав про того хлопця та про те, що моя повістка могла щодня опинитися в поштовій скриньці. Я ще точно не знав, що тоді робитиму.

Більшість класу вже пройшла медогляд. Дехто вже написав пояснення, чому вони хо-

* Hühnerknecht *(нім.)* – дослівно «курячий служник».

чуть відмовитися від служби в армії та піти на альтернативну службу. Були навіть такі, що розпланували час після армії. Вони збиралися взяти всю армійську відпустку за раз аж наприкінці служби, щоби вчасно підготуватися до початку семестру і всяке таке.

Кілька мегаідіотів хотіли підписати контракт на два роки, наприклад, Аксель-Центральний-Замок. Фрідер сказав:

— Він здивується, що в його танка немає центрального замка, а тільки люк. Усе, баста.

Можливо, найкраще було б попервах просто ігнорувати повістку на медогляд. Стріляти, повзати в багні та постійно танцювати під дудку якогось мегаідіота — це не для мене. І тим паче не для мене бухати вечорами з хлопцями, яким це подобається.

Морозитися, тягнути час і при першій нагоді злиняти в Берлін — оце, напевне, було найкраще.

Куряча ферма, корпус № 9. Я вліз у чоботи. Дехто носив робочі рукавиці, але в рукавицях неможливо правильно схопити курку.

Залу розділяв ряд пластикових ящиків, за які зганяли курей. Однією рукою ти хапав котрусь за лапи і затискав їх між двох пальців

іншої руки. З кожною куркою робити це ставало важче. Тварюка тріпалася як дурна, ніби здогадувалася, що на неї чекає. Коли в руці було чотири курки, дриґання припинялося, бо вони висіли тісно одна до одної і більше не могли рухатися. Набрати курей ще й у другу руку було важче, бо одна рука вже була зайнята і допомагати більше не могла.

Пофіг.

У ящиків було по дві кришки, що відкидалися вгору. Я напаковував туди курей і щільно закривав. До півночі зала повинна бути пустою. Треба добре зосередитися. Якщо на бійні виявляли, що під час «пакування» зламано забагато крил, то були неприємності.

Одні пакували ящики, інші виносили їх до вантажівки і закидали нагору на вантажну платформу, там хтось ці ящики ловив і складав.

Пакувальник, носій, укладач.

Начальнику зміни йшов двадцятий рік, він щойно повернувся з армії. Він уже працював на курячій фермі раніше і, коли покінчив з армією, став начальником зміни.

Вантажівка пересунулася, бо передня платформа була повною. Треба було виставити причіп. Ми мали кілька хвилин перерви.

Начальник зміни палив. Він запропонував мені сигарету, я подякував і теж прикурив.

Я запитав:

– Як воно в армії?

Він сказав:

– Лайно. Повне лайно. Самі ідіоти.

Він спостерігав за вантажівкою, що пересувалася по сантиметру вперед і назад.

Коли тварюки потрапляли на вантажну платформу, то вже не зчиняли такого ґвалту. Тоді вони просто стиха сокотіли, і вже неможливо було почути якусь окрему курку.

Над усім панувало приглушене сокотіння.

Начальник зміни сказав:

– Ну а ти? Армія чи цивільна служба?

– Ще точно не знаю. Мене ще навіть на медогляд не викликали.

– Медогляд? Лайно. Повне лайно. Ти сцяєш у склянку, роздягаєшся догола, присідаєш, якийсь старпер мацає тебе і ганить, бо в тебе не стільки м'язів, як у Містера Всесвіт, а якщо він вважає, що ти можеш бути геєм, то заглядає тобі в дупу: чи розтягнута вона, чи ні.

Він викинув недопалок і додав:

– Повне лайно.

Я знову пішов в ангар, виніс ящик і кинув його на причіп. Щось полетіло прямо мені в обличчя. Спочатку я подумав, що це шматок лайна був прилип до ящика, та коли поглянув на підлогу, там лежала куряча нога. Курка вистромила її крізь пластикову решітку, і під час укладання ящиків її відрізало.

Начальник зміни сказав:

— Не так вже й погано, лежить собі. У нас якось було — куряча нога просто скакала по полю. Впала, аж коли спіткнулася об кротовину. Сіпалась як скажена. Але так і не змогла знову встати.

Фрідеру не дозволяли покидати закритий відділ. Я відвідував його що два дні. Ми робили домашні завдання, і я розповідав йому, що відбувається в школі.

– Гофман розбушувався.

– Знову.

Гофман прийшов до нас у школу лише торік. Наша школа була найновішою в райцентрі. Гімназія для сіл. Інші гімназії називалися гімназія ім. Шиллера чи гімназія ім. Альберта Айнштайна. А наша – гімназія на околиці. Інші називалися іменами тих, ким колись мусили стати учні. Ми називалися за нашим походженням.

Якщо вчитель у хорошій гімназії піднімав руку на котрогось учня, давав потиличника чи типу того, то його відсилали на випробувальний термін до нашої школи. Якщо він і тут продовжував так само, то потрапляв кудись у глушину, за Швабський Альб*, де бать-

* Швабський Альб – гірський масив на півдні Німеччини.

ки ще й не чули про те, що учнів заборонено дубасити. Це була кінцева станція.

Так чи інак, Гофман у нападі гніву розтрощив стілець у гімназії ім. Шиллера. Досить тупо. Ще тупіше, що на цьому стільці сидів школяр.

І тепер Гофман був у нас. Ми вже бачили, як гівнюки приходили і знову йшли. Ми були не дуже хорошими громадськими наглядачами.

Я сказав:

– Крос п'ять кілометрів, Пауль не впорався. Гофман дав йому добрячого прочухана. Пауль розревівся і залишився лежати на внутрішній доріжці. Він так і не припинив ревти. Весь заціпенів.

Фрідер:

– Колись в одному заповіднику я бачив зграю вовків. Одразу за огорожею лежав омега-самець. Він так зіщулив вуха. Хутро все обскубане та в струпах. Це було цікаво. Якщо ти не за огорожею, то цікаво.

Розмови, прийом ліків, ТТ – у таких справах минали Фрідерові дні. ТТ означало трудотерапія. Одного разу він вказав на пластмасовий диск, що висів на вікні. Виплавлений із грануляту. Я знав, бо ми робили таке в католицькому таборі, десь у дванадцять. Насипаєш різнокольоровий візерунок у форму,

її ставлять у духовку, там гранули розплавляються і фарби зливаються. А цей диск був зовсім чорний.

Я:

– Перетримали в печі?

Фрідер:

– Щоб тут не стало надто весело.

Фрідер був у божевільні вже кілька тижнів, коли одного дня я побачив, що він сидить на коричневому дивані й розмовляє з дівчиною.

До цього я ніколи її не бачив. Фрідерова поза була інакшою, ніж завжди. Зазвичай він сонно розвалювався на дивані, а тепер сидів прямо та зібрано. І сенсація: він усміхався.

Дівчина була гарною-прегарною. Майже найгарнішою дівчиною, яку я будь-коли бачив. Після Віри. У неї було довге темно-каштанове волосся, дуже гладко зачесане, неймовірно масне.

Я сказав:

– Ти ніколи не миєш волосся?

Вона відповіла:

– Я змащую його олійкою раз на тиждень.

У закритому відділенні її тримали через підпал. Щось підпалила у гуртожитку.

– Лише килимок для ніг. Сміхота!

Її звали Пауліна, як палійку з «Петера-Нечесахи»*. Щось на Павлинку мов найшло — батьків удома не було.

Пауліна вереснула:

— А ведмідь там радше собі заподіяв би шкоду, ніж комусь іншому! Лагідний до всіх, лише не до себе!

Це прозвучало доволі пронизливо, аж вуха заболіли, але викрик був такий роблений, що стало якось смішно.

Фрідер далі усміхався.

Була вже осінь, коли Фрідеру вперше дозволили вийти з відділення. Але в супроводі і лише в парк.

Мені стало млосно, бо супроводом був я. Схоже, що Фрідер вилікувався — чи як це можна назвати, — інакше йому б точно не дозволили виходити. І він приймав ліки.

Але, якщо чесно, я не знав, що він збирався зробити насправді. Чи мені його ловити, як він чкурне?

* «Петер-Нечесаха» *(нім. Struwwelpeter,* 1845) — збірка з десяти повчальних віршів Генріха Гофмана, написана у формі шкідливих порад. Один з віршів оповідає про Паулину-Павлинку, яка, поки вдома не було батьків, гралася кресалом і від неї залишилася купка попелу. 2007 року книжка вийшла в українському перекладі Андрія Содомори. Далі Гьопнер цитує два рядки з оповідки про Павлинку.

З Пауліною він прощався страшенно довго та церемонно і зовсім не так, ніби повернеться за годину чи дві.

– Просто поверни його цілим, – сказала Пауліна.

Сторож біля воріт сказав:

– Повертайтеся.

Я тепер тут часто бував, у божевільні, але парку не знав зовсім. Я завжди перебігав його дорогою до відділення і назад. Я був відвідувачем, і це було важливо. Не пацієнтом, не мешканцем. Я міг заходити і виходити, коли хотів, і якщо мені доводилося йти парком, то це мало тривати не довше, ніж необхідно.

Тепер із Фрідером я вперше був у парку для того, щоб побути в парку. Не стало жодної різниці між пацієнтами та мною.

Я уявив, ніби закрите відділення й оцей туманний парк – тепер мій світ. Я виліз був на дерево з мотузкою, але лісник побачив мене, переконав злізти, і тепер я у божевільні. Не знаю, як надовго.

Я стенув плечима. Піді мною на асфальті ковзали два черевики. Це мої черевики. Я більше не бачив парку зліва та справа.

Аксель-Центральний-Замок мав відеомагнітофон, на якому можна було зупинити

фільм, коли він занадто нудний чи напружений, чи якщо тобі треба до туалету. Моє життя зупинилося. Я був у божевільні. Закрите відділення було для мене ніби паузою, щоб відлити, та я більше не повернувся до кнопки відтворення.

Я б наклав на себе руки. Через якийсь час. Інакше й бути не могло. Це неминуче. Я у божевільні, бо спробував себе вбити. І через те, що я у божевільні, мушу спробувати покінчити з життям.

Я прирік себе на смерть. Бо був на цьому світі. Звісно, це злочин.

Не пострілом. Щось повільніше. Повішання.

Думаю, мій вирок точно був помилкою.

– Пане Гьопнер?

Чоловік у білому халаті. Вказує на шибеницю. Я розсміявся. Хороший жарт. Чоловік у білому халаті не сміється разом зі мною.

Біля шибениці стоїть труна. А де гробоносці?

– Так не годиться, – сказав я лікарю, – немає гробоносців.

Лікар відповідає:

– Я зроблю вам укол. Заспокійливе.

– Що з тобою? – це був Фрідер.

Мені зовсім не треба помирати.

$Д^2М^2$, випускні екзамени, Віра, Фрідер — усі турботи в одну мить стали такими мізерними.

Я міг собі жити далі.

Я сказав:

— Та так.

Я запитував себе, чи восени особливо багато самогубств? Було холодно і постійно дощило. Дні все коротшали. Рослини в'янули. Якщо хтось уже сумував, то це точно його доконає. З одного боку. З другого, коли все охолоне, може, ти теж зануришся у своєрідне зимове заціпеніння, не почуваючись при цьому недоумком. Осінь каже: спокійно, будь сумним, усе в нормі. Весна каже: ох, ти тільки поглянь на нього — знову сумний, то ти тупий баран, лузер, так?

На газони нападало мокрого листу. Червоні й жовті листочки. Кленове листя — маленькі яскраві пломінці. Букове, заокруглене, світилося зсередини. Підметені доріжки вели поміж листям крізь парк. Усі вони виводили прямо до сходів у парк, як щойно натягнуті спиці до маточини ко́леса.

Я підбирав з газону каштани і клав до сумки. Фонтани вже підготували до зими й понакривали дощаним помостом.

Ми йшли повільно, бо Фрідер швидко засапувався.

Він добряче погладшав через нестачу руху та ліки.

Фрідер утупив очі в доріжку. Я спостерігав за божевільними, які сиділи на паркових лавках та палили. Тепер вони носили шарфи й шапки, але більше нічого не змінилося. Вони ніколи не мінялися. Нормальні хворі штовхали перед собою по лікарняному парку стійку, на якій висіла пластикова пляшка чи мерехтливий червоний пакет, із трубкою до шиї. І одного дня стійка зникала, а хворий міг гуляти без трубки, бо тепер йому стало ліпше.

Також були нормальні пацієнти, які спочатку виглядали здоровими, але потім у них випадало волосся. Тоді волосся знову виростало, а потому рак повертався, проникав у жили й виснажував їх.

З божевільними все було інакше. Божевільні пацієнти одного разу з'являлися тут, сиділи в парку чи у відділенні, палили, дивилися прямо перед собою, а тоді одного разу зникали. І ти не знав, чи вони тепер одужали, чи померли.

Ми стояли перед виходом із парку.

Фрідер сказав:

— Я хочу в місто.

Мене охопила паніка. Паніка вибухнула всередині мого тіла і ринула по судинах до вух, до кінчиків пальців на руках і ногах. Я спокійно стояв і не рухався, а проте мені забило дух.

Я сказав:

– Якщо вони дізнаються, тобі одразу ж знову заборонять виходити.

Фрідер був уже за ворітьми. Він важко ступав по щебеню, прямуючи до залізничних колій. Камінці вислизали з-під його ніг.

– Стій! – закричав я. – Для початку ми залишимося в парку! Скоро вони тебе точно відпустять до міста!

Я вже бачив контактні проводи за кущами. На кущах висіли темно-червоні цятки. Засохла шипшина.

Я почув, як наближається потяг. Фрідер пішов швидше. Він біг до старого пішохідного містка. Якщо він зараз скочить під поїзд, то це буде моя вина.

Місток вів через колії та через маленьку річку. По той бік було середмістя, отже пішохідна зона. Фрідер поставив ногу на нижній щабель. Аж раптом зупинився. Він учепився в поруччя. Важко дихав.

Фрідер обернувся і тихо сказав:

– Я хочу подивитися на щось інше, крім психів та депресивних.

Залізні сходи були бурі від іржі. Фрідерове обличчя блищало від поту.

Він присів на щабель. Позаду нього прогуркотів товарняк із автомобілями. Новісінькі Даймлери у два поверхи.

Він сказав:

— Мабуть, для мене це занадто.

Я подумав: «Ти взагалі знаєш, як ти мене перестрашив, придурок?» — але не наважився його лаяти.

Я сказав:

— Ми майже на тому боці.

Я взяв Фрідера за руку, і так ми повільно пішли залізними сходами вгору, над колією, над річкою, а на іншому боці — знову вниз.

Пішохідна зона сумовита навіть влітку за хорошої погоди. А восени її ледь можна стерпіти.

Улітку люди сиділи в затінку під величезними парасолями з яскраво-пістрявою рекламою та длубалися у Персиках Мельба*, обкладені напханими поліетиленовими пакетами з «Kaufhof» та «C&A»**.

* Персик Мельба — десерт, що його створив Оґюст Ескоф'є для австралійської оперної співачки Неллі Мельба. Він складається з половинки персика у ванільному сиропі з ванільним морозивом та малиновим пюре.

** «Kaufhof» та «C&A» — мережі магазинів.

Восени потворні парасолі прибирали. Тоді ставало краще видно потворні повоєнні будівлі та потворні вітрини з потворними речами в них. По суті, ідеальне місце для людей із депресією. Тут вони звучали в унісон із навколишнім світом. Тут вони не помічали, що не можуть більше радіти гарним речам у житті. Тут узагалі не було гарних речей.

Я сказав:

— Тут ми вперше поцілувалися, Віра та я. Тоді ще були лавочки.

Це було зовсім недавно. Я був щойно повернувся з екскурсії з класом, ми домовилися одразу ж зустрітися в місті. Я сидів на лавці, коли почув, як вона вигукує моє ім'я. Вона підбігла до мене, я встав, вона стрибнула до мене, ми обійнялися. Її ноги обхопили мене, вона дуже швидко цілувала по черзі в губи, щоки, шию, в губи, лоб. Вона повалила мене, я ліг на лавку. Віра знову поцілувала мене в губи.

Вона сиділа на мені й голосно сміялася. Люди під парасолями невдоволено позирали на нас.

Кілька тижнів по тому лавочки замінили на окремі сидіння, щоби безхатьки більше не могли на них лежати. Безхатьки та парочки.

Тепер лишилися тільки бетонні сходи. Це була маленька бетонна піраміда, збудована посеред пішохідної зони в якості витвору

мистецтва. Чи просто щоб люди могли відпочити після закупів. Сходи були достатньо широкими, щоб там лягти й простягтися, а коли на них світило сонце, вони робилися приємно теплими, і ти придрімував.

Ми з Фрідером сіли на сходи поруч із безхатьком.

Фрідер дивився вниз на вологу бетонну плитку.

Він сказав:

– Плитка схожа на кістки.

Він сказав це таким низьким, тихим голосом, що я злякався.

Фрідер (іще нижче):

– Скрізь кістки.

Фрідер вишкірився, тоді пирснув і охнув:

– Та не дивися ти так!

Він закинув голову і голосно зареготав. Коли бачиш уперше, як він сміється, можна подумати, що Фрідер – дебіл чи типу того, але в якийсь момент звикаєш.

Це вперше за останні місяці він сміявся.

Фрідер сказав:

– Я хочу назад.

Коли ми знову були біля колій, я сказав:

– Ходімо ближче! Може, знайдемо палець чи кілька кривавих плям.

Ми пролізли крізь дірку в сітчастій загорожі, стали біля колій. Знову з шумом наближався потяг.

Я міг зараз штовхнути Фрідера, і всі мали б це за суїцид.

Я тримав його в полі зору. Якби він зараз зробив надто швидкий рух, я б кинувся йому навперейми.

Суїцид. Це звучить як хвороба, подумав я. Або як ліки. Раніше ми називали це самогубством. Або спробою самогубства. Тепер Фрідер завжди говорив про добровільну смерть. Я не думаю, що Фрідер був вільним, коли проковтнув піґулки. Якщо все випливає з одного-єдиного рішення, то де ж тут свобода вибору?

Фрідер заплющив очі. Він видавався абсолютно розслабленим. Я мовчав.

Тоді схопив його за плечі й удав, ніби з усієї сили штовхаю. Наступної миті я рвонув його плечі назад.

Він закричав:

— Ти ненормальний?

Знову гуркіт коліс, знову порив вітру. Фрідер відвернувся і сказав:

— Я знаю, що зможу зробити це знову, якщо буде потрібно. Це зовсім просто.

Я розбігся і стрибнув у купу листя. Побіг до наступної, ко́паючи листя ногами. Мені було приємно почуватися дитиною чи принаймні поводитись як дитина. Я робив це трохи і задля Фрідера. Один божевільний стояв під деревом. Він обіперся об стовбур і серйозно спостерігав за мною з виглядом дослідника.

Фрідер сказав:

– Лікар каже, що було б добре, якби я більше не жив із батьками.

Я запитав:

– Ти остаточно перебираєшся у божевільню?

– Ні, – сказав Фрідер. – Будинок мого діда пустує. Він помер торік. Мої батьки не проти, якщо я туди переберуся. Але вони не хочуть, щоб я жив там сам.

Коли ми піднімалися сходами до лікарні, нас засліплювала її біла стіна. Я ще раз озирнувся. Хмарний покрив у кількох місцях розірвався. Сонячне світло падало на жовте пале листя. Листочки відблискували. Це було ніби дірочки в газоні. Ніби сонце світило знизу. З пекла абощо.

Будинок Фрідерового дідуся стояв у центрі села. Вулиця, що вела повз будинок, закінчувалася біля церковного муру, коло воріт. Чорні куті ворота у стіні з грубого каміння. Над муром, мов недоброзичливий опецькуватий злобний карлик, виднілася приземкувата башта євангельської церкви. Слава богу, його запроторили за ґрати.

Двері будинку були старі, благі й не замкнені. Латунна ручка. У сінях сутінки. Ми покрутили вимикач. Лампа на стелі зажевріла і зробила все ще темнішим.

Пахло старою глиною від робочих гумаків та кисло – перегноєм. Ми піднялися сходами – від запаху гною до запаху старих людей.

Нагорі було кілька прибраних кімнат, там стояла груба шафа для одягу та голий каркас ліжка. Кухня з плитою на дровах. Віра прокрутила водяний кран, вода не текла.

Ванна кімната. Там, де раніше стояв котел, бруд і павутиння поналипали до кахлів. Витяжка зверху в стіні була закладена газетами.

Ми вже хотіли знову спускатися, коли Віра сказала:

– Тут іще одні двері.

Двері заклинило. Довелося їх трохи підняти. Завіси зарипіли. Я помацав усередині по стіні.

Я:

– Не знайду вимикач.

Віра:

– Тут, іззовні.

Вона увімкнула світло.

Кімната була практично пустою. Посередині лежав скручений килим. Біля дальньої стіни стояв каркас ліжка. Шпалери з вертикальними смугами, світло-блакитними, блакитними та синіми.

Віра запитала:

– А вікно?

Я відповів:

– Не бачу жодного.

Віра сказала:

– Навіщо взагалі кімната без вікон?

Унизу на першому поверсі було велике приміщення з кахлями на підлозі та стінах.

Шви колись, напевне, були білими, тепер стали бурими. Це було приміщення для прання та забою худоби.

Біля сходів був прохід до маленького хліва з двома стійлами, викладеними з каменю, та сінником нагорі.

Віра потягла мене в сіно і поцілувала.

Вона сказала:

— А якщо він себе вб'є, прямо в кімнаті біля тебе?

— Він не зробить цього.

Вона відштовхнула мене і полізла драбиною вниз.

— Це зараз він так говорить, коли в мозку є ліки! А як він колись їх не вип'є?

Узагалі-то Фрідер мені не обіцяв, що більше не захоче себе вбивати. Але я не міг сказати це Вірі.

— Він уже не зробить цього.

— Уяви, зранку він не приходить на сніданок. Ти даєш йому поспати: можливо, його звільнили від перших уроків. В обід ти повертаєшся, він все ще у своїй кімнаті. Ти думаєш: то й що, можливо, він погано спав уночі. Увечері ти стукаєш у двері, але він не реагує. Ти стукаєш іще раз, дуже гучно, тоді мусиш відчинити двері. У кімнаті темно. Ти вмикаєш світло. Він лежить у ліжку. Ти підходиш

ближче. Він холодний. Лікар швидкої каже, що ти міг його врятувати, якби тоді зранку зазирнув до нього. Ти винний!

— Я не винний.

— Ага, значить, ти думав про це?

Переїхати разом із Фрідером — це була нагода триматися подалі від Дурнуватого Друга Моєї Мами. Я більше не муситиму допомагати йому брукувати заїзд, фарбувати фасад та підбивати стелі в кімнатах якимись жахливими дошками.

Я не муситиму більше терпіти його доскіпування. Мовляв, я вважаю себе кращим за нього лише тому, що не озиваюся на його постійні теревені. «Пан навчається у старшій школі, пан говорить не з кожним».

Якщо мама розмовляла зі мною довше, ніж п'ять хвилин, Д²М² уже був ображений і три дні — щоб знали — взагалі нічого не говорив. Потому він перехиляв шість-вісім порцій пива, і тоді його проривало.

Але моїм сестрам він подобався. Поки що. Старша якраз входила в пубертатний вік. Щойно вона помітить, як він витріщається на неї, то зненавидить його.

Молодшій він постійно дарував ляльок і солодощі. Для малої мине ще кілька років до витріщання та ненависті.

Моя мама не була дурною, а її друг був страшенним дурнем. Дивовижно, що коли подивитися на сім'ї моїх дружбаків, то батьки завжди були значно дурнішими за матерів, навіть якщо вони інженери чи щось таке, а матері – прості домогосподарки. Найрозумніші й найпривітніші жінки були одружені з найдурнішими гівнюками.

Я не знав, щó жінки знаходять у таких типах. Чи вони заробляють скажені гроші, чи мають інші якості, про які я не хотів думати. Фрідер колись пояснив мені цю теорему. Математичну теорему. Це як твердження, що майже не треба доводити. Бо ґрунтується на аксіомі. Аксіома – це правило, очевидне для кожного. Правило, яке не можна ділити далі. Отже, практично це щось таке, як атом. Принаймні до того, як відкрили електрон. Отто Ган потім навіть ядро атома розщепив. За це він отримав Нобелівську премію. Звісно, заслужено. Та ювілейну п'ятимаркову монету до сотої річниці від дня народження. Перша пам'ятна монета, зроблена вже не зі срібла, а з мельхіору. На гурті був напис: «Перше розщеплення ядра урану 1938».

Пофіг.

Хай там що, а Фрідер вивів математичну формулу, в якій ішлося: «Середній індекс

інтелігентності у шлюбі завжди складає рівно 100».

Я міг перебратися з дому без великого скандалу. Це було задля хорошої справи. Я робив це, щоб не допустити, аби Фрідер наклав на себе руки. І мені не треба платити комірного. З одного боку.

З другого боку, Віра була права. Я ніколи не зможу вийти ввечері, бо постійно побоюватимуся знайти вдома тіло. Я ніколи більше не зможу залишитися на ніч у Віри.

Не так і погано було б, якби Фрідер залишався жити у божевільні. Він міг щоранку їздити велосипедом до школи. Робити домашні завдання й готуватися до екзаменів він міг у шкільній бібліотеці. А коли по обіді повертався б до божевільні, то там були тямущі лікарі й санітари, які могли його вберегти від самогубства. Весь режим дня був би значно впорядкованіший, ніж у «гуртожитку». Впорядкованість – це важливо, якщо ти з'їхав з глузду. Це давало душевну рівновагу. Зайнятість і регулярність. Трудотерапія та триразове харчування в той самий час. Крім того, тепер у відділі була Пауліна, найгарніша дівчина у світі. Після Віри.

Гьопнер-Курячий-Батрак, ти легкодуха свиня, подумав я. Ти б дозволив своєму другові

опинитися за ґратами, аби лише могти спокійно спати.

Фрідер хотів вийти з божевільні, і кожен знав, що він мусить звідти вийти. Якби він там залишився, то ліки, м'які голоси медсестер, запах сигаретного чаду та мийних засобів і холодний піт потроху перетворили б його на незграбну ходячу броколі або на якийсь інший байдужий овоч із впорядкованим режимом дня.

Фрідер запропонував мені переїхати разом із ним. Неможливо відмовитися.

Я зачинив за собою двері. Вони прорипіли. Віра стояла біля компостної купи, густо порослої кропивою. Перед кожним будинком був майданчик для компостної купи. Бетонна загорожа, яка більше не використовувалася. Гноїща вкривалися кропивою, або ж їх вичищали, а тоді заповнювали загорожу майже до країв чорноземом і висаджували герань.

Коли якомусь селу дійсно вдавалося позбутися кропив'яних пагорбів та всі загорожі обсадити геранню й соняшниками чи ще чимось, то воно займало третє місце в області у конкурсі «Наше село мусить стати гарнішим». Або четверте.

Пофіг.

А що коли я переберуся до Фрідера не сам? Якби ми були удвох, щоб наглядати за Фрідером. Тоді відповідальність не була б такою великою.

Віра подивилася на мене знизу. Потім вона піднялася на парапет і подивилася на мене згори. Вона сказала:

– Добре. Я переїду з тобою.

Вікна були трохи замалі, тому ми пофарбували кімнату в помаранчевий.

– Так завжди світить сонце! – сказала Віра.

Фрідер сказав, що це випендрон. Свою кімнату він пофарбував у білий та блакитний. Білим – стіни, світло-блакитним – плінтуси, двері та віконні рами. Навіть ліжко, стіл і стілець пофарбував у блакитний.

Фрідер вважав Грецію класною, відколи ми подивилися в кіно «Грека Зорбу». Той Зорба жив сьогоднішнім днем і нічим не переймався. Це подобалося Фрідеру.

Біля дверей Фрідер повісив меню у світло-блакитній рамці:

IMIGLIKOS (¼ літра) – на шару

Дзадзикі (маленька миска) – на шару

Кава (велика чашка) – на шару (поки не скінчилась)

Віра запитала:

— Якщо все задурно, то нащо ти понаписував порції?

Фрідер приторохтів по мене на тракторі з причепом, куди ми спакували мої речі. Маленький телевізор я залишив удома. Я сподівався, що мої сестри не відчуватимуть у ньому такої потреби, як відчував я. Потім ми поїхали в сусіднє село по Віру. Більша частина причепа залишалася пустою. У щілини набилося старого сіна. У кутку лежали наші матраци, один біля одного, а ще коробки й торшер. До першого повороту торшер стояв, а вже потім лежав.

Наостанок ми посунули до Цецилії. Вірині батьки не дозволили доньці жити самій разом із двома хлопцями. Тому Цецилія поїхала з нею. Я не розумів, чому вона захотіла. Вона мала величезну кімнату, а її батьків майже ніколи не було вдома. Вона могла дивитися телевізор у вітальні, і ніхто не доколупувався до неї. Віра розповідала, що в них у підвалі є навіть басейн. Вона знала про це від матері, яка прибирала там щочетверга зранку. Мама Цецилії робила щось у Ротарі-клубі. Це типу громадська організація архітекторів, власників будівельних фірм і всяке таке. Перед Різдвом вони завжди збирали гроші, а тоді в газеті

на першій сторінці місцевих новин виходив звіт із великим фото, де вони передавали картонний чек Червоному Хресту чи сиротинцю.

Хай там як, Цецилія сказала своїй мамі, що без її допомоги у Фрідера нуль шансів коли-небудь вийти з божевільні. І тоді їй таки дозволили переїхати.

Цецилія стояла на вулиці коло меблевого фургона і сперечалася з матір'ю. Якийсь чоловік виніс із будинку комод. Такий лискучо-білий, лакований дівчачий комод із вигнутими ніжками та золотими завитками на шухлядах.

Цецилія закричала:

— Мені все це не потрібно!

Вантажник зупинився.

Мама Цецилії почала вмовляти спочатку її, потім вантажника. Той поставив комод на вантажну платформу і знову пішов у будинок.

Цецилія ще раз вигукнула:

— Мені всього цього не треба!

Вона виштовхала велосипед із гаража і поклала його на причіп. Потім залізла до нас у трактор.

Підбігла мама Цецилії і простягла їй подовгасту чорну валізку.

Віра:

— О, автоматична гвинтівка!

Фрідер:

— О, дитяча труна!

Мама Цецилії подивилася спочатку на Віру, потім на Фрідера. А тоді запитально глянула на Цецилію. Але та нічого не відповіла, навіть не моргнула.

Фрідер знав коротку дорогу через поле. Та коли ми приїхали до будинку його дідуся, меблевий фургон був уже там.

Увечері ми вперше сиділи за кухонним столом. У магнітофоні грала єдина касета, що була в нас напохваті. Усі інші ще лежали десь у коробках.

Музика грала так голосно, що за вечерею ми не могли розмовляти. Але нам було байдуже. Це ж був лише початок, а на початку ще майже ні́чого обговорювати. Ми накручували спагеті на виделки та сіпали колінами.

Цецилія сказала Фрідеру:

— Ти міг би, наприклад, навчитися грати на якомусь інструменті. Це допомагає.

Раптом у дверях з'явився старий Зайдель, фермер, що жив навпроти. Він дивився на нас доволі непривітно. В руках тримав сокиру.

Фрідер прикрутив музику.

Зайдель сказав:

– Фрідере, твій дід позичив мені колись сокиру. Потім він захворів, а тоді помер. Я не забув. Ось. Я її нагострив.

У магнітофоні грала пісня «Our House»*.

Фрідер сказав:

– Мій батько вже шукав її.

Зайдель прислухався. Потім промовив:

– Ауергаус, ага. Первісний бик**.

* Одна з найпопулярніших пісень британської поп-ска групи *Madness*, випущена 1982.

** Звучання англійського *Our House* («Наш дім») схоже на німецьке *Auerochse* – прабик, тур.

Зранку ми грали у бадмінтон перед будинком. Увечері ходили одне до одного в кімнати або сиділи за кухонним столом, розмовляли та курили.

Мені більше не треба було чапіти на ліжку, зіщулившись і втупившись у ящик. Я міг спокійно ходити будинком, не боячись нарватися на дурні балачки Д²М².

За кілька днів Цецилія сказала:

— Ти більше не горбишся. Раніше ти завжди ходив увесь такий скорчений, дуже смішно.

Бляшанка для кави була порожньою. Я повернув її на підвіконня. Надворі у світлі вуличних ліхтарів серед ранкового туману стояв Фрідер. Він спинався на пальці, дріботів уперед по вологому асфальті, тоді замахувався, відхилявся назад і різко бив ракеткою. Волан пролітав широкою дугою над Вірою.

Цецилія зі сходів кричала:

– Давай!

Я взяв пакет зі шкільними речами. Якщо здолати сходи двома великими стрибками, то від кухонного стола до хліва я міг дістатися за три секунди. Якщо я просто збігав униз, однаково треба було три секунди.

Фрідер виштовхав велосипед із хліва. Він натягнув величезну жовту футболку поверх дощовика. XXXL, Віра вже не пам'ятала, де її колись «прихопила».

Четвірка велогонщиків покотила геть. «Ромб» із Вірою на чолі та Цецилією у хвості. Фрідер і я тримали фланги. Ми проминули вказівник із назвою населеного пункту і перебудувалися: Фрідер та Віра розмістились одне за одним, Цецилія порівнялася з Вірою, а я виїхав наперед.

– Вертушка, – сказав Фрідер. Позаду нас утворилася тягнучка з машин, які їхали на роботу.

На половині відрізка, перед крутим лівим поворотом, пелотон набув остаточної форми. В одну лінію. Фрідер у жовтій футболці очолював нашу четвірку. Коли він крутив педалі, то розгойдувався з боку в бік, ритмічно, ніби товстий жовтий маятник безглуздо великого метронома. Маятник метронома для підсліпуватого оркестру.

Його довгі каштанові кучері маяли на вітрі. За ним їхала Віра, тоді я і зовсім позаду — Цецилія.

Так чи інак, ми жили справжнім життям: прокидалися, готували сніданки, грали в бадмінтон, купували продукти й разом куховарили.

Перед їдою Фрідер казав:

— Помолімося!

Ми вигукували:

— Голод примушує покласти до рота, а жадібність — проковтнути.

Фрідер казав:

— Амінь.

Справжнє життя, де було доволі багато балачок — за сніданком, в обід та ввечері, — і всі ці балачки означали одне: нагляд за одним із нас, тим, хто якось намагався накласти на себе руки.

Я не розумів, чому хтось хоче звести рахунки з життям. Навіть після усіх цих тижнів я не розумів цього.

Ну, тобто я ніби вже й розумів, але не розумів, щоби хтось таки дійсно спробував це зробити.

Сумувати і хотіти себе вбити — це ж геть різні речі.

Я знав, що таке депресія. Мама колись

мені пояснила. Це коли хтось просто сидить. Чи лежить. І більше нічого не може робити. Зазвичай одна думка іде за іншою. Але коли маєш депресію, то немає жодної думки. Вони просто зупиняються.

Мозок із депресією — це як велосипед зі зламаним шатуном. Можеш скільки завгодно налягати на педалі, але не зрушиш із місця.

Фрідер їв доволі швидко та багато. Він завжди закінчував першим. Тоді відсував тарілку і казав: «Ситий по горло. I am sad*».

* I am sad *(англ.)* — мені сумно.

У школу ми їздили велосипедами, залізно. Але іноді якесь колесо пробивалося. Або вже зранку було видно, що дощ за день не вщухне. На такі дні ми збирали прострочені проїзні квитки.

Проїзні квитки були надруковані на маленькій товстій картонці. Три літери на позначення місяця, дві цифри для року. Ми просто вклеювали до нинішнього року старі ЖОВ, ЛИС чи ГРУ.

Це не було прямим шахрайством. Ми лише продовжували термін дії тих карток, за які вже заплатили раніше. Те, що квиток порізаний, можна було побачити лише тоді, коли вже були підозри. За пошкрябаною обкладинкою він виглядав цілком нормально.

Я сказав:

– А в Берліні автобуси підбирають навіть автостопників.

Віра:

— То був один-єдиний, який тоді нас підібрав.

Фрідер сказав:

— Єдиний автобус, з яким ви це спробували. Це сто відсотків.

Моя мама приносила нам продукти із супермаркету. Наповнені до половини дерев'яні ящики відбракованих яблук чи паприки або кілька стаканчиків йогурту, чий термін придатності якраз скінчився. Щоп'ятниці Фрідер приносив від пекаря величезну хлібину, за яку його батьки розраховувалися зерном. Мені це здавалося знайомим, з якоїсь казки чи що, але я не міг пригадати, з якої саме.

Каву, вино та інші дорогі речі Фрідер цупив у «Penny». На цю ідею його колись наштовхнула Віра. Вдавалося непогано.

Крім того, була моя робота на курячій фермі та пенсія для дітей-напівсиріт. А проте наша каса завжди якось швидко порожніла.

Цецилія відмовлялася брати гроші від батьків. Це було добре для її гордості, але погано для нас.

Коли одного разу в нас знову скінчилися гроші, я продав свою колекцію монет.

Років із п'яти чи шести я завжди отримував у подарунок монети. На День народження, на Різдво, до Причастя, Конфірмації – щоразу монети. Спочатку лише від дядька, потім ще від дідуся, а тоді навіть від мами. Поняття не маю, з якої радості. Мабуть, вони думали, що коли хтось постійно отримує в подарунок монети, то він ними цікавиться.

І в якусь мить я дійсно почав цікавитися монетами. З якого металу вони були, якого року, що на кожній зображено і так далі. Власне, все, що я знав із хімії чи історії, я знав завдяки колекції монет.

Передусім це були срібні пам'ятні монети, але також старі обігові монети, тобто гроші, якими люди дійсно розплачувалися раніше. Наприклад, одна марка 1934 року. Я уявляв, що колись її міг тримати в руках Гітлер. Але що він на неї купив? Що можна було взяти тоді за одну марку? Може, п'ять хлібин. Але чи Гітлер узагалі мусив розплачуватись у крамниці? Усе-таки це був Гітлер. Найстарішою була монета у десять пфенігів. «Німецька Імперія 1899» значилося на аверсі. Мельхіор. Стан збереження «добрий», що в нумізматів означало «вже геть не добрий». Живіт орла на зворотному боці вже зовсім стерся.

Зношені монети мені подобалися значно дужче, оці — «в доброму стані». Бездоганні монети («в чудовому стані») роками просто лежали в якійсь скриньці чи в шухляді, підбитій оксамитом, а от зношені щось пережили.

Єдиною монетою, яку я залишив собі, була мідна монета у чотири пфеніги 1932 року. Її ввели в обіг, аби допомогти домогосподаркам економити. Принаймні так мені розповідав дядько. На монеті стояла літера «А», це означало, що її викарбувано в Берліні. Я засунув її у маленьку кишеньку в джинсах. Як талісман. Через економію та Берлін.

Фрідер увесь день розмірковував. Коли він до чогось додумувався, то зиркав на мене, ніби чекаючи запрошення. Тоді я казав: «І?» — і Фрідер розповідав, що він надумав.

Я сказав:

— І?

Фрідер розповів:

— Я не хотів себе вбивати. Я просто не хотів більше жити. Я думаю, це різні речі.

У центрі селища стояла телефонна будка. Нам було її видно з вікна кухні.

Від шостої вечора там стояла черга із сімей гастарбайтерів. Спочатку розмовляла мати, потім батько, потім одне за одним діти, від дошкільнят до практикантів. Вони розмовляли з дідусями й бабусями, дядьками, тітками, двоюрідними сестрами та братами в Іспанії, Італії та Югославії.

Одного вечора Віра сказала:

– Вона збільшується з кожним вечором.

Фрідер:

– Телефонна будка зламалася.

Тепер можна було за одну-єдину марку говорити по телефону як завгодно довго, а коли ти її опускав, то вона одразу випадала знову.

На жаль, ми не знали нікого, щоб зробити міжнародний телефонний дзвінок. Окрім Цецилії, вона знала когось в Америці, але завжди йшла додому, до батьків, коли хотіла зателефонувати до Америки.

Birth, school, work, death*. Заняття, перерви, екзамени. Видно, механізм скрізь однаковий. Бо вчителі поводилися з нами зовсім інакше, ніж раніше. Вони просто дали Фрідерові та мені спокій. Ми, не соромлячись, читали за партою все, що хотіли. Я читав комікси, Фрідер якихось філософів, психологів чи посібники зі самогубства. Альфред Адлер, «Навіщо ми живемо?» Альфред Адлер – це звучало як ім'я персонажа з «Дональда Дака».

Я тихо запитав Фрідера:

– То як? Він знає?

Фрідер прошепотів:

– Задля одруження та народження дітей.

Він беззвучно зареготав, але дужче, ніж зазвичай.

Якщо ми піднімали руку, то одразу ж нам давали слово. Ніби те, що ми мали сказати, було страшенно терміновим і його негайно

* *Birth, school, work, death (англ.)* – «Народження, школа, робота, смерть», пісня групи *The Godfathers*, 1988 р.

треба почути. Чи то вчителі вважали нас раптово просвітленими, чи сцяли, що Фрідер може ще раз спробувати себе вбити, якщо вони не будуть із ним милими.

Birth, school, work, death. Цецилія постійно скаржилася, які несправедливі вчителі. Несправедливі до інших, хто отримував оцінки гірші, ніж вона. А що її власні хороші оцінки могли бути несправедливими, — таке їй на думку не спадало.

Навчальна програма була норм. Усе, що нам могло знадобитися пізніше: система кровообігу, правова держава, валовий національний продукт.

Навіть трохи мистецтва та літератури. Фрідер сказав:

— Література — це туалетний папір, яким кожну дупу витирають.

Я думаю, це сильно.

Інші в класі були дивними. Ті, для кого все йшло, як завжди.

Запитай їх перед екзаменом: «Задля чого ти живеш?» — і вони скажуть: «Зараз це не на часі, ми такого не вчили».

У старшій школі вони були на своєму місці. Вони перетворювалися на лялечок, закінчували школу, навчалися в університетах,

а коли кокон тріскав, вони були точнісінько як їхні батьки. Вони переймали приватні лікарські кабінети, контори, інженерні бюро. Вони успадковували від батьків атестати та життя. Вони знали пісню, але не сердилися, коли її співали, а лише захоплено всміхалися: «Birth, school, work, death!»

Фрідер сказав:

— Мої батьки пишаються тим, що я ходжу до гімназії. І якщо я одного разу полечу на Місяць, вони теж пишатимуться. Але вони не зрозуміють.

— Що саме?

— Яка на дотик невагомість. Який світ згори.

Birth, school, work, death. Гаррі вже був на стадії «work».

Одного разу він з'явився у нас на кухні. Там постійно сидів хтось, кого я не знав, двері нашого дому завжди були відчинені. Одні залишали записки, що вони там сиділи і чого хотіли, інші просто сиділи на кухні й чекали.

Цього разу то був Гаррі. Тоді я ще не знав, що його звати Гаррі.

Напевне, цей тип — знайомий Віри чи Фрідера, подумав я. Принаймні на знайомого Цецилії він не скидався. Але Віри та Фрідера не було вдома, вони ще ходили на закупи. На закупи у лапках.

Хай там як, він був одягнений у червоний напівкомбінезон. Із нагрудної кишені стирчали маленькі плоскогубці з ізольованими ручками, поруч індикатор напруги.

Я сказав:

— Здоров.

Тип відповів:

– Здоров.

Він набивав траву в косяк. Навіть очей не підвів.

– Ну, то здоров?..

– Ага. Курнеш зі мною? Я Гаррі.

Гаррі курив дивну траву. Вона смакувала якось солодко та м'яко.

Я сказав:

– Віддає медом.

Гаррі сказав:

– Старий родинний рецепт.

– Та кажи вже.

– Секрет фірми.

Гаррі знав Фрідера ще з дитячого садка. Зараз він у Штуттґарті пішов практикантом на виробництво.

Гаррі сказав:

– Електрики – це еліта, сто відсотків! Тупий як пень муляр чи там маляр – це не страшно. Стіна з погано затертими швами – не така вже й біда, чи там коли засильно розбавили фарбу. Але тупий електрик... та він взагалі з навчання живим не вийде.

Мабуть, я поглядав недовірливо.

У будь-якому разі Гаррі сказав:

– Та точно! З хлопців, які починали разом зі мною, вже двоє підсмажилися. Один забув викрутити запобіжник, інший – під час перевірки на мужність. Угу, перевірки розумових здібностей... Тому якщо ти мене запитаєш, то електрики – еліта. Запам'ятай це. Тобто ті, хто пройшов навчання.

Гаррі мені одразу сподобався і його думка про малярів теж.

– Підсмажилися? – запитав я – Так, як м'ясо на грилі?

Гаррі сказав:

– З кетчупом!

З того дня Гаррі зазирав до нас по обіді щоразу, як вертався з роботи. О пів на шосту ранку він сідав у потяг до Штуттґарта, а о п'ятій вечора сидів у нас на кухні у своєму червоному напівкомбінезоні та курив травичку.

Гаррі казав:

– Куплю собі машину. Скоро. Байдуже яку! Аби не дуже мала. Якусь, аби добре жерла бензин. А то трамвай, автобус, велосипед! Ми ж не з бідних людей!

За кілька тижнів Гаррі запитав:

– Ви геї?

Ми з Фрідером переглянулися.

Гаррі:

— Ви разом живете. Ви читаєте книжки. Ви куховарите!

Віра сказала:

— Гьопнер — мій хлопець!

Гаррі:

— На вокзал у Штуттґарті приходять навіть одружені чоловіки. То як?

Фрідер сказав:

— Я думаю, я ні.

Я сказав:

— Я думаю, я також ні. А ти гей?

Гаррі:

— «Думаю» означає «не знаю».

Я:

— І?

Гаррі:

— Що і?

Я:

— Ти гей?

Гаррі:

— Думаю, так.

Віра:

— «Думаю» означає «не знаю».

Фрідер:

— Твої батьки знають?

Гаррі:

— Частково.

Фрідер:
– Твій батько?
Гаррі:
– Він би мене вбив.

Надворі лило немов із відра. Вода стікала по шибках широкими хвилями. Від кожної такої хвилі будинок Зайделів на іншому боці вулиці пульсував. Він виростав і витягувався, тоді знову зменшувався.

Фрідер сказав:

– Усе одно.

Він наливав каву у велику чашку, аж поки вона майже перелилася. Потім нахилився і відсьорбнув чорний горбик.

Фрідер:

– Все одно я поїду велосипедом.

Цецилія, Віра та я поспішили. Якщо ми хотіли поїхати до міста автобусом, мусили вийти раніше. Фрідер утомлено посміхався.

На третьому уроці місце поруч зі мною було все ще пустим. Я бачив перед собою Фрідера, як він висить на мотузці у сіннику. Я нічого не міг зробити.

Коли я думав про те, що він учинив суїцид, то завжди бачив його повішеним. Пістолета в нас не було, а під потяг він би не кинувся, це я знав ще відтоді. Йому була бридка думка про те, щоб закінчити так. «Малинове місиво», – казав він.

Стрибнути з висоти теж було складно. Ніде не було дійсно високих будинків. Та й зі стрибками проблема малинового місива так само залишалася.

Піґулки здавалися мені якимись банальними. З піґулками він уже раз спробував. Не було би прогресу.

На перерві перед п'ятим уроком Віра сказала:

– А якщо він зараз, у цю мить, лежить у ліжку при смерті?

Цецилія:

– Та він просто прогулює. Чого йому саме сьогодні треба зводити рахунки з життям?

Я:

– Він сьогодні зранку так чудно дивився. Хтось мусить поїхати додому поглянути.

Звісно, поїхали ми всі. Ніхто з нас не горів бажанням самому застати вдома тіло.

Ми побачили машину швидкої допомоги ще здалеку: вона стояла перед будинком, з блакитними маячками. Віра та Цецилія вискочили з автобуса й кинулися бігти, я за ними.

Фрідер був мертвий.

Його батьки виставлять нас за двері.

Я знову муситиму перебратися додому, до моєї сім'ї. До Д²М².

Фрідер був мертвий.

Ми не допильнували.

Ми кинулися в будинок, угору по сходах, по дві сходинки за раз, розчахнули двері у Фрідерову кімнату.

На підвіконні стояло апельсинове деревце з маленькими білими квітами. На столі пуста склянка. Поруч пуста пачка піґулок. Ліжко пусте. Фрідера в кімнаті не було. Ми підійшли до вікна. Вона стояла внизу, машина швидкої, і досі блимала блакитним. Навпроти на своєму тракторі сидів Зайдель. Він дивився вгору.

Я почув низькі голоси від сіней. Двоє чоловіків у яскраво-червоних куртках вийшли з кухні. Один із них ніс металеву валізку. «Аптечка першої допомоги». Вони дивилися серйозно.

Один гукнув:

— Ноги догори, і все минеться!

Інший:

– І найближчим часом до лікаря: артеріальний тиск і все таке.

Перший зупинився й обернувся:

– Не налягай на траву. Зроби паузу.

У кухні стояв Фрідер. Він тримав перед собою пару важких черевиків, захисних черевиків, підошвами вгору. З черевиків стирчали червоні штанини. На кухонній підлозі лежав Гаррі, серед наповнених Фрідерових велосумок. Білий як молоко. Із крапелькою сиропу з маренки*.

Цецилія сказала:

– Артеріальний тиск?

Фрідер відповів:

– Коли я повернувся додому, він лежав лицем у стіл.

Віра запитала:

– Чому ти не прийшов у школу?

Фрідер:

– Я бігом до телефонної будки викликати швидку.

Цецилія запитала:

– А до цього?

* Сироп із маренки *(нім.* Waldmeister), як і напої з його додаванням, має ядучо-зелений колір.

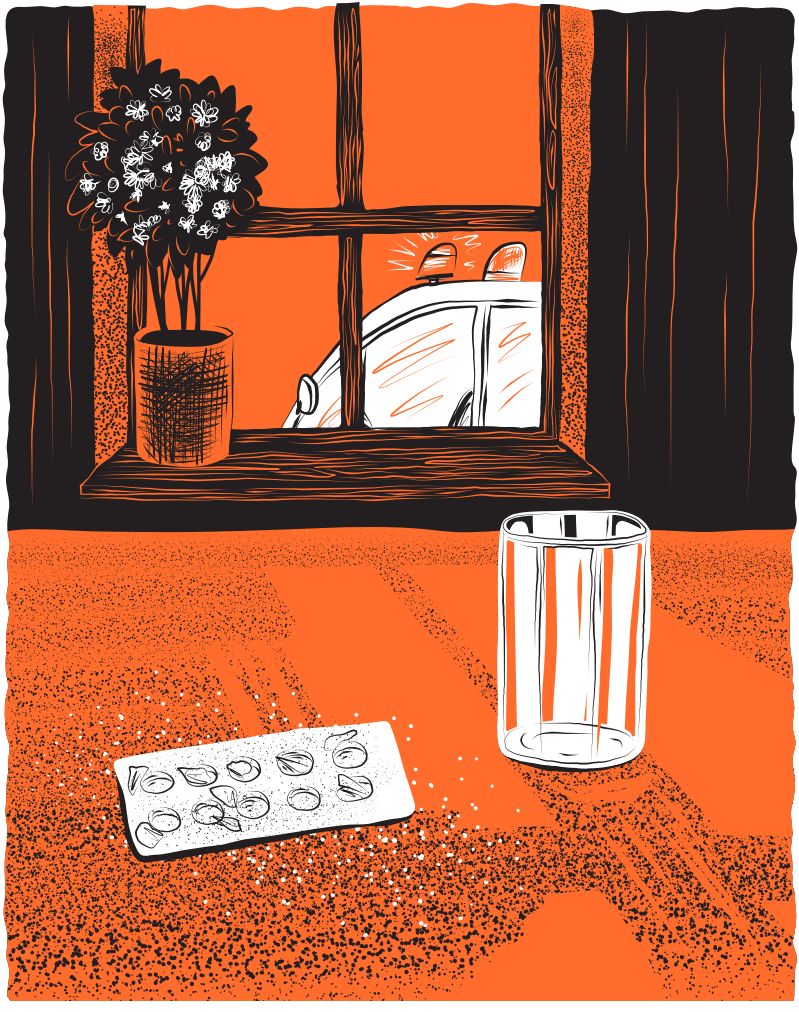

Фрідер:

– Скуплявся.

Я сказав:

– Так довго?

Фрідер:

– Вони мене застукали. Ну, майже.

Фрідер реготав, коли розповідав про це.

Він уже напхав під пончо всяку всячину, аж тут помітив, що за ним спостерігають. «Принаймні я так думаю. Напевне знаєш тоді, коли вже пізно. Я знову поставив усе на полички, річ за річчю. Каву, ковбасу, вино, дві баночки артишоків». Красти назад. Це було так само важко, як і красти вперед, але в кінці ти стоїш там із пустими сумками.

Фрідер:

– Тоді я поїхав у місто і зробив усе ще раз.

Гаррі кліпнув.

– У тебе вихідний, – запитав Фрідер, – чи чому ти сам сидиш без діла у нас на кухні?

– Технікум, – сказав Гаррі знизу.

Хтось запитав:

– Артишоки?

Фрідер пояснив:

– Я хотів зробити піцу, піцу з артишоками. Артишоки добре від холестерину та від солей. І для печінки добре.

Віра сказала:

— Не схоже, щоб він хотів найближчим часом себе вбити.

Фрідер виклав усе зі своїх велосумок. Кілька пакунків кави, дволітрова пляшка «Imiglykos», фасована салямі, моцарела, артишоки.

У кінці він поклав на стіл пістряву груду.

— Я думаю, це щось типу шоколадного кексу. Я був у відділі делікатесів у «Kaufhof». Ну ду-у-уже дороге. Справді.

Фрідер передав кекс по колу. Той був замотаний у фольгу. Знизу дрібнесенько писало: «Кремовий трюфель зі смаком просеко та абрикоса з подрібненими фісташками в шоколаді з додаванням найкращого незбираного молока, 300 г»

Кекс був доволі важким у руці.

— Мені треба вам щось сказати, — озвався Фрідер.

Він сперся на холодильник і витримав паузу. Всі вже й так притихли й дивилися на нього. Гаррі теж. Він усе ще лежав на кахлях.

На плиті свистів чайник.

Було цілковито неясно, що ж такого зараз сповістить Фрідер. Можливо, що він вирішив ніколи більше не пробувати себе вбити. Або ж що він вирішив ще сьогодні звести рахунки

з життям. І що було б дуже люб'язно, якби ми тим часом пішли з дому.

Я просто не знав цього. Я не знав, як бути з Фрідером. Коли він здавався засмученим, можливо, він просто був утомленим. Коли здавався радісним, можливо, був уже на межі.

Фрідер якось сказав: «Якщо хтось, хто давно думає про самогубство, раптово без причини в хорошому гуморі, значить, він наважився».

Фрідер сказав:

— Віднині я хочу все, що отримую безплатно, зараховувати до «сімейного» бюджету.

«Отримувати безплатно» — Фрідеровою мовою це означало «поцупити».

Я сказав:

— Ух!

Цецилія прибрала каву та вино на полицю і хотіла доступитися до дверей холодильника. Фрідер зробив крок убік. Кухонне вікно запітніло. Хтось пальцем намалював на шибці серце. Поруч було написано «Гаррі +». Друге ім'я стерлося. Під вістрям серця збирався конденсат і збігав тоненькою вертикальною лінією донизу. Повітряна кулька-сердечко на нитці.

Чайник свистів усе дужче. Я посунув його на краєчок плити. Гудіння стишилося, і зрештою можна було чути лише потріскування вогню.

Віра сказала:

– Ти крадеш значно більше, ніж ми взагалі можемо оплатити.

Фрідер сказав:

– Якби ти час від часу цупила щось годяще, то у нас взагалі не було б проблем.

Віра:

– Я так і роблю.

Фрідер відкрив шухляду з кухонним начинням:

– Кавові ложечки? Тридцять різних кавових ложечок?

Віра:

– Срібних!

Я:

– Залізних.

Віра:

– Срібних!

Я:

– Ну, добре, з неіржавійки.

Віра відкрила холодильник:

– Презервативи! Щотижня пакунок із десяти презервативів!

Фрідер почервонів.

Гаррі пробурмотів:

– Ура.

Було чути, що йому досі погано.

Цецилія сказала:

– Прикольно, що їх не меншає.

Я сказав:

– Я не можу. Боюся, що мене піймають. Я не можу цього зробити.

Цецилія кивнула.

Фрідер:

– Знаєш, як почуваєшся, коли виходиш із крамниці? Що ти всемогутній!

Віра:

– Треба потренуватися, тоді це зовсім легко.

Фрідер сказав:

– Пропозиція. Ми з Вірою навчимо вас красти. А тоді зараховуватимемо половину ціни. Наприклад, пакунок кави. У магазині вона коштує десять марок. Це буде як п'ять марок у касу.

Віра:

– Тоді в кожного залишиться більше власних грошей, а попри це як «гуртожиток» ми матимемо все! Що більше цупимо, то вищий добробут. Індивідуальний та колективний!

Я подумав про суспільствознавство, економічну теорію. Добробут для всіх. Суспіль-

ствознавство було моїм усним випускним екзаменом. «Пане Гьопнер, що сказав би Людвіг Ергарт стосовно Віриної теорії?»

Фрідер:

— А раз на тиждень я ходитиму до «Kaufhof», у відділ делікатесів. Те, що я отримаю безплатно там, не буде рахуватися, це подарунок.

Фрідер зняв фольгу зі смішного шоколадного кексу і порізав на тоненькі скибочки. У світло-оранжевому наповнювачі виблискували яскраво-зелені цятки. У мене не було жодного бажання їсти солодке. Проте я відкусив. Крізь тверду шоколадну скоринку зубами у щось м'яке, що смакувало ніби желейні ведмедики, холодно і кисло. Потім, коли жуєш, усе змішується із солодким гірким шоколадом. Подрібнені фісташки хрумтіли, як свіжо обсмажений мигдаль.

Це було найвишуканіше, що я їв у своєму житті.

Найнайвишуканіше.

Фрідер на картонці написав фломастером «Тренувальний центр» і прикріпив табличку кнопками на дверях кухні. Він показав на підвіконня: «Кава та вино».

Віра сказала: «Це furandum, тобто те, що треба вкрасти». Вона сиділа на стільці біля дверей. Касирка.

Фрідер швиденько вліз у дощовик-пончо. Він скидався на погано поставлений двомісний намет.

– Перше запитання: дзеркала. Контрольне дзеркало у кутку? Дзеркальна плівка на стіні?

Він глянув угору, повернув голову вліво та вправо.

– Нічого не видно. Друге питання: охоронець. Он там!

Він показав на Гаррі, що сидів на вікні.

– Виглядає на стажера. Надто молодий. Охоронцю в магазині мінімум двадцять п'ять.

Йому ж треба мати авторитет, коли він заговорить до тебе. Це мусить бути справжній дорослий. Хтось, хто може тебе налякати. Отой тип у захисних черевиках!

Він знову показав на Гаррі, на його ноги.

– Ні, у них він не зможе швидко бігати. Охоронець завжди одягнений у зручні лахи. Светр чи куртку, черевики з низькими підборами. Якщо хтось у довгому пальті або чоботах – це не охоронець. Отже. Жінка залишається на касі, але колупається в носі.

Віра стрельнула козою у Фрідера і сказала:

– Ти хочеш купити furandum! Ти, ясна річ, береш його в руки! Ти не замишляєш нічого забороненого.

Фрідер узяв каву з підвіконня.

Віра:

– Ти не озираєшся. Це найнормальніша річ у світі. Кожен бере з полички те, що хоче купити. Так люди і роблять покупки. Тоді йдеш далі.

Фрідер відвернувся і пішов геть. Він сказав:

– Ти не хочеш нічого красти! Ти просто дуже замислений.

Віра:

– Furandum зник. У куртці, під пончо чи в торбинці. Він випадково зник саме в ту мить, коли ніхто не дивився.

Фрідер знову повернувся до мене, рук не видно. Під пончо він засунув каву в кишеню парки. Двомісний намет ходив ходором, ніби всередині билося двоє чоловіків.

Він пильно подивився на мене та усміхнувся:

– Зоровий контакт! Ти не зробив нічого поганого. Навіщо їм тебе ловити? Ти взяв пакунок кави з полиці, подивився на нього і одразу ж поставив на місце. Кава задорога або надто міцна, чи обгортка жахлива, байдуже. Ти передумав. Якщо тебе побачать саме в ту мить, коли ти щось ховаєш, то навмисне подивися на нього. Привітно! Твоя усмішка все приховає!

Він узяв стаканчик йогурту з холодильника і пішов до Віри.

Віра:

– 45 пфенігів.

Фрідер поклав їй на долоню невидимі гроші.

– П'ять решти, дякую, гарного дня!

Фрідер поставив каву знову на підвіконня й обернувся до мене: «Тепер ти».

Я глянув на Гаррі. Він усе ще стояв біля вікна.

Я сказав:

– Надто молодий.

Я думав, що Гаррі залюбки переїхав би до нас.

Я сказав:

– Захисні черевики. Не охоронець.

Але що в Ауергаусі вже зовсім не було місця. Гаррі ніяково шкірився.

Я засунув каву під куртку. Я пошукав щось, що хотів купити, і взяв коробку чаю в пакетиках.

Віра сказала:

– Вісімдесят пфенігів.

– Будь ласка.

Фрідер відставив йогурт:

– Перепрошую, пане?

Він вказав ложечкою на горбик у мене під пахвою.

– Ти думав про щось інше. Ти мусиш мати такий вигляд, ніби думаєш про щось інше. Але тобі не можна цього робити!

Фрідер зробив із крадіжки науку. Він, так би мовити, просунувся від звичайного магазинного злодюжки до професора з крадіжок.

Ми ще кілька разів потренувалися, потім відбулася прем'єра. Це було зовсім просто.

Коли я відвернувся від полиць холодильника і подивився прямо у вічі продавчині, то

все ще тримав руки у куртці, в кишенях куртки. Продавчиня стояла в кінці ряду.

Я усміхався так задумливо, як тільки міг. А проте я ще ніколи не був таким зосередженим, як у ту мить. Пакунок салямі ковзнув у кишеню і крізь розрізану підкладку провалився в середину куртки.

За продавчинею стояв Фрідер. Запаяний у пластик шматок ементалера зник у пончо.

Я щось оплатив, «Марс» чи якусь жуйку.

— До побачення!

СТРІЛКА. ВИХІД.

Двері.

PUSH. ШТОВХАЙ.

Я штовхнув двері.

Я стояв на сільському майдані.

Між машинами в небо підносилася різдвяна ялинка, темно-зелена. Ще не прикрашена. Вона блищала від дощу.

Я кинувся навтьоки якомога повільніше. За бусиком-Фольксвагеном я зупинився.

Намацав салямі.

Я міг отримати задарма ще більше! Ще більше салямі. Пляшку дорогого лікеру. Чи щось маленьке. Баночку каперсів і всяке таке.

Світ мені відкрився. Вміти красти — це як вміти їздити на велосипеді. Як подорожувати автостопом. Безплатно на край землі.

А що, власне, роблять із каперсами?

Я чекав на Фрідера. Я обережно визирнув з-за автобуса. Фрідер не виходив із магазину. Я обійшов майдан і припарковані автівки великою дугою, аж поки знову не опинився перед супермаркетом.

Темно-зелений Фольксваген «Жук» зупинився прямо перед дверима. Боґацкі вийшов, сказав «Здоровенькі були!» та зник у крамниці. Принаймні маячки не ввімкнуті.

Я запитував себе: про що думав Фрідер, коли його піймали.

Фрідер здолав пагорб. Він стояв нагорі з розпростертими руками, потім гепнувся на сани і з'їхав з гірки, поміж стовбурів плодових дерев. У грубому одязі та хутряній шапці він скидався на величезного іграшкового ведмедя, що катається на санчатах.

Зліва та справа від Фрідера котилися схилом першоклашки.

Ми лягли поруч один з одним у снігу, позакидали ноги високо на стовбур дерева. У небі крізь чорне гілля виднілися дві перехрещені смуги від літаків. Вони поступово товстішали й розпливалися.

Краєм ока я бачив, що Фрідер дивиться на мене. Я сказав:

— І?

Я чув, як прошипів реактивний винищувач, звуковий удар, дерево затремтіло, дрож передався в ноги. На нас посипався сніг.

Фрідер сказав:

– Якщо мої батьки дізнаються, вони нас виселять. Для них крадіжка гірша, ніж самогубство.

Я розсердився, що він це сказав так незворушно. Ніби для нього виселення було б не так уже й погано, бо ж він мав альтернативу. Навіть дві: самогубство чи назад у божевільню.

Це мене дуже розізлило.

Ще один винищувач. Знову удар.

Чому Фрідеру так легко вдавалося красти? У нього взагалі не було страху, що його впіймають. Навіть зараз, коли його таки спіймали, він крав далі. В інших крамницях.

Ніщо більше не лякало його по-справжньому, бо одного разу він уже переміг найбільший страх, який лише буває.

Я сказав:

– Якщо ти колись опинишся у смертельній небезпеці, раптово, провалишся під лід абощо... Тебе рятувати? Чи ти будеш від цього не в захваті?

Фрідер задумався. Після доволі довгої паузи він відповів:

– Думаю, ти можеш спокійно мене рятувати. Я хочу обирати сам.

Я сказав:

– Ти ж уявляв, як тут усе буде далі без тебе?

Фрідер:

– Той, хто про таке думає, не зробить цього. Він бо гадає, що світ на ньому зійшовся.

– А похорон, його ти уявляв?

Фрідер захихотів:

– Боязкі мармизи. Придурка Гофмана та інших.

Хрест із конденсаційних слідів розтанув. Натомість з'явилися нові сліди, зовсім тоненькі.

Я запитав:

– А яка труна?

– Байдуже, головне, щоб була відкрита, коли люди стоятимуть довкола. Щоб я міг бачити боязкі мармизи.

Я сказав:

– Коли лежиш у труні, твої очі заплющені. Це по-перше. А по-друге, ти мертвий. Отже, або бути мертвим, або бачити боязкі мармизи. Те й інше нараз не вийде.

Фрідер сказав:

– Принаймні не шафа-стінка з вітальні, німецький дуб і всяке таке. Мусульмани своїх покійників зашивають у мішки, я вважаю, це добре. Як вареник із м'ясом. У Тибеті мертвих

кладуть на горі й залишають обгризати грифам. Оце, я вважаю, не дуже добре. А як би ти себе убивав?

Я сказав:

– Алкоголь і холод. Із пляшкою горілки вночі на полі, коли обіцяють мінус двадцять. Або дві. Пляшки.

Фрідер сказав:

– Самогубство за прогнозом погоди. Так діла не буде.

Я запитав:

– Як це насправді? Тобто момент, коли вже проковтнув піґулки?

Фрідер нічого не відповів. Мабуть, думав.

На гірку прийшов Гаррі. Він тягнув двоє санчат, зв'язаних вервечкою. На одних сиділа Цецилія, на других Віра.

Віра сказала:

– Ми йдемо додому. Пекти печиво.

Гаррі спитав:

– Ви з нами?

На кухні було тепло.

Гаррі місив тісто.

Фрідер шукав качалку.

Віра наливала каву.

Фрідер не знайшов качалки, лише пусту пляшку з-під вина.

– Теж згодиться, – сказав Гаррі.

Цецилія поклала апельсинові шкірки на деко.

Я заплющив очі. Від печі йшов дух. Тепло пахло фруктами. Решта гомоніли.

Аромат.

Голоси.

Тепло.

Решта звернули на мене увагу.

Мої очі були заплющені. Я чітко бачив: кухонні двері прочинилися. На порозі стояла Доріс Дей* у зеленому костюмі.

– Прекрасний вечір, мої любі! – прощебетала вона та поставила туго напакований паперовий пакет біля холодильника.

Вона всміхалася. Задерикувато. Забрала у Гаррі з рук винну пляшку та заходилася качати печиво. При цьому вона стиха наспівувала: «Whatever will be, will be»**.

Її кольори вже трохи зблякли.

---

* Доріс Дей – американська акторка й співачка.

** *Whatever will be, will be (англ.)* – «Що буде, те й буде», пісня з репертуару Доріс Дей.

– Дров підкласти? – запитав я.

– Я скоро піду спати, – сказав Фрідер.

У кухні вже було доволі прохолодно.

Фрідер сказав:

– Але от качалку ми доп'ємо.

Він налив собі склянку «Imiglykos».

Я взяв із тарелі ще одне печиво. Частину ми зробили з цукровою глазур'ю, частину – з шоколадними крихтами.

Я сказав:

– З біса смачно.

Я взяв ще одне. І додав:

– До того ж так легко робиться.

Фрідер зиркнув на мене.

Я сказав:

– І?

Фрідер:

– Твоє питання про те, як це.

– Ну?

— У той момент, коли я ковтнув піґулки, в певному сенсі саме тоді я жив на повну. Все було добре. Я був цілком впевненим у собі й усяке таке. Якби я завжди так почувався, то б узагалі не пив піґулок. Але щоб таке відчути, треба було їх випити.

Я сказав:

— Але ж ти знаєш, що все одразу скінчиться.

— Власне, коли ти їх ковтаєш, у ту мить уже все скінчилося. І ти вже з цим змирився. Більше не буде випускних екзаменів. Ти ніколи не переїдеш. Ніколи не пізнаєш, як воно — спати з жінкою. І до всього цього байдуже. У цю мить ти справді живеш.

Я не наважився запитати. Але мій рот сам запитав:

— І як це — спати з жінкою?

Фрідер сказав:

— Звідки мені знати? Це ж у тебе дівчина.

— Ти не спав з Пауліною?

Фрідер зареготав. Він сказав:

— Ні. Надто гарна.

— Шо-шо?

— Чуваче, вона така досконала, що я навіть подрочити не міг, коли думав про неї!

Пауліна дійсно була доволі симетричною. Прямий проділ, рівнесенькі зуби і всяке таке.

Фрідер був правий: вона виглядала ідеально. Але я не міг зрозуміти, що за висновок такий він зробив. Дівчина – це ж не монета, яка стає цікавою, коли вже потерта чи має кілька дефектів. Дівчина й сама може розповісти, що пережила у житті, усно. Тож тобі не треба це вичитувати з її вигляду.

Пофіг.

Фрідер:

– Та вона навіть говорить літературною мовою!

Я:

– Але вона схиблена! Думаю, дійсно схиблена. Чує голоси і всяке таке лайно. Хіба цього не досить?

– Цього ж не видно. І вона про це не говорить.

– Отже, жінка мусить мати якийсь добре помітний ґандж, аби ти вважав її бездоганною?

Фрідер:

– Один чи більше. Краще більше. Я вважаю, це класно.

Я спитав:

– А як запобігають вагітності в божевільні?

Фрідер сказав:

– Пауліна говорила, що жінкам роблять укол що два тижні.

Я підніс до рота склянку, але вона була пуста. Я закинув голову, висьорбнув останню краплю і проковтнув. Тоді налив ще.

Я не був певен, що не розпатякаю зараз зайвого.

Я сказав:

– Мені треба тобі дещо сказати.

Фрідер уже так багато розповів про себе, тож і мені годилося щось додати.

Фрідер сказав:

– Ти помітив, що теж гей і вклепався в мене.

Я сказав:

– Мрій далі.

Я зробив ковток. Якщо перед цим з'їси печиво з цукровою глазур'ю, то вино вже зовсім не таке солодке.

Я:

– Зараз це не до теми. Чи, мабуть, уже до теми, все ж.

– Угум.

– Я ніколи теж.

Фрідер не одразу врубався, про що я говорю.

Він сказав:

– Римується.

– Що? – спитав я.

Фрідер:

– До теми все ж – ніколи теж. Римується.

Раптом він вигукнув:

– Але ж ви вже шість місяців разом!

Я сказав:

– Вона ще не хоче. І я теж не певен.

– Але ж вона постійно по кутках з іншими типами!

Я сказав:

– Це інше. Ми з нею разом! Вона завжди говорить, що любов – це не пиріг, який стає меншим, якщо його ділити.

– Гм, має рацію.

– Так.

Фрідер спитав:

– Підкласти ще дров?

Я відповів:

– Я вже скоро піду спати. І качалки всі вже пусті.

Тим часом у кухні стало зовсім холодно.

Якусь мить кожен із нас дивився прямо перед собою. Я ще ніколи раніше не запитував Фрідера, що він, власне, збирається робити після школи. Зі мною навіть не було зрозуміло, чи я взагалі складу екзамени, але Фрідер їх уже практично склав, півроку тому.

Фрідер сказав:

– Не знаю. Може, стану веломеханіком. Чого так дивишся?

Я не втримався і захихотів.

— Що тут смішного?

Але тут Фрідер і сам захихотів. Я засміявся дужче, а тоді вже й сльози покотилися по щоках від сміху. Веломеханік! Це було майже так само складно, як і стати двірником. Для цього, напевне, Фрідеру навіть не потрібен був атестат про закінчення школи. Веломеханік! Це той, хто склав випускні на один із чимось там бал, хоча ще недавно був у божевільні й, бачить бог, мав повно інших клопотів, окрім як заглядати до підручників, і той, хто легко міг би стати професором математики, чи фізиком-ядерником, чи ще кимось таким. Для когось такого веломеханік — це взагалі була найбезглуздіша професія.

А водночас це було щось дуже близьке.

Так, ніби ця ідея, певною мірою, вискочила ненадовго з дому і помандрувала довкола Землі. Ми вже давно про неї забули, але сьогодні ввечері тут, на кухні, зараз, у цю мить, вона зовсім несподівано поплескала ззаду по плечу.

Ми страшенно перелякалися.

А наступної миті розреготалися немов божевільні від полегшення.

Веломеханік — це було так логічно і так на всі сто відсотків правильно, що ми обидва,

Фрідер і я, відчули, саме зараз, у цю мить, ніби нам відкрився сенс життя.

А якщо комусь одного разу стає ясним сенс життя, то це взагалі найкращий жарт.

Ми пирскали і переглядалися, потім сміялися тихіше, нестримний сміх затихав, але тоді Фрідер знову починав реготати і заражав мене.

Ми сиділи, зігнувшись, на стільцях і трималися за животи, бо ті вже боліли.

– Веломеханік, – сказав Фрідер, коли знову зміг продихнути, – це ж те, чому й боженько спочатку навчився. Перш ніж склав випускні екзамени, хіба ні?

Уночі я прокинувся.

У будинку зовні були дерев'яні віконниці. Узимку ввечері ми їх зачиняли, щоб у кімнатах краще трималося тепло.

Тому було темно, хоч око виколи. Тільки через отвори для пальців у віконницях сочилося трохи світла вуличних ліхтарів та місяця. Кожне вікно в центрі мало два світлих вічка, що зазирали всередину.

Я почовгав у туалет. У кухні горіло світло. Я побачив, як Фрідер сидить за столом, ніби чекає, що до нього хтось підсяде. Він одягнув свою парку та шапку з помпоном.

Рухалося лише передпліччя. Як шлагбаум. Відкрито. Закрито. Рот. Попільничка. Рот. Попільничка.

Я не хотів знову вести серйозні розмови. Ці розмови кружляють по колу, якось сказав я Фрідеру. Фрідер відповів, що це не коло, а спіраль. Ми підходимо все ближче до центру.

Фрідер опустив сигарету і голосно сказав:

— У всякому разі, якщо я зроблю це ще раз, ти нічого не зможеш удіяти.

Фрідер залишався селюком, і я теж залишався селюком. Він удома, я на курячій фермі. Він безплатно допомагав сім'ї, я отримував гроші.

Фрідер майже щовечора був у хліву. Потому він приймав душ, удома, у батьків. Він змивав зі шкіри та волосся сморід стайні. Потім їхав велосипедом додому, до Ауергаусу.

Я виштовхав велосипед із хліва. Було доволі холодно, мінус десять чи щось таке. Фрідер приїхав велосипедом, без шапки.

Він сказав:

– Добривечір. Я приїхав прямо з феодалізму. А ви саме вирушаєте до індустріального суспільства?

Він хихотів із закритим ротом. Плечі здригалися, на голові тремтіли замерзлі кучері. Дзенькотіли тисячі крихітних дзвоників.

Я поїхав на роботу.

Двадцять четвертого грудня я був удома. Тобто зі своєю сім'єю. Насправді вдома я був в Ауергаусі. Але це розуміли лише ті, хто в Ауергаусі теж був удома. Тому коли ми розмовляли з кимось, хто в Ауергаусі не був удома, то «вдома» завжди означало «із сім'єю». Але коли ми розмовляли з тими, хто теж був удома в Ауергаусі, то «вдома» завжди означало Ауергаус.

Пофіг.

Я пішов до своєї кімнати, там на ліжку лежала моя сестра і дивилася мій переносний телевізор. Я не знав, що це тепер її кімната. Сестри завжди ділили одну кімнату. Поки я не виїхав. Тепер кожна мала свою. І та, яка була достатньо дорослою, щоб вважати Д²М² дурним, успадкувала мій телевізор. Те, що вона тепер збіса самотня лежала на бісовому ліжку і витріщалася в бісовий телевізор, мене доконало.

Одразу по третій з роботи прийшла мама. Святвечір був найвідстійнішим робочим днем у році. Вона прокидалася о п'ятій, о шостій була в магазині, а о сьомій покупці заполоняли супермаркет. Вона бігала між полицями туди-сюди, стояла за сирним прилавком і сиділа на касі до другої години без перерви.

Мама сіла за стіл на кухні.

— Ну? — сказала вона. — Знову вдома?

І її очі заплющилися.

Пізніше я чистив картоплю. Сестри різали цибулю. Був картопляний салат із сосисками.

О шостій годині була святкова роздача подарунків. Я подарував мамі доволі дорогу мазь для ніг, а Д²М² Мону Лізу від «Малюємо за цифрами». Сестри отримали кожна по плеєру. Та касети. Старша якусь модну підліткову музику, менша — аудіокнижку. Я ж не міг їй більше читати вголос.

Я швидко поглиблював навички з добування харчів, і моє спорядження теж покращилося. Тепер у мене була не лише куртка з порізаною підкладкою в кишені, а й торбинка для покупок із подвійним дном.

Мама сказала:

— Де ти взяв гроші?

Але тут, на щастя, Д²М² вліз зі своїми балачками, і вона забула питання.

Одразу ж після роздачі подарунків я мусив їхати. У місті була різдвяна вечеря для старих і безпритульних. Я зголосився допомагати. Роздавати їжу, розмовляти з людьми і всяке таке.

Хоч я й переїхав із дому, тобто від сім'ї, а не з Ауергаусу, але щоб не залишатися на Святвечір до сварки, мені знову потрібна була відмазка. Робити щось хороше – це взагалі найкраща відмазка. Можливо, всі громадські роботи на Святвечір виконували люди, які не могли витримати вдома. Я хотів проїхатися попуткою до міста, але це виявилось безнадійно. У Святвечір ніхто нікуди не їхав. А ті, хто їхав, просто проїжджали повз. Не могли ж ці козли знати, що саме я ношу під серцем Ісусика. Я пройшов кілька кілометрів пішки у придорожній канаві. Земля замерзла, і я уявив, як не догледів глибоку замерзлу баюру і провалився під лід.

Я лежав у канаві. Я не міг більше встати. Гомілка була розпанахана до кістки і дивно відстовбурчувалася під прямим кутом. Шалений біль. Я репетував щодуху, але ніхто мене не чув. Мої сили закінчувалися. Тепер я кричав, лише коли чув автомобіль. Світло

фар ковзало над канавою, але мене не досягало. Тоді я знепритомнів. Я замерз. Хлопець замерз на Святвечір у кюветі, поки інші грілися біля різдвяної ялинки в родинному колі. Хлопець збирався до міста, щоб допомагати найбіднішим, але ніхто не хотів його підвезти. В одній з найбагатших країн світу. Першу сторінку в місцевих новинах мені було забезпечено. Можливо, навіть із фото.

Коротше, у залу муніципалітету я прийшов надто пізно. Столи вже були накриті. Білі скатертини, тарілки, прибори та склянки — все розставлено, як у найкращих ресторанах.

Я покотив візок із пляшками соку та води і поналивав у склянки.

За деякими столами сиділи самі літні жінки, переважно в хусточках. За одним столом, що стояв скраю, сиділи жебраки з пішохідної зони.

Я поставив таріль із синьою капустою на стіл. Тоді хотів порізати гуску.

Одна неймовірно стара пані з неймовірно глибокими зморшками на обличчі ввічливо всміхнулася. Комірець її костюма був уже доволі потертий, це було видно за два метри. Вона ввічливо запитала:

– Молодий чоловіче, ви це вже колись робили?

Я взявся за ножиці для птиці. Одне лезо обережно просунув у гузно гуски. Власне, все було дуже просто.

Пані вигукнула: «Стій!»

Низький голос, що проникав скрізь. Вона взяла ніж і розкраяла тушку кількома рухами. Ніжки, крила, філе.

Я приніс іншу, цілу гуску.

Я сказав старій пані:

– Чи не могли б ви, будь ласка, розрізати і цю?

Тоді я поніс порізану гуску до столу безхатьків.

Один, у котрого гладко зачесане масне волосся прилипло до голови, кивнув мені так, ніби знав мене.

Він сказав:

– Зараз нас обслужать пани старшокласники. Нічого не маю проти!

Він хрипло розсміявся, як загавкав.

Я ненавидів, коли до мене говорили «старшокласник». Це мені нагадувало $Д^2М^2$. Це звучало наче звання, як доктор чи бургомістр, але було зовсім не ввічливим. Я глибоко зітхнув і спробував проковтнути роздратування.

Він сказав:

– Ти постійно сидиш на бетоні там, біля аптеки Аушвіцу.

Тип говорив плутано.

Він зрозумів, що я нічого не зрозумів.

Він сказав із такою інтонацією, ніби я мусив знати, про що він говорить:

– Ратушна аптека, в пішохідній зоні. Вона належить Аушвіцькому аптекарю. Належала. Він же помер, допіру*. Він переїхав сюди після війни. І купив аптеку. Оплатив її щирим золотом. Золотими зубами. Думав, що йому минеться. Прорахувався.

Це все звучало так штучно та надумано. Я був упевнений, що якби це було правдою, я б уже колись про це чув.

Безхатько:

– П'ять років він пробув у тюрязі. А коли його відпустили, він того ж дня був у міській церкві на різдвяному концерті. Люди плескали йому стоячи.

Молода дівчина за столом слухала, але дивилася більше на мене, ніж на безхатька. Вона

*Напевне, йдеться про Віктора Капесіуса, фармацевта, який від 1944 року і до евакуації в лютому 1945-го керував аптеками в концентраційних таборах Дахау та Аушвіц-Біркенау. Співпрацював з Йозефом Менґеле у його експериментах над людьми та брав участь у відборі полонених до газової камери. Золото із зубів своїх жертв пізніше використав як стартовий капітал.

була єдиною юною дівчиною в залі, тому я ще раніше звернув на неї увагу. І вона була лиса.

Очі та вії видавалися мені знайомими. Рот теж.

Я сказав:

– Пауліна?

Вона здійняла брови. Там більше не було жодної волосинки. Просто намальовані темні риски.

– Що ти зробила зі своїм волоссям?

– Підпалила.

Пауліна з лисиною була ще гарнішою, ніж до того, ще симетричнішою. Її голова була абсолютно кругла й обтягнута неймовірно ніжною шкірою. І так можна було краще бачити її неймовірно гарні очі. І вуха. Чудової форми вушні раковини, мені спало на думку слово «хрящ», «хрящова тканина», що за мерзенне слово, але я вже не міг його позбутися. Ці вуха, які раніше фактично зовсім не було видно.

Моє серце стукало аж у носі. Я боявся, що Пауліна почує, як моя кров струменить тілом.

Я сказав:

– Ти краще собі заподієш шкоду, ніж комусь іншому?

Пауліна відповіла:

– Тупо, скажи?

Пауліну відпустили з психіатрії перед Різдвом. У притулок вона більше не могла повернутися, бо стала повнолітньою. Зараз вона мешкала в «перехідному» притулку. Я не мав жодного уявлення, що це мало значити. Перехід куди?

Потім черниця заговорила у мікрофон. Вона вітає нещасних свиней, але черниця назвала це інакше. Потім вона прочитала Отче наш. Більшість також молилася, навіть за столом жебраків.

Подумки я теж молився, слово в слово. Але рота не відкривав. «Брехати не можна».

На десерт було морозиво-асорті, тоді роздали подарунки. У блакитну клітинку для чоловіків, у червону клітинку для жінок.

Пауліна вивалила вміст пакета на стіл. Шоколадний миколайко, три мандарини, пакуночок кави, пластикова пляшечка шампуню. Ми вдвох не стрималися і захихотіли.

– Що робить Фрідер? – запитала Пауліна.

– Він у батьків. Як усі. Ну, майже всі. Ми зустрінемося пізніше в Ауергаусі.

– Ауергаусі?

– Ну, Ауергаус, як прабик чи прамавпа. Бо ми постійно крутимо пісню гурту Madness.

– Тупий жарт.

– Він не наш. Це так люди в селі нас називають. Вони не знають англійської.

Спочатку ми спробували зупинити машину, тоді йшли пішки. На сільському майдані світилася різдвяна ялинка. Почало сніжити.

Віра та Цецилія вже були вдома. Віра якраз визирала з кухонного вікна. Цецилія сиділа за столом, перед нею стояв чайник та спорожніла миска дзадзикі.

Дзадзикі ми їли вже тиждень. Це була моя провина. Я зготував на вечерю дзадзикі за рецептом Фрідера. Коли Фрідер прийшов додому, він спитав:

– Скільки часнику ти туди поклав?

Я відповів:

– П'ять голівок. Ти ж сам сказав.

– Зубців! – вигукнув він. – П'ять зубців!

Я сказав:

– Це ж те саме.

Фрідер сказав:

– Ну, ясно. Зубок, щелепа, голівка – все одне й те саме. Йосип драний, ти ж поклав удесятеро більше часнику, ніж потрібно!

Я купив кілька літрів йогурту, потер п'ять свіжих огірків і вивалив усе у величезну емальовану миску, яку Фрідерів дідусь завжди

підставляв для нутрощів щойно заколотої свині.

Ми наповнили соусом поліетиленові пакети та заморозили.

Отож Віра висунулася з вікна і притягла новий пакет замороженого дзадзикі. Вона витерла з пакета сніг, розірвала його і поклала брилу в миску.

Тоді сказала:

– Веселого Різдва, Пауліно! Що ти зробила з волоссям?

Віра хотіла ще покупатися сьогодні. Пара з чайника осідала на вікні. Краплі збігали шибкою вниз і стікали на ганчірки на підвіконні.

Віра носила лише майку. Коли я дивився їй під пахви, то було трохи видно груди. Віра постійно скаржилася, які в неї малі груди, але мені вони здавалися цілком окей. Я не був упевнений, що це не тому, що я насправді бачив не так уже й багато грудей, і мені зовсім не спадало на думку порівнювати Вірині груди з будь-чиїми іншими. В усякому разі у Пауліни чи Цецилії були також не більші.

Пофіг.

Коли нам потрібна була вода для вмивання чи купання, ми підігрівали її на кухонній

плиті. Це була єдина справна піч у домі. Тепер, узимку, на ній завжди стояла величезна каструля з гарячою водою, 30 літрів чи щось типу того.

Коли пізніше я думав про часи в Ауергаусі, я бачив перед собою цю картину: кухня, повна пари, а по вікні стікає конденсат.

У магнітофоні деренчить мікстейп.

Пауліна сказала:

– Ви сидите тут так, ніби на вулиці дістанете обмороження.

Віра:

– Я собі мозок відморозила у батьків.

Цецилія тихо додала:

– Я серце.

Цецилія у своєму репертуарі.

Пауліна:

– Шо-шо?

Віра:

– Серце! Вона – серце! Відморозила!

Надворі дзвеніли церковні дзвони.

Пауліна поклала у вогонь поліно. Вона залишилася сидіти навпочіпки та дивилася у відчинені дверцята плити.

Вона сказала:

– Вогонь усе робить ідеальним. Коли горять речі, то це ніби вогонь ретушує зіпсуту світлину. Це так гарно.

Я підкрутив музику. Тої ж миті світло згасло і музика урвалася.

Я страшенно перелякався.

– Старий бісовий магнітофон, я ж казав! Добре хоч він не вибухнув комусь перед носом!

Темно, хоч око виколи.

І тихо.

Я сказав:

– Агов, є тут ще хто?

Чийсь голос почав мугикати «Тиху ніч». Потім іще голос, і ще один. Три дівчини наспівували «Тиху ніч».

Пауліна перед дверцятами печі гралася у театр тіней. Янгол, вівця. Собака, що гавкає.

Віра стала перед вікном і протерла кружальце у конденсаті.

– У Зайделів теж темно. І ліхтарі не горять.

Вона запалила свічки.

– Чотири! – вигукнула Цецилія. – Так у нас буде ще один різдвяний вінок!*

Унизу зарипів дверний замок. На дверях рипіло все. Клямка рипіла, іржавий засув,

* За чотири тижні до Різдва в Німеччині починається Адвент. Одним із атрибутів цього часу є різдвяний вінок із чотирма свічками. У першу неділю запалюється одна свічка, через тиждень у неділю вже запалять дві і так далі. Таким чином на Різдво мають горіти всі чотири свічки.

дверні завіси, а що деревина розбухла від вологого повітря, то внизу по кахлях шкрябали й рипіли самі двері.

Десь був ключ, але ми ніколи не замикали дверей, бо побоювалися, що більше ніколи не зможемо їх відчинити.

Якийсь чоловік голосно плакав, потім затупотів сходами. Тиша. Тоді чоловік знову заплакав.

Віра вийшла у сіни.

Тоді гукнула: «Прийшов!»

Віра посвітила вниз. На сходах лежав Фрідер.

Я:

– Він плаче?

Віра:

– Він сміється.

Фрідер лежав на спині головою вгору. Він мружив очі під шапкою з помпоном і хихотів:

– Я зробив це! Я зробив це!

Вхідні двері прорипіли: я повернувся з сільського майдану. Фрідер сидів на кухні. Він усе ще хихотів.

Цецилія дивилася роздратовано.

Віра сказала:

– Що за дурня! Це ж зовсім не християнське. Це пішло від германців. Чи, може, в Ісуса була різдвяна ялинка? По свічці за кожен рік, а тоді він мусив їх задмухати? Що за дурниці.

Ми вилили величезну каструлю у ванну, потім знову наповнили її зі шланга і потягли до плити. Спочатку купалася Віра. Після неї Цецилія, потім Пауліна. Між ними ми доливали гарячу воду. Я намагався не придивлятися.

Потім вони сиділи з мокрим волоссям за кухонним столом, Віра та Цецилія. Пауліна із сухою лисиною. Фрідер умиротворено шкірився.

– Я зробив це!

Ми якраз відкоркували дві пляшки «Imiglykos», коли у дверях постав Гаррі. На обличчі в нього були плями, червоні та сині. Під носом коричнева кірка крові. І два фінгали. Це виглядало так, ніби він носив фіолетові окуляри.

Гаррі:

— Я сказав батькові.

Фіолетові гейські окуляри.

Гаррі більше не пішов додому. Він поклав на кахлі у бійні кілька пінопластових плит, на них ковдру – і готово. Тепер це була його кімната.

Наступного дня Пауліна забрала свої речі з «перехідного» притулку. Це був перший день Різдва. Вона облаштувалася на сіннику.

Тепер нас було шестеро. У штуках – півтузіня, у пенсах – півшилінга. Маленький лоток яєць.

Пофіг.

Я сказав Фрідеру:

– Палійку на сіно?

Фрідер розсердився:

– О, то тепер вона довіку палійка? Одного разу палій, то вже назавжди палій?

Я сказав:

– Теорія ймовірностей.

Фрідер:

– То я довіку самогубець?

Я подумав: «Так, у певному сенсі». Він дивився на мене. Він знав, що я думаю.

Я сказав:

– Самогубець у зав'язці.

Фрідер сказав:

– Вона тут довго не протримається. Вона ще ніколи ніде довго не витримувала.

Про мене було б краще, якби це Пауліна оселилася у бійні, а не Гаррі. Це було б значно логічніше. Там кахлі на підлозі та на стінах, і там є навіть кран з водою, а в підлозі жолоб для стоку крові, в який могла б стікати вода під час гасіння пожежі. Якщо десь у будинку й існує кімната, що годиться для палійки, то це бійня. І якщо в будинку є приміщення, непридатне для палійки, то це сінник.

Хай там як, тепер остання кімната в Ауергаусі зайнята, окрім тієї дивної безвіконної кімнати. Гаррі називав її «фотолабораторія».

Ми так і не знали, що нам робити з цим приміщенням. Воно просто все сильніше захаращувалося. Усе, що не було нам потрібно, опинялося, інколи околясом через сіни чи кухню, в кімнаті без вікон. Старі простирадла

та підковдри із шаф, масивний каркас ліжка, кілька перин, довгі полиці, великі іржаві каструлі, напівпорожні відра з фарбою, величезний старий телевізор, ковролін, рулони лінолеуму. А віднедавна одразу за дверима – стіс старих стільців, поставлених один в один, так що взагалі було годі зайти в кімнату.

Ми могли б прибрати кімнату, і тоді там хтось іще міг би оселитися, але нам навіть не спадало на думку, що хтось міг би жити також і в кімнаті без повітря та денного світла.

Дотепер.

Я сказав:

– Це було би справді краще, ніж сінник.

Фрідер закричав:

– Ніхто не перебереться у цю кімнату! В жодному разі! Сюди ніхто не перебереться! Униз, у підвал, ніхто не перебереться, і в курник, коли б тобі таке стрілило в голову, – туди теж ніхто не перебереться!

Я ще ніколи не чув, щоб Фрідер так горлав. З усією серйозністю.

Звісно, він був правий, але про підвал та курник я ж узагалі ні слова не говорив. Я б навіть не додумався, щоб там хтось жив.

У підвалі була глиняна підлога. Він був таким низьким, що неможливо було стояти

рівно. Навесні, коли танув сніг і Млиновий струмок розливався, внизу постійно стояла вода. Стіна була колись побілена, це ще вгадувалося, але внизу біля підлоги йшла коричнева смуга. Так високо стояла вода весною. Ніби накреслена під ватерпас. На одній стіні смуга була значно ширшою, ніж на іншій. Можна було добре бачити, наскільки підлога у підвалі з одного боку западалася вниз.

У підлозі в підвалі була діра, прикрита гнилою дошкою. Фрідер сказав, колись це було типу холодильником для моркви чи селери. Але насправді це було, радше, щось типу могили, в якій речі зоставалися свіжими. Одного разу там лежав дохлий мокрий пацюк. Ніби щойно викупався і ще не висушився феном.

Власне, курник був дійсно маленьким приміщенням, принаймні виглядав таким зовні. Здавалося, що він завис на кропив'яній хмарі, але насправді просто стояв на дерев'яних палях. Трухлява драбина вела нагору.

Курник уже кілька років ніхто не відчиняв.

Пофіг.

Якщо ніхто не має жити у підвалі, в курнику та у «фотолабораторії», то тепер усі кімнати зайняті.

Решту дня після того спалаху Фрідер просидів на кухні, не сказавши жодного слова. Він практично лежав на столі, навалившись на нього. Щопівгодини хтось із нас заходив туди у справах: до холодильника чи мийки.

– Фрідере, що сталося? Все окей?

Фрідер не реагував.

Ми не мали жодної здогадки про те, що сталося.

Пізніше Фрідер різав овочі. Він поставив варитися картоплю, помішував сирний соус.

Ми сіли довкола столу, перед нами стояла їжа.

Фрідер сказав:

– Помолімося!

Ми вигукнули: «Голод змушує покласти до рота, а жадібність – проковтнути!»

Фрідер сказав:

– Амінь. Нам треба відсвяткувати Новий рік. Вечірка з нагоди Нового року та входини Гаррі й Пауліни!

Я подумав, що недочув. Я вважав вечірки доволі дурними, і Фрідер, власне, вважав їх такими ж. Принаймні я думав, що він так думає. Коли ми зрідка ходили на вечірки, то сідали собі десь і так там і сиділи. Я пив пиво,

а Фрідер – «Imiglykos», який приносив із собою. Ми розмовляли чи просто втуплювались перед собою і спостерігали за людьми, інколи підходив хтось зі знайомих, підсідав до нас, щось там казав чи теж просто сидів і тупо дивився перед собою.

Фрідер казав: «Танці та лапання по кутках вигадав біс. Вечірки – це гріх. Це єдина причина, чому я сюди ходжу».

Ми дивилися, як грішили інші, тоді знову підводилися і їхали додому. Якщо ми підводилися до того, як інші розійдуться, то вечірка була так собі. Якщо ми йшли останніми, то вечірка була цілком пристойною. Але в нашому випадку вечірка була абсолютно зайвою. Вечірки влаштовують, коли батьки їдуть з дому чи щоб познайомитися з новими людьми. Але ми завжди мали вільну хату. І вже всі були знайомі. Точніше кажучи, ми навіть жили разом.

Але Віра, Цецилія та Гаррі сказали «суперова ідея!», і «крута ідея!», і «бомбезна ідея!»

Лише Пауліна дивилася злякано.

Хоч це ще були канікули, але старші класи прийшли майже в повному складі. Фрідер запросив половину психіатричного відділення, Пауліна — другу половину. На Новий рік їм дозволили гуляти до першої години.

Тоді почали прибувати автомобілі. Більшість маленькими кортежами, по три-чотири авто на раз. Спочатку вони паркувалися біля огорожі компостної купи, потім уздовж усієї вулиці. Коли вулицю повністю заставили, тоді вони почали паркуватись і на інших вулицях. Машини були з номерними знаками Штуттґарта й Ульма, одне авто було навіть із Ауґсбурґа та одне з французькими номерами. Ці типи привозили шампанське та миски шоколадного крему, який називали «мусошокола».

Гаррі, вочевидь, запросив усіх геїв від Мюнхена до Парижа.

Я сказав:

— Власне кажучи, а де він?

Фрідер відповів:

— Гаррі? Сказав, треба щось владнати.

У цю мить ще один кортеж вивернув з-за рогу. Попереду американський ридван, величезний апарат. Сила-силенна металу спереду, сила-силенна металу ззаду, а посередині — дах, сила-силенна металу.

Із тачки вийшов Гаррі. Потім за ним вилізло ще кілька типів.

Гаррі постійно торочив, що скоро купить авто. Байдуже яке, аби не замале та не економне.

Ніхто йому не вірив. З невеликою зарплатнею практиканта він якраз міг би дозволити собі мопед. І навіть на травці він насправді заробляв також небагато.

Я запитав:

— А це що таке?

І одразу ж пошкодував про своє запитання.

— Бляшанка пампухів! — сказав Гаррі. — Місце для п'яти пухкеньких пампушків. Або семи чи восьми, але тоді вони помнуться.

Гаррі морочився з прожектором, встановленим на даху. Затягував гайки.

Він сказав:

— Кадилак «Ельдорадо», 72-го року випуску. Від одного америкоса.

Фрідер запитав:

– Солдата?

Гаррі:

– А бувають інші?

Під дахом усередині машини був важіль. Ним можна було рухати прожектор.

Гаррі:

– Поверни.

Прожектор крутнувся.

– Нахили.

Прожектор нахилився вперед і назад.

– Ви ж постійно шукаєте ціль. Ось прожектор. Із ним можете шукати скрізь.

На Гаррі були дуже вузькі джинси з відрізаними холошами. Добряче відрізаними, майже до промежини. Під них він одягнув чорні нейлонові колготи. Зверху – сітчасту футболку, під якою не було нічого.

У Берліні ми з Вірою бачили чоловіка, що виглядав так само. Певно, в Берліні можна було розгулювати в такому прикиді. Але якби Гаррі серед білого дня ходив так у нас у селі, то хтось гарантовано викликав би поліцію або швидку і його забрали б у Шварцесгольц.

Гаррі поклав руки мені на плечі і проворкотав:

– Ну що, солоденький?

Я не міг не розсміятися. Я добре ставився до Гаррі, але надто привабливим його не вважав. Я знав, що Гаррі хотів мене. Принаймні він мені так сказав, коли ми якось обкурилися.

З червоними губами та підведеними очима він мав симпатичніший вигляд, ніж зазвичай, але сітчаста футболка була занадто безглуздою. Поцілунки, флірт і таке інше — над цим не варто сміятися, принаймні такою була моя думка. Якщо ти, наприклад, одягнений у сітчасту футболку, а хтось не сприймає це всерйоз, то це тебе страшенно засмутить.

Я сказав:

— Чесно, якби я був геєм, ти був би на вершині мого рейтингу.

Гаррі сказав:

— Чесно, якби виросли на голові гриби, то був би город.

Вечірка все розросталася, і гамір усе голоснішав. Я хотів десь собі сісти і спокійно в тиші просто споглядати. Але щоразу, як я хотів переконати Фрідера посидіти зі мною, він казав «Зараз!» і знову зникав.

Якщо ти сам, це не спрацює. Сам ти не можеш просто сісти і спокійно в тиші дивитися перед собою. Якщо сидять двоє і витріщаються перед собою, це класно. Якщо хтось це робить сам, то він просто зануда. З таким же

успіхом можна написати маркером собі на лобі «Невдаха».

Я плентався по будинку слідом за Фрідером. Скрізь він із кимось розмовляв, на кухні навіть танцював.

На кухні була дискотека. Це означало, що в магнітофоні весь час крутили наш збірник. В імлі стрибали майки та сітчасті футболки, а поміж них розгойдувався вовняний светр Фрідера. Якийсь тип голосно вигукнув: «Ви всі говорите на діалекті! Це так мило!»

На сходах сиділи божевільні та палили. Чоловіки з сивими бородами й жінки з величезними очима за товстими скельцями окулярів. Що дві хвилини хтось із них уставав і йшов на кухню до геїв, щоб стрельнути сигарету.

Старші класи купчилися в кімнаті Гаррі, тобто в бійні. Цецилія запросила навіть Акселя-Центрального-Замка.

У жолобі для крові валялися недопалки.

Аксель притулився до кахлів, відсторонено роззирався по кімнаті та раз по раз натискав на автомобільні ключі.

Тип у сітчастій футболці ввійшов до кімнати й попрохав сигарету. На кухні вже не було: божевільні викурили всі. А ще ж не північ. Сітчаста футболка став коло Акселя і напівжартома дивився на нього закоханими

очима. Аксель поморщився, але сітчаста футболка не здавався. Тип довго дивився на ключі до машини. Аксель продовжував натискати.

Сітчаста футболка сказав: «Можна й мені разок?»

Фрідер снував поміж геями, божевільними та старшокласниками. Раз за разом він витягав людей за собою.

– Це Франк. Франк із Ройтлінґена. Франку, це Райнер. Райнер, я думаю, схильний до психозів.

Або:

– Катрін, підійди, будь ласка. Мартіне, це Катрін, поглиблений курс хімії. Катрін, це Мартін. Мартін – зубний технік.

Фрідер знайомив людей навмання, а інколи навіть намагався поєднати їх якоюсь вигаданою спільністю: «Клаусе, це Томас. Томас – найбільший фанат Джека Ніколсона, якого лише можна уявити. Хіба крім тебе».

Фрідер побачив, як я хитаю головою. Він ненадовго зупинився, зробив великі очі та прошепотів: «Дифузія! Я пришвидшую дифузію!»

В будинку, окрім як у кухні нагорі, був собачий холод. Ми мали іржавий масляний

обігрівач, який тягали з кімнати в кімнату, але це не дуже допомагало. На ньому було приємно сидіти — тепло, але щойно ти просто ставав коло нього — знову холодно.

За десять дванадцята у бійні стало шумно. Старшокласники першими висипали на вулицю. За ними сходами вниз кинулися сітчасті футболки. Вони потягли за собою божевільних.

Люди, які щойно прийшли на вечірку, взагалі не могли зайти в будинок — так багато хотіло вийти. Вони залишилися на вулиці з пляшками шампанського та своїм гейським шоколадним пудингом.

Аксель-Центральний-Замок відімкнув дверцята своєї тарадайки й накрутив радіо. З колонок прогриміли фанфари «зворотного відліку», потім музика стишилася, а над нею заговорив диктор: «Десять, дев'ять...»

Уся вулиця рахувала разом із ним: Три! Два! Один! Новий рік!

На асфальті стояли пляшки шампанського, між ними у небо засичали феєрверки. Скрізь бу́хало.

«It's the final countdown... The final countdown!»*

* Слова з пісні *The final countdown (англ.)* — «Зворотний відлік» — групи *Europe*.

Мені мороз пішов поза шкірою. Стало зле. Адже так воно, можливо, й було. Що це наш перший і останній Новий рік разом.

Зараз перед Ауергаусом посеред села стояли усі старшокласники Гімназії на околиці, усі без винятку психічно хворі зі Шварцесгольцу, принаймні ті, котрим можна виходити, та всі геї від Мюнхена до Парижа. Усі обіймалися.

Сусіди дивились. Чоловіки-сусіди стояли мов укопані, сусідки перейшли до нас і цокалися із сітчастими футболками за Новий рік. Сусідські діти бігали наввипередки з божевільними до головної вулиці й назад.

Зайдель вийшов зі своїх воріт і гукнув сина. Тому було, може, п'ятнадцять. Зайдель відважив йому ляпаса, аж ляснуло, і відправив додому.

«It's the final countdown!»

Що наступного Нового року мене взагалі не буде в селі.

Що нас викинуть із цього «гуртожитку», бо Фрідерові батьки все ж дізнаються про крадіжку в крамниці.

«It's the final countdown!»

Що ми з Вірою розійдемося.

Що Фрідер уб'є себе наступного року.

Я сів у машину. Єдине місце, де я міг перевести дух. Аксель вимкнув музику. Зараз він

стояв на відстані кількох кроків і демонстрував центральний замок дітям. Клік — відімкнув. Клак — замкнув. Тоді він пішов додому. Я більше не міг відчинити двері. Я більше не міг дихати. Коли я дихав, повітря зникало з автомобіля, він ставав усе вужчим, усе стискався, панель приладів затулила мені рот, я задихався. Мене заживо поховано. Я бив кулаком у двері, по панелі, по керму. Загуділо. Я щосили натиснув лобом на клаксон.

Через цілу вічність Аксель відчинив двері. Я підвів погляд — побачив його обличчя. Я опустив очі — побачив його чорні лискучі боти.

Коли я знову розплющив очі, боти були в білу крапочку. Вони стояли у калюжі шампанського та решток дзадзикі.

Я витер рота, сказав «Придурок» і вибрався зі своєї могили.

Власне, свою пару завжди треба вітати з Новим роком першою. Я шукав Віру, але не знайшов. Надворі її не було, у бійні теж.

Я поплескав по плечу Фрідера: «Гарного Нового року!» Цецилія та Пауліна поцілували мене в щоки. Гаррі я ніде не побачив. Напевне, він кудись змився з приятелем.

Я постукав у двері Віриної кімнати. Вона гукнула «Момент!», тоді у замку клацнув

ключ, вона вийшла і шмигнула на кухню. Потім шмигнула назад, тримаючи в руці пакунок презервативів із холодильника, поцілувала мене, сказала «Гарного Нового року!», зачинила за собою двері й замкнула на ключ.

Любов – це не пиріг, казала Віра. Не пиріг, який стає меншим, що більше людей від нього відкушують. Я вважав, що не бути ревнивим – це дійсно добре. Чи принаймні не хотіти бути ревнивим. Чи не мусити бути.

Пофіг.

Не пофіг.

Пиріг, який замикає за собою двері. Такий пиріг не просто зменшувався, такий пиріг, певною мірою, вже закінчився.

І саме Гаррі! Я б міг цьому завадити. Я міг би завадити тому, що дівчина, яку я хочу, зачинилася з тим, хто хоче мене, але кого не хочу я, якби я сам зачинився з тим, кого не хочу.

Як усе складно, от лайно.

У кухні мені хтось дав сигарету, яка пахла травою.

Фрідер танцював. Він із кимось розмовляв. Антидепресанти – це ніби напитися для хоробрості, подумав я. Один–три рази на день приймати життєрадісність.

Я двічі глибоко затягнувся косяком. У тілі стало зовсім легко. Одна-дві глибокі затяжки

життєрадісності. Чудова доза. От тепер я добре налаштований.

На кухні Аксель-Центральний-Замок тулився до якоїсь сітчастої футболки. На сходах сиділа Цецилія і ридала через Чортового-Козла-Акселя-Центрального-Замка.

Потім я сидів із Пауліною в сіннику. Пауліна боялася, коли багато людей.

Через стіну стиха долинав магнітофон та інколи голоси, коли хтось особливо голосно сміявся або щось кричав.

Я сказав:

— Ти бачила, як Фрідер танцює? То він не може дивитися людям в очі, а тепер танцює!

Пауліна:

— Фрідер випив забагато...

Вона назвала ліки. Щось таке, що закінчувалося на -цин чи -зепан. Я завжди дивувався, як божевільні можуть запам'ятовувати ці назви. Вони навіть могли запам'ятати, яку саме дію мусить чинити кожен медикамент і як він насправді на них діяв. Божевільні говорили про ліки, як інші люди про автомобілі, чи футбольні клуби, чи акторів.

Я сказав Пауліні:

— Не може бути, щоб, певною мірою, все просто залежало від якогось хімічного лайна! Якщо він надто втомлений, значить прийняв

замало. Якщо дуже жвавий — забагато. А те, що йому добре, видно з того, що він, певною мірою, взагалі не привертає уваги.

— Певною мірою, певною мірою. Завжди ти зі своєю «певною мірою»! Або — або, все або нічого, дуже або зовсім ні! Чому завжди «певною мірою»?

Я аж оторопів, що Пауліна так рознервувалася через два слова. І я подумав, що вона, можливо, права. Я дійсно дуже часто казав «певною мірою». І, можливо, також і там, де воно зовсім було не до місця.

Я сказав:

— Це означає «так би мовити».

— Та знаю я! Я схиблена, але не дурна!

Я:

— Я не такий. Усе або нічого і так далі. Що ж, я не такий.

Найчастіше я не знав, чого хотів, тут Пауліна дійсно була права. А от чого я не хотів — це я досить часто знав досить точно.

Пауліна:

— Якщо ти навіть не приймаєш ліків, усе так само залежить від хімії.

Усе або нічого, або — або, повністю або ніяк. У певному сенсі я заздрив людям, які так уміли. Які просто робили те, що їм прийшло в голову, не роздумуючи довго про наслідки. Це було значно краще. Пауліна дійсно

мала рацію. Мала, певною мірою, рацію. Діти та п'яні говорять правду. І схиблені. От тільки мені було незрозуміло, чи зараховувати тепер схиблених до дітей, чи до п'яних.

Пауліна говорила далі:

— Тільки так ти сам виробляєш хімічне лайно у мозку чи ще десь. Тобі сумно, радісно, нудно, ти збуджений чи закоханий — усе це робить твоє власне хімічне лайно в тобі.

Раптом її обличчя опинилося зовсім близько від мого, а її очі — зовсім близько від моїх очей. Два великих коричневих моря, повних хімічного лайна, подумав я. Або чотири моря, якщо додати і мої очі.

Два коричневих.

Два блакитних.

Пофіг.

Її губи були на моїх губах. Я не очікував такого смаку. Дивно, але на смак вони були як вода. Просто як вода. Що зараз було непогано, бо вода ж узагалі не має смаку, отож смак води не міг мене відволікти від класного відчуття, як її губи рухалися на моїх. Ми обіймалися і гладили одне одного, може, хвилину, може, тиждень.

Потім вона взяла мою руку, поки ми ніяк не могли відірвати губи одне від одного.

Я розумів, що вона має на увазі, і дуже повільно просунув пальці під її светр.

Пауліна сказала:

– Ой, фу.

Наступного дня ми сиділи на кухні, компанія Ауергаусу і кілька позосталих геїв із Ріо чи Токіо, і ніхто не знав, де вони спали і чи спали взагалі. Один захоплено розповідав мішаниною французької, якої ніхто з нас не знав, та англійської, якої не знав він, що вночі вони перелізли через церковний мур, аби роздивитися церкву зблизька. Що це дійсно знаменита церква, хіба ви не знали, «you really not did know?», ранньороманська, чи то зрання в Римі, чи ще щось таке – ми просто не розуміли.

На Гаррі досі була ця дурнувата сітчаста футболка.

Чи знову.

Віра пов'язала хусточку на шию. Я був достатньо обізнаним, аби знати, що коли дівчата вдома зав'язують на шиї хусточку, то майже завжди хочуть приховати засос. Віра сама мені колись розповіла про це.

Гаррі взяв із банки маринований огірок і розрізав уздовж на чотири частини.

Він сказав:

— А ви, власне кажучи, знали, що сперматозоїди надзвичайно швидкі та надзвичайно плідні, коли чоловіки знають, що мають конкурента?

Фрідер сказав:

— Те, що вважається правильним теоретично, може бути доволі далеким від того, що можна отримати на практиці.

І це була саме та теорема, яку теоретично я вважав правильною, але на практиці довести не зміг.

Я сказав:

— Хохо, слова теоретика!

І відчув себе ще самотнішим.

На півдні порослою стіною стояв Швабський Альб. Улітку він був зеленим, восени жовтим і коричневим, а зараз, узимку, він був у чорно-білих плямах. Якщо дуже добре придивитися, то нагорі, по краю схилу, можна було розгледіти окремі дерева. Чорні голки на тлі світло-сірого неба.

По обіді небо поступово ставало темно-сірим. Я поклав пляшку горілки в пакет і рушив до підніжжя стіни. Я важко ступав у снігу. Впоперек схилу, крізь сніг, між деревами. Голі буки. І знову, й знову ялинки. Неприкрашені різдвяні ялинки, які ще не зрубали, вкриті тонким шаром білого пухнастого снігу. Дрімучий ідеальний світ. Ялинові лапи гладили мене по щоках. Сніг сипався за комір. У темряві сніг мерехтів, ніби просочений за день світлом, яке тепер поступово віддавав. Дерева, земля — все злегка мерехтіло, а я важко ступав на ці вогники і піднімався між ними вгору.

Я голосно сказав кудись у ліс: «Віра трахалася з Гаррі!»

Подумки я закреслив «трахалася» і вгорі написав «можливо, спала».

Я голосно вимовив виправлене речення.

Я не знав, що це все означає. Що Віра тепер із Гаррі, а зі мною більше ні? Що вона з нами обома? Чи буває головний та другорядний хлопець? Якщо з Гаррі вона спала, а зі мною ні, то чи став я автоматично другорядним? Як вона з ним переспала?

Завищала машина. За деревами вгору вела дорога, серпантин. На поворотах на нижчі передачі треба перемикати якомога пізніше, ось у чому штука.

Світло фар майнуло між деревами й відбилося від снігу, ліс спалахнув. Потім світло знову згасло. Омм, омм, згас-сломм.

У Гаррі була машина. Вірі більше не треба їздити автостопом. Вони могли б поїхати в Париж, обоє, чи в Італію, але не тільки до По. Одного разу ми з Вірою дісталися аж до По, і на якусь мить нам це здалося смішним. Гаррі з Вірою можуть поїхати далі. У Болонью чи у Флоренцію. Батько Гаррі був італійцем. Вони б могли поїхати туди, звідки той батько родом, униз, на південь, майже до Африки.

Кадилак «Ельдорадо». Показушний ридван.

«Двісті тисяч кілометрів, та поки він розвалиться, ще повозить мене на роботу, сподіваюся».

Фрідер тоді сказав:

– Таж він жере до біса!

– Так це чудово! Ото вже захисники довкілля рознервуються. А машина все ковть-ковть! Поспати зранку зайву годинку – ось що мене хвилює.

Зайву годинку у Віриному ліжку.

Рік почався відстійно, і щось не схоже, що він стане кращим. Я не був певен, що складу випускні екзамени. І все ще не знав, що мені робити з армією.

Фрідер тепер був офіційно божевільним і не мусив іти до армії. Не мусив іти на медогляд. Божевільня надішле їм довідку про стан здоров'я – і готово. Оскільки Фрідер одного разу вирішив укоротити собі віку, то тепер задарма отримав п'ятнадцять додаткових місяців.

Birth, school, паль-паль, work, death.

Просто написати відмову і піти на альтернативну службу я не хотів. Спочатку я б усе одно мусив пройти медогляд.

А тоді ще мусив би довести, що не можу брати в руки зброю без неймовірних докорів сумління. Колись на пивному фестивалі в Штуттґарті я вже тримав зброю в руках, навіть стріляв із неї і нічого не мав проти. Я стріляв по букету пластикових квітів, а в цей час уявляв, що встрелив $Д^2М^2$ у дупу, і теж зовсім не був проти. На п'ятій спробі я поцілив у букет, у цю мить автоматично зробилося фото, і відтоді воно висіло в нас у передпокої в маленькій дерев'яній рамці.

На передньому плані був я з гвинтівкою, лікоть спертий на стійку тиру, одне око примружене. За мною стоять мама та $Д^2М^2$. Хмарку думок над моєю головою, окрім мене, ніхто не міг побачити.

Коротше, хто не хоче йти до армії, мусить іти на іспит. Усний екзамен на совість, певною мірою. Там сидять самі офіцери та старі аптекарі з Аушвіцу і всякі такі інші й знай розпитують: «Уявіть: ви зі своєю подружкою прогулюєтеся вночі парком. Раптом із кущів вистрибує голий росіянин і хоче зґвалтувати вашу подружку. Випадково при собі у вас є ручний протитанковий гранатомет. Що ви зробите?»

І тоді треба сказати, що було б неймовірно складно прийняти рішення. Що просто не

можна протиставляти одне одному два людські життя. Що ти вже зараз сповнений відчаю, коли це лише уявив.

Отож або ти матимеш докори сумління, бо будеш тупо стояти, допоки твою подругу ґвалтують. Або ти матимеш докори сумління, бо рознесеш на шмаття голого росіянина. Скласти екзамен можна лише вдавши, ніби маєш сумління, яке, певною мірою, не дає нормально жити. Стокілограмове сумління, завбільшки як мішок картоплі, що приріс до плечей і на кожному кроці так сильно тобі заважає, що навіть бабусі в автобусі поступаються тобі місцем.

Отож треба сказати, що в такій ситуації — голий росіянин і так далі — у пориві відчаю ти б застрелився сам. Ручним протитанковим гранатометом, бо ж немає нічого іншого. Тоді ти не муситимеш іти до армії, ти підеш на альтернативну службу. Глядіти старих абощо.

Я вийшов із лісу на засніжене поле. Улітку ми з Фрідером якось бачили тут величезного зайця. Прямо на узліссі. Несподівано він вистрибнув перед нами і витріщився на нас, чи крізь нас. Чи здивовано, чи короткозоро — ми не змогли розгадати цей погляд.

Потім заєць схилив голову до трави і почав жувати, напевне, переконаний, що ми йому просто примарились. Поле тяглося схилом далі. Нагорі я сів на стіг.

Хотів би я бути обтяженою картопляним мішком особою. Тоді б я просто написав відмову й пішов на альтернативну службу і не мусив би драпати до Берліна. Насправді я зовсім не хотів до Берліна. Насправді я вважав Берлін повним лайном. Лайном був натовп, лайном були переповнені вулиці, лайном була гівняна погода — все.

Я добре ковтнув горілки.

Але без брехні я міг би сказати лише таке: я б на шматки розніс того голого росіянина, ясна річ. Але тільки якщо мені ніхто не наказуватиме!

І тоді я провалив би іспит і мусив би йти до армії, а якби я не пішов, то потрапив би в буцегарню. Ось так це виглядає.

Унизу я бачив село. Скупчення вогників і темрява між ними.

Кожен вогник — щаслива сім'я. Кожен вогник — увімкнений телевізор.

Мені стало спокійніше.

Саме в цю мить я жив. Усе було добре.

Мені було холодно. Я ще добряче ковтнув горілки. Я не хотів труднощів. Що швидше спорожніє пляшка, то краще.

Я втомився. Вогників унизу поменшало. Один телек за іншим, одна сім'я за іншою вимикалися.

Останній ковток.

Тепер з'явився вітер. Я думав, має бути дійсно холодно, але не відчував холоду. Спочатку я його не відчував, а потім відчував його все менше. Об'єктивно це було нелогічно, але суб'єктивно — цілком нормально.

Я дивився в тунель. Він наближався до мене. Він оповивав мене. Ставало все темніше.

Зараз я був дуже, дуже втомленим.

Я почув, як щось гуркоче. У кінці тунелю з'явилося світло. Я почув голос, це був голос Фрідера. Отже, Фрідер уже теж був мертвим.

Він узяв мене за руку, я підвівся і поплив із ним до світла.

Фрідер сказав: «Залазь».

Знову загуркотіло. Ми летіли крізь темряву, перед нами неслося світло, воно вело нас, ми летіли слідом за ним.

Фрідер сказав:

— Ти вклепався в Пауліну. Через це ти тут, нагорі?

VOD
VOD

Я теж був мертвим, як і Фрідер. Замерз. Фрідер чекав на мене, і тепер ми летіли крізь потойбіччя.

Я сказав:

– Ні, через усе.

Фрідер:

– Нічого не маю проти, справді.

У потойбіччі все було добре. Ніхто не був проти нічого.

Я сказав:

– Вона така ідеальна.

Фрідер:

– Симетрична.

Це було останнє слово, яке я почув. Майже.

Фрідер:

– Має осьову симетрію, якщо бути точним.

Віра розвалилася в мене на ліжку.

Я не зводив очей зі стосу книжок перед собою. Я не міг вирішити, до якого екзамену першим не буду готуватися.

Віра скрутила з мого покривала ковбаску і затиснула між ногами. Коліна зігнуті. Одна нога під ковбаскою, інша зверху.

Віра сказала:

– Я завжди думала, що ти не хочеш зі мною спати. Я думала, ти хочеш спочатку, ну, постаршати чи типу такого.

Я сказав:

– Я завжди хотів. Ти не хотіла.

– Але це було давно.

Давно, тобто приблизно три тижні. До мене дійшло, чому Віра видавалася мені такою рвучкою. У неї було зовсім інакше відчуття часу, ніж у мене. Одна година здавалася їй ніби цілим днем. Напевне, я видавався їй равликом на политій суперклеєм грядці.

– Думаєш, однієї пляшки горілки вистачило б?

– Якщо все не виригаєш, то чому ні?

– Не будь ревнивим. Ти ж мені теж подобаєшся. Любов – це ж не пиріг, який...

– Я знаю теорію пирогів! Дурня. Суцільна дурня! А що, коли я стверджую протилежне? Кохання – це пиріг, який меншає, якщо його ділити! Теж правда, хіба ні? І це так само дурня!

Віра більше нічого не сказала, і я теж нічого не сказав. Ми дивились одне повз одного. Раптом я почув скрипку. Цецилія вправлялася. Цигикання скрипки стало голосним і драматичним. Музика німого кіно.

Віра спитала:

– Ти вже був на Блаутопфі?

– Так, звісно.

Блаутопф – це маленьке озеро у Швабському Альбі. Ми інколи їздили туди, моя мама, сестри та $Д^2М^2$, – недільна пообідня сімейна вилазка.

Маленьке озеро, радше велика діра: неймовірно глибока і так само неймовірно блакитна. Свого роду лійка, і глибоко, ген у самому низу, ця лійка вигиналася і всвердлювалася вглиб Альбу. Знову і знову спелеологи пірнали туди і більше не показувалися на поверхні.

Мені завжди подобалися недільні прогулянки туди, бо потрібно було лише десять хвилин, щоб обійти довкола діри. Та й то якщо йти дуже повільно, подовгу стояти, дивитися на воду і дихати на повні груди.

Здебільшого Д²М² волочив ноги попереду метрів за двадцять, бо вже на щось образився, отож мама, сестри та я мали спокій.

— Ми могли б якось туди з'їздити велосипедом і погуляти. Разочок довкола Блаутопфу.

— Зараз, посеред зими?

— Ні, коли знову потепліє.

Віра пообіцяла мені спільну прогулянку. Прогулянку тривалістю в десять хвилин. Через кілька тижнів чи місяців.

Надворі посигналили. Гаррі та Ковть-Ковть. Віра вийшла. Хтось сів у машину і грюкнув дверцятами.

Віра:

– Дрова закінчилися.

Гаррі:

– Біля курника. Під поліетиленовим брезентом.

Під брезентом була гора тирси та грудочок землі. Величезний мурашник. Віра колупнула носаком чобітка. Тирса та грудочки посипалися між поліна. Дерево колись скинули там, щоб пізніше порубати, але потім його хтось накрив і забув.

Я поставив поліно на колоду. Воно зісковзнуло й упало в сніг.

Гаррі знову поставив його.

Я сказав Гаррі:

– Мусиш потримати.

Я розмахнувся.

Поліно впало з колоди.

Фрідер:

– Тримай!

Фрідер знову поставив поліно і тепер уже тримав його сам.

Я розмахнувся.

Я боявся, що можу зробити йому боляче.

Я опустив сокиру.

Ми дивилися одне на одного. Здавалося, ніхто не міг наважитися.

Пауліна замахнулася і зробила це. Сухий, дуже голосний тріск. Сокира міцно засіла в поліні, майже впритул до Фрідерового пальця.

Фрідер відпустив поліно. Пауліна замахнулася ще раз, із сокирою в поліні. Поліно хряснуло по колоді, половинки відлетіли вправо та вліво.

— Ой-ой! — сказав Гаррі та задриґав коліном.

Пауліна зняла шапку й розстібнула курточку. Фрідер тримав поліна, Пауліна колола їх. При цьому вони весь час дивились одне на одного. Як у грі, коли треба дивитися одне одному в очі, а хто перший блимне, той програв. Із цих двох не блимнув ніхто.

Невдовзі Пауліна стояла в самій футболці. Вона витерла піт з очей.

Купа свіжих дров була вже величенькою. Ми складали їх при стіні будинку.

Так багато ми уже не змогли би спалити, принаймні не цієї зими. А те, що у нас могла бути ще одна спільна зима, видавалося не дуже правдоподібним.

Проте Пауліна та Фрідер не припиняли.

Пара з рота піднімалася вгору, як пусті хмаринки для думок.

Дерево з мурашника вже майже закінчилося. Залишилася тільки тирса та грудочки землі.

Пауліна сказала:

– А де, власне, мурашки? Вони впадають у зимову сплячку чи як?

Цецилія сказала:

– Щоосені вони мандрують на південь. Ти ж знаєш ту величезну мурашину стежку біля автобану?

Пауліна запитала:

– Біля А8?

Цецилія:

– Так, але біля А6 теж є. Вони всі йдуть в Італію. Одні через Австрію, інші через Швейцарію. Напевне, це генетично.

Я знав, що Цецилія тямить у біології, тваринах і всякому такому. Я вважав не зовсім неможливим те, що вона зараз сказала.

Напевне, я витріщався досить тупо. Принаймні так само тупо, як і Пауліна.

Цецилія розсміялася. Пауліна засміялася теж, дуже пронизливо.

Сокира вдарила в поліно.

Фрідер сказав:

– Це було дуже близько.

Невдовзі по Водохрещі різдвяна ялинка зникла. Так було щороку, і цього року теж. Вони залишали дерево лежати на стоянці, але на Різдво його ще відгороджували такою біло-червоною стрічкою. Як відгороджують місце злочину. Тільки в цьому разі тіло залишалося лежати ще два тижні.

Ті, з муніципалітету, приїжджали з бензопилою. Спершу вони відпилювали гілки, потім розпилювали стовбур на кругляки і вантажили в муніципальну вантажівку.

Чому вони не прибирали дерево раніше?

Фрідер сказав:

— Це б зірвало весь робочий розклад між святами. Принаймні так каже мій батько, а він це знає від Боґацкі.

Я таки добре злякався:

— Боґацкі розмовляв із твоїм батьком?

Фрідер відповів:

— Він нічого не сказав про крадіжку в «Penny». Принаймні батько не подає знаку.

Я сказав:

— Тебе ловлять на крадіжці — нічого не відбувається. Ти валиш різдвяну ялинку — ніхто не виводить тебе на чисту воду. В чому фокус? Ти невразливий, чи що?

Це було не питання, а нагадування.

Я хотів, щоб Фрідер мав більше сміливості. Щоб менше боявся. Тобто щоб він дійсно менше боявся. Насправді, а не просто тому, що напився, чи тому, що замружив очі.

Так чи інак, а невдовзі по Водохрещі в поштовій скриньці знову лежало запрошення на медогляд. Друге. Листівка. Я повинен упродовж 14 днів прийти й обстежитися. Я підшив повістку в папку «Паль-паль». Одна з папок для важливих у житті речей. Зліва стояла папка «Birth», там було свідоцтво про народження, а посередині — папка «School». В неї я сховав табель неповної середньої освіти у спеціальній пластиковій кишеньці, а за кілька тижнів сподівався покласти в таку пластикову кишеньку атестат про повну середню освіту і підшити його туди ж. Справа стояла папка «Паль-паль».

Фрідер сказав: «Для анархіста ти ого який педантичний».

Коротше, я пробив дірочки в другому запрошенні так само, як і в першому, підшив

його поверх першого в теку «Паль-паль» і чекав на третє.

Скільки разів надсилають повістку, перш ніж тебе арештують? Ніхто не міг відповісти точно. «Небагато», – казала більшість.

Я інтерпретував це так: тричі.

Це було помилкою.

Того ранку, коли я це виявив, я наставив будильник на дуже ранній час, бо хотів ще підготуватися до екзамену з історії.

«Клаус Шенк граф фон Штауффенберґ – герой чи зрадник?» Клозе був нормальним, він завжди наперед говорив комусь теми чи принаймні натякав. Я вже підготував аргументи до обох точок зору і хотів раніше прокинутися, щоб іще раз повторити.

Герой: Він порушив свою клятву та наказ.

Зрадник: Він порушив свою клятву та наказ.

Якщо я зможу швиденько написати аргументи, в мене залишиться більше часу для висновків.

Висновки мені треба було зімпровізувати. Вони залежатимуть від того, в якому настрої буде Клозе. Якщо Клозе під час привітання усміхатиметься, то Штауффенберг герой. Якщо буде хмурити брову, то дуже здивується, бо тоді Штауффенберґ – зрадник. Клозе подумає, що

я став нациком і, можливо, цієї ночі навіть погано спатиме.

Коротше, я наставив будильник. Будильник не був нормальним будильником, тобто не тим, який просто голосний. Гаррі зробив мені до іспитів спеціальний будильник. Електричний. Він під'єднав паралельно кілька телефонних дзвінків та стару світломузику.

Коротше, будильник пронизливо заверещав на повну гучність. І в ту ж мить хтось скрикнув: «Святий боже!»

Я знав цей голос. Це був не Фрідер і не Гаррі.

Я не міг розплющити очі: світло було надто яскраве та надто барвисте.

— Святий боже, хлопче, оце я злякався. Ти завжди так рано прокидаєшся?

Це був голос Боґацкі. Я вдарив по будильнику і сказав:

— Хотів ще повчитися.

Боґацкі прокашлявся і запитав:

— Ви пан Гьопнер, так?

Я здивувався, що Боґацкі мені «викає». Коли дорослі звертаються на ви до когось, кому зазвичай тикають, це не віщує нічого хорошого. Значить, вони хочуть вчинити з ним, як із дорослим.

Я сказав:

— Гьопнер Гюнеркнехт, саме так.

Як дорослий, від якого щось хочуть.

Я підскочив.

— Щось із Фрідером?

Чи вони шукають Гаррі через його дилерство? Пауліна! Вона щось підпалила!

Боґацкі стояв посеред кімнати. Посеред моєї кімнати стояв сільський шериф при повному параді. Здуріти. На ньому був навіть кашкет, який майже впирався у балки стелі.

Боґацкі сказав:

— Ні, я тут через вас. І вам таки дійсно треба зачиняти вхідні двері, принаймні на ніч.

За Боґацкі у дверях стояли Фрідер та Віра.

Фрідер сказав:

— Він мені не повірив, що я це ти.

Боґацкі показав мені цидулку, з печаткою, гербом і всім іншим. В якій було написано, що поліція має мене арештувати та доправити на медогляд.

Боґацкі сказав:

— Ти двічі отримав повістку! Ти ж мусив піти!

Я сказав:

— Я думав, має бути ще третя.

— І що тоді?

— Тоді я мав би три повістки у своїй армійській папці.

Боґацкі знову перейшов на «ви»:

– Підете зі мною так, чи мені доведеться?

Він дзенькнув наручниками, що висіли в нього на ремені.

Багато чого промайнуло мені в голові, і зовсім не по черзі.

Перше, я пропущу екзамен з історії.

Друге, все це було на кілька тижнів зарано. Якщо вони оглянуть мене сьогодні, то вже завтра може бути мобілізація. Тоді Берлін накрився. І що далі? Усе ж таки в армію? Відмовитися? У тюрягу?

Третє, а чи я взагалі повинен погоджуватися на медогляд? Мочитися в баночку, роздягатися, присідати, міряти тиск? Що станеться, коли я не погоджуся на медогляд?

Боґацкі хотів відвезти мене до Штуттґарта, в окружний військкомат. Чи привезе він мене назад? Може, Вірі дозволять поїхати зі мною? В якості психологічної підтримки, чи що.

Я все ще міг обрати наручники. Боґацкі зможе відвезти мене одразу до буцегарні, і тоді в буцегарні я зможу надолужити випускні, якщо буду старанним. І якщо я взагалі зможу писати в наручниках.

Я сказав:

– Наручники.

Боґацкі не вважав це смішним. Він бо знав, що я не чинитиму опору. Шкода, що я не зможу бути в школі, коли коридорами почнуть шепотітися: ви вже чули? Вони забрали Гьопнера. В наручниках!

Боґацкі надівав металеві кільця на зап'ястки так марудно, ніби ніколи такого не робив. І раптом до мене дійшло, що так воно, напевне, і було. І що саме тому він такий злий. Боґацкі ще ніколи нікому не мусив надівати наручники. Він взагалі не знав, як це робиться!

Наручники так ляснули мені по кісткам, що я скрикнув від болю. Боґацкі злостиво вишкірився, тоді сказав:

— Я зараз послаблю.

Раптом його погляд застиг:

— Я без поняття, де ключі.

Вірі дійсно дозволили мене супроводжувати. Вона коротко переговорила з Фрідером, тоді залізла на заднє сидіння.

Біля ратуші Боґацкі зупинився ще раз. Він увійшов, а за півгодини повернувся з ключами від наручників.

Через кілька сіл ми обігнали Фрідера, що гнав на велосипеді в напрямку Штуттґарта.

Боґацкі сказав:

— Мені треба сказати вам ще дещо.

Я подумав: ну от, зараз підуть нотації. Обов'язок, Батьківщина, що треба підкорятися закону і так далі. Що ніхто не зупинить голого росіянина, якщо всі думатимуть, як я.

Але Боґацкі сказав:

— Я вважаю, це добре. Що ви всі так піклуєтеся одне про одного. Фрідер завжди був особливим. Він не селюк. Секунду.

Боґацкі увімкнув проблисковий маячок та виїхав зі смуги. Він намагався обігнати вантажівку. В машині стало так шумно, що Боґацкі мусив кричати:

— Ви знаєте поле?! Між струмком! Та Шибеничним пагорбом! Поділене на латки! Що його можна лише! З великим трудом! Обробити! Їх було десятеро! Чи дванадцятеро! І Фрідер! З батьком! Приїхав, коли той удобрював! Після цього він йому! Намалював! План! Схему! За якою той мусить їздити! Це півгодини! Заощадить! Під час удобрювання! А під час збору врожаю! Цілу!

Ми проїхали вантажівку. Боґацкі знову став у смугу.

Він сказав:

— Фрідер завжди був особливим. Він не селюк.

Боґацкі залишився стояти перед сходами окружного військкомату, там, де зупинятися заборонено. Він сказав:

— Я чекаю тут. Щоб ти не дав драла.

Окружний військкомат був коричнево-сірим. Скрізь коричнево-сірий. Фасад будинку, стіни на сходовій клітці, коридори, підлога, лави для очікування — все. Службовців можна було легко не помітити. Їхні коричнево-сірі однострої розчинялися на коричнево-сірому тлі. Коли я трохи примружував очі, бачив, як світлі кружала шмигали стінами. Це були обличчя.

Скрізь сиділи хлопці мого віку, чи чоловіки, чи як там треба нас називати. Віра була тут єдиною дівчиною. Хлопці витріщалися, коли я йшов повз них із Вірою на обстеження.

Пізніше я запитав Віру, чому жоден не сказав якусь дурню чи хоча б не свиснув услід абощо. У чоловічій компанії завжди щось таке утнуть, а солдати й поготів. Віра сказала:

— Це ж була не компанія. Вони не знайомі. Там же кожен був сам-один, як і ти.

Я сказав:

— А я був зовсім не сам-один.

Лікар, який мав мене оглядати, був на голову вищим за мене. Принаймні він носив білий халат, а не коричневий. Його голова була геть червоною. Він скидався на величезний сірник.

Лікар погортав папери. Повільно, з присвистом втягнув носом повітря. Не менше хвилини. Тоді кинув папери на письмовий стіл, різко видихнув і сказав:

– Отже. Зараз я вас обстежу. Будь ласка, роздягніться. Труси можете не знімати.

Я сказав:

– Я не хворий.

– На обстеженні ви повинні співпрацювати! Якщо ви не співпрацюєте, це порушення закону про військовий обов'язок!

Голова величезного сірника стала темнішою. Темно-червоною. Якби він зараз шкрябнув себе по щоці чи лобі, голова спалахнула б.

– Чекайте за дверима! – наказав він.

Ми чекали цілу вічність. Тоді з гучномовця в коридорі прокричало: «Пане Гьопнер, на військово-медичну комісію!»

Віра увійшла зі мною. Перед нами на невеликому підвищенні за коричнево-сірим столом сиділи чотири чоловіки та гортали картки. Величезний сірник, двоє в коричнево-сірих одностроях та один у костюмі. Вони підняли очі.

– За результатами огляду – придатний, – сказав сірник.

Один коричнево-сірий сказав:

– Придатний. Значить, можна в караульний батальйон.

Інший коричнево-сірий сказав:

– Або в десант.

Перший коричнево-сірий:

– Морський спецназ.

Другий коричнево-сірий:

– У розвідку.

Я сказав:

– У мене чотири з половиною діоптрії! Ось, у мене на носі!

Перший:

– Він шепелявить.

Другий:

– Головне, що з вухами все добре.

Костюм запитав:

– Ви не співпрацювали під час медогляду. Ми мусимо повідомити про це, ви ж, напевне, розумієте.

Костюм нахилився вперед:

– Можливо, ви хочете подати прохання на визнання вас відмовником?

Я сказав:

– Оце вже ні. Я проти голих росіян, які вистрибують уночі з кущів.

Тепер підняли очі всі. Вони витріщилися на мене, ніби я був не при своєму глузді. Тепер я вже не був таким упевненим, що історія

з голим росіянином правдива, тобто що мене дійсно про це питали б.

У цю мить постукали. Я чув, як за мною прочинилися двері.

Костюм вигукнув:

– Будь ласка, почекайте за дверима! Вас викличуть!

Сірник, однострої та костюм суворо дивилися повз мене. Я обернувся.

У кімнаті стояв Фрідер:

– Ви знайшли ключ до мого велосипеда?

Фрідер спітнів. Кучері злиплися і були тепер ледь хвилясті.

– Ключ до велосипеда! Напевне, я загубив його тут!

Він став навколішки, ліг щокою на підлогу й оглянув килим. Віра теж опустилася навколішки і мацала за ніжками стільців.

Костюм сказав:

– Ви не можете тут просто так...

Фрідер відповів:

– Мені треба додому, дідусь чекає мене на обід. Обід на столі має бути вчасно. Він був у полоні в Сибіру! Тому їжа мусить бути на столі вчасно!

Те, що він тут розповідав, було доволі безглуздим, але, схоже, на військових це справило враження.

Костюм запитально глянув на коричнево-сірих. Ті знизали плечима. Костюм відсунув стілець і теж почав шукати.

Зрештою, всі повзали по підлозі та шукали. Тільки сірник і я залишилися сидіти й не рухалися.

Я чув Фрідерів голос з-під столу:

– Така далечінь! Такий мороз! Замерзлі пальці! П'ять тисяч кілометрів пішки! Тому їжа мусить бути на столі вчасно!

Сірник відволікся. Я безцеремонно міг роздивлятися його. Лікарі, що не лікують, видавалися мені зловісними.

Фрідер проліз у нього між ніг.

Сірник скривився гидливо, але водночас і якось безпорадно.

– Вибачте! – вигукнув Фрідер. – Але інакше зараз не вийде! На жаль! Справді не вийде!

Раптом Віра вигукнула:

– Це він?

Фрідер закричав:

– Так! Так, це він, так, так, так! Щиро дякую, щиро дякую! А тепер мені дійсно треба їхати – дідусь! Щиро дякую! Діду, я їду! Я їду!

Фрідер грюкнув за собою дверима.

Перший коричнево-сірий похитав головою:

– Досить. Перерва на обід.

На сходовій клітці чекав Фрідер.

– Усе в порядку? – запитав він.

– Придатний, – сказав я. – Що це був за цирк?

Фрідер сказав:

– О, супер, тепер ти можеш піти в десант! А я завжди хотів подивитися, що це за типи.

Я сказав:

– Боґацкі на вулиці. Чекає.

Фрідер сказав:

– Хороший шериф. Завжди там, де поганці.

Він скочив на велосипед. Віра та я знову сіли в «Жука».

На зворотному шляху мені треба було себе опанувати. Вони могли мене призвати до того, як драпону в Берлін. Що тоді? Спочатку арешт, потім буцегарня. Як надовго в буцегарню? Півроку? Рік?

Рік самому серед типів, які пішли зі школи після восьмого класу? Які постійно б'ються, але по-справжньому, кулаком у морду і так далі.

Якщо мені не пощастить, то найбільше їм сподобається бити саме мене. Якщо пощастить – обзиватимуть «професором».

У дворі буцегарні є заняття спортом. І спортивний охоронець, брат-близнюк Гофмана. Він перетворить моє життя на пекло з підтягуванням, вправами на прес та стройовою ходою по колу.

Які книжки у в'язничній бібліотеці? «Процес» Кафки. «Злочин і кара» Достоєвського. Скільки мені на них треба? Два тижні. А потім? Біблія. Спочатку Старий Заповіт, потім Новий.

Потім «Ідіот» Достоєвського.

Фрідер відвідуватиме мене раз на місяць.

А Віра?

Віра на задньому сидінні без упину сміялася та загравала з Боґацкі. Це мене добило. Ніби їй байдуже, що на мене чекає.

Віра сказала:

— У них там такі жахливі однострої. А ваш дійсно до лиця.

Я подумав, що недочув. Спочатку Боґацкі не знав, чи вона, бува, його не дурить, але потім охоче повірив у цю дурницю, і це йому дуже лестило.

На кухні я розплакався. Виходу не було. Я потраплю до в'язниці.

У мене був панічний страх.

Віра витирала сльози з моїх щік і цілувала в очі.

Вона усміхнулася і сказала:

– Усе буде добре. Чесно-чесно.

Я подумав: зараз був би чудовий момент переспати з нею.

Сходами піднявся Фрідер. Він витер кухонним рушником волосся, а тоді сказав:

– Як справи?

Я сказав:

– Супер. Не видно?

Фрідер сказав:

– Лайно собаче. І що ти тепер робитимеш? Тюряга чи паль-паль?

Віра сказала:

– Та годі вже, припини. Покажи йому!

Фрідер поклав на стіл пластиковий пакет:

– Відкрий.

У пакеті лежала картонна папка з моїм іменем. Під ним гербовий орел. Я зазирнув усередину. На першому аркуші великими літерами стояло: «Придатний». Це була моя картка.

Віра сказала:

– Ну?

Вона нетерпляче дивилася на мене.

Фрідер сказав:

– Ну?

Вони дали одне одному п'ять.

Віра сказала Фрідеру:

– Я намагалася слідкувати, але нічого не помітила.

Фрідер сказав:

– Ти вже повзала по підлозі, ти не могла бачити.

Забувшись, він вимальовував на паперах каракулі. Тоді сказав:

– Коли крайній справа відсунув стілець.

Віра:

– Костюм?

– Папка була перед ним. Коли він поліз під стіл, інші тільки на нього й дивилися, на нього під столом. А папка лежала зверху.

Віра:

– Ти ще так довго куйовдився на підлозі! Хоч документи вже мав під светром?

Фрідер:

– Так само, як коли виграв у лотерею. Не можна радіти надто гучно, інакше шуліки сядуть на шию.

Віра сказала:

– Я думаю, ми позбулися цього лайна. Холодна війна і всяке таке.

Я сказав:

– Я залишуся жити тут назавжди, в Ауергаусі.

Фрідер:
– Ми.
Віра:
– Ви.

На випускний екзамен з німецької я запізнився. Це була одна з причин, чому я його завалив.

Друга – хибна стратегія.

Ми їхали узбіччям. Моє серце калатало немов скажене, кров гуркотіла у вухах. Не через екзамен, через автомобілі. Я боявся автомобілів, які пролітали повз нас так близько, що велосипед відштовхувало вітром убік. Я вперше зрозумів, що кожне авто може, певною мірою, мене просто переїхати.

Через страх я їхав усе повільніше.

Я ще раз обдумав свою екзаменаційну стратегію. Тонкою вона не була: усе на одну карту. Напевне, можна було вибрати між книгами, які ми читали впродовж курсу, та твір-роздуми за якимось хитромудрим текстом. Я прогортав десятки сторінок коментарів до другої частини «Фауста». Критику на Бюхнера, Кафку

та Брехта я теж передивився дуже ретельно і з'ясував, що вона чимала.

При цьому я усвідомив, що мій час на Землі обмежений і що трьох-чотирьох тижнів, які я мушу витратити суто на те, щоб зрозуміти чи принаймні визубрити напам'ять коментарі до другої частини Фауста, — що цих трьох-чотирьох тижнів у кінці життя мені точно бракуватиме.

Коротше, я сподівався, що достатньо хитрий для хитромудрого тексту. І просто зробив ставку на базікання. Базікати я вмів дуже добре. Базікати та зважувати: з одного боку, з другого боку, певною мірою і так би мовити.

Я подивився вперед. Цецилія та Фрідер зникли. Вони мене обігнали.

Старий чоловік ішов мені назустріч у придорожньому рові. В останні роки дороги між селами поробили такими широкими, що пішоходи взагалі більше не могли там ходити. Машини їхали дуже-дуже швидко. Хто хотів іти пішки уздовж дороги, мусив спускатися в рів.

Старий ішов досить повільно та якось непевно. Коли ми порівнялись, я вигукнув: «Добридень!» Чоловік глянув угору, втратив рівновагу і впав у рів немов підкошений.

Я кинув велосипед у поле та побіг до нього. Колись у католицькому таборі я пройшов курс першої допомоги. Штучне дихання рот у рот, масаж серця і всяке таке.

Чоловік лежав у рові лицем униз. Не рухався. Стабільним положенням на боці то не було, наскільки я знав. Усе інше я забув. Я не знав, чи можна рухати чоловіка. Якщо хребет зламаний, а я його рухатиму, то він назавжди залишиться паралізованим.

Я розмахував руками, щоб зупинити автомобіль. Деякі сигналили.

Я знову повернувся до старого. Раптом він ліг на бік. Я нахилився до нього і сказав: «Гей?»

Грудна клітка здіймалася й опускалася.

Позаду мене завищали шини, я повернувся: чорний BMW. Аварійна сигналізація.

BMW був щойно вимитий. У металі віддзеркалювалося небо. Було схоже, ніби там нагорі, на дорозі, запаркувалася хмара.

З хмари вистрибнув хлопець із дуже короткою стрижкою. Він підійшов до старого у канаві.

Вузька футболка, гладенько виголений. Доволі великий хрест. М'язи скрізь: на плечах, на руках.

Одним рухом він перевернув старого на спину.

– Зупини машину! – сказав він. – Вони мусять відвезти його у лікарню.

Він нахилився над старим і скривив обличчя.

– П'яний, – сказав він.

Він перевернув чоловіка на бік і зігнув йому ноги.

Я знову розмахував руками. Марно. Я повернувся до бритоголового.

Він сказав: «Ми не можемо його залишити отак лежати. Ненадання першої допомоги».

Він став на трасі й підняв руку. Авто зупинилося. Водій опустив вікно. Бритоголовий сказав: «Безпомічна особа. Треба відвезти в лікарню».

Ми стояли на узбіччі й чекали.

Бритоголовий сказав:

– Не можна просто їхати далі. П'яний чи ні. Завжди краще перестрахуватися. Ненадання першої допомоги. Я не хочу такого запису.

Я сказав:

– Я взагалі не знав би, як робити штучне дихання.

Бритоголовий сказав:

— Нічого не робити — це єдине, чого тобі не можна робити в такій ситуації.

Він зігнув з великого та вказівного пальців літеру О.

— Ставиш отак між вами. Тоді тобі не доведеться ротом до рота.

Я сказав:

— Не тому, що бриджуся. Я просто забув, як робити комусь штучне дихання. І масаж серця, і всяке таке.

— Частина моєї роботи, — сказав він.

Я сказав:

— Санітар? О, то мені пощастило.

Він сказав:

— Солдат.

Я остовпів. Я ще ніколи не зустрічав солдата. Тобто справжнього. Люди, що просто відбули службу в армії, не рахуються.

Я запитав:

— Два роки?

Він сказав:

— Дванадцять років.

О боже, подумав я. Супермегаідіот. Супермегаідіот, який без докорів сумління дванадцять років поспіль стріляв би голих росіян. Навіть за наказом.

Солдат запитав:

— А ти? Вже пройшов медогляд?

Я сказав:

– Цілком придатний.

– То ти ж можеш піти у десант.

– Або у водолази-диверсанти.

– Я б тебе, швидше, прийняв за того, хто не піде до армії.

– Я б себе теж.

П'яний спробував підвестися, перекинувся на спину і спробував знову. Зрештою він сів. На лобі у нього був бруд і трава та широка смуга закипілої крові на підборідді.

Він швидко повів рукою, ніби хотів відігнати муху.

Він сказав: «Забирайся. Нормально».

Принаймні я припустив, що він мав на увазі саме це.

Бо насправді він сказав: «Аирсся. Омаль».

Солдат сказав:

– Ми залишимося, поки не приїде швидка.

Він сказав не «я», а «ми». Це був, певною мірою, наказ мені. Коли треба робити щось хороше за командою, я відчував замішання.

Я сказав:

– Ви не знаєте, котра година?

Солдат труснув зап'ястком. Це був доволі масивний годинник. Працюватиме навіть за умов ядерної війни.

Він сказав:

— Пів на дев'яту.

Я сказав:

— Зараз починається екзамен.

— Семестровий?

— Випускний.

— Ти ідіот? — закричав солдат. — Зроби так, щоб тебе тут уже не було! Ти не маєш чекати, я залишуся тут. Бігом, раз-два!

Спочатку він наказує мені залишатися, тоді наказує йти. Я тепер узагалі не знав, якому з наказів не хотів підкорятися.

Я сказав:

— Я дочекаюся швидкої.

І ми чекали.

Якоїсь миті солдат почав відтискатися. Униз, угору.

— Служба не така вже й погана.

Униз, угору.

— Навіть оплачують навчання, якщо підпишеш контракт.

Униз, угору.

— Машинобудування.

Він розповів, що тепер він дипломований інженер. І про свою сім'ю. Дитину.

Униз, угору.

— З дитиною все стає інакшим.

Що постійно мусить переїжджати. Навіть на півночі Німеччини уже жив.

Я розповів про Ауергаус.

Солдат (униз, угору):

– Хто у вас призначає?

– Тобто призначає?

– Ну, що готувати?

– Той, хто готує, обирає, що буде. Це ж ясно.

Униз, угору.

– І це працює?

– Чому ви, власне, зупинилися?

Він встав і струснув плечима.

– Я ж казав. Ненадання першої допомоги. Це карається.

Я йому не повірив. Тобто що ненадання допомоги карається – в це я вірив. Це я й так знав. Я тільки не повірив, що він зупинився саме тому. Хто ж повідомив би про це?

У нього була якась інша причина, але в ній він зізнаватися не хотів.

Швидка допомога не приїжджала.

Солдат сказав:

– Скоро дев'ята.

Перші вже почали писати тези.

Солдат сказав:

– Так він і пройде – вихідний, лайно собаче.

П'яний все ще сидів прямо. Знову відлякував мух.

Він знову гукнув, і тепер його можна було доволі добре зрозуміти: «Іди! Собі!»

Раптом він відкинувся назад і більше не рухався. Солдат нахилився над чоловіком, приклав йому до шиї палець. І став знервованим.

— Давай, відчини дверцята машини, ті, задні!

Він витягнув старого з канави. Обійшов машину та заліз на заднє сидіння. Він сказав:

— Давай ноги!

Він потягнув старого в машину.

— Штовхай! Штовхай!

З реанімації вибігло двоє санітарів. Вони відчинили дверцята машини, схопили старого за шию, тоді за груди. Швидкі точні рухи. Схилилися над ним.

Раптом вони вповільнилися. Раптом у них з'явився час.

Вони поклали старого на ноші, абсолютно спокійно. Тоді накрили його, аж до лоба, і покотили в будівлю.

Солдат сказав:

— Я швиденько з ними. Особисті дані et cetera.

Тоді він знову вийшов. Він відвіз мене назад до велосипеда.

– Лежить на дорозі.

На прощання він сказав:

– Я ще ніколи не бачив мертвих. А ти?

Я вже бачив мертвого. Тому цього мертвого я вважав не таким і поганим. Крім того, цього, теперішнього, я раніше не знав.

Я сказав:

– Ні, я теж ніколи.

Я запізнився на дві години. Доктор Кед не сказав нічого.

У класній кімнаті смерділо страхом. Кульки кулькових ручок тихо котилися папером.

Окрім Фрідера, ніхто навіть очей не підвів. А він насупив брови і відкрив рот у німому «Що?»

У відповідь я закотив очі.

Цецилія гризла «Снікерс» та витріщалася на аркуш перед собою. Хтось почистив мандарин. Запах був божевільно сильним. Він майже збив мене з ніг, як ударна хвиля. Різдвяний запах. Який зовсім не пасував: надворі була весна.

Мандариновий аромат змішався зі смородом страху.

Запах та моя власна паніка, що тепер посилилась, збудили мене.

На столі лежали екзаменаційні білети. Теми: Бюхнер, Ґете, твір-роздум. Все ясно.

Я тричі починав читати хитромудрий текст, але так і не дійшов до кінця. Йшлося про свого роду авіасимулятор. Тобто про побудовану на подобу справжньої кабіну літака, в якій пілоти вчилися літати, і злітати, і приземлятися.

І таким симулятором польоту якраз і були романи. Література заміняла, певною мірою, справжній політ.

Я весь час думав: може бути й так, а можливо, все зовсім інакше.

Коротше, в голові не проскакувало жодної думки. Коли я писав щось про цей текст, то це було наче саджати літак у страшенно густому тумані.

Я обмірковував, чи не краще було б узяти другу частину «Фауста», але тоді до туману додалася б іще й ніч. Приземлення в нічному тумані.

За штурвалом тип, який нітрохи не вміє літати.

А в аеропорту вже вимкнули світло.

І розійшлися по домівках.

А поночі якийсь фермер почав орати злітну смугу.

Отже, роздуми за текстом.

Я все ще стирчав на другому реченні. Я перечитував його знову і знову. Я полічив слова. Коли більше нічого не допомагає, то іноді допомагає математика.

42 слова. З них шість іноземних, яких я ще ніколи не чув. Це сьома частина усіх слів. Майже 14,3 відсотка.

Чотири коми. Одна крапка з комою.

Крапки з комами — це найгірше. Коли хтось не може вирішити, треба поставити крапку чи кому. Не або — або, а крапка з комою. Така крапка з комою була, певною мірою, тією самою «певною мірою» в одному знакові.

Під текстом пояснювалося кілька іншомовних слів: імагінарний, конвенційний, авторитетний, філістерський. Це вже щось. Принаймні їх я міг якось вставити.

Я припинив читати і заходився писати далі.

На що годився симулятор. «Вертер», наприклад. На те, що з ним можна було спробувати самогубство, тобто уявити, чи принаймні дорогу до нього. Без серйозних наслідків.

Бо загальноприйнята дійсність була, певною мірою, широкофюзеляжним літаком, у якому можна сидіти і яким зовсім не можна керувати.

Але можна політати на симуляторі. І можна вибрати пункт призначення. І навіть маршрут!

Отже, авіасимулятори – річ хороша.

З одного боку.

А з другого боку.

Я шукав слово, яке міг колись вживати доктор Кед. Щось таке, як «втеча» англійською, але німецькою і з закінченням, як в іншомовного слова. Щосьтамістика, щосьтамація, щосьтаморія.

Ескапізм!

З другого боку: небезпека ескапізму. Філістерського ескапізму.

У кінці, де завжди треба висловити власну думку, я процитував Фрідера, але не називав його імені: Література – це папір, яким кожен витирає свій зад.

Тепер мені треба було просто ще раз перейти до літаків. Я написав, що раніше гівно з нужників у літаках летіло прямо вниз, замерзало в повітрі й завдавало величезної шкоди, пробивало величенькі дірки в дахах будинків або било людей по голові.

І що сьогодні задля безпеки ємності для гівна більше не спорожняють під час польоту. Я бачив це колись по телевізору.

Що, отже, ємності, певною мірою, — і тепер перехід до висловлювання Фрідера, — що, отже, сьогодні ємності, певною мірою, — щось на зразок летючих бібліотек.

Чудово.

Кед сказав: «Ще п'ять хвилин».

Я ще раз пройшовся твором і скрізь замінив «можливо» на «евентуально» та «доволі» на «відносно».

В одному місці, де це здалося мені доречним, я додав «авторитетний», «нужник» замінив на «туалет», а «гівно» на «фекалії». Ще я знайшов «мегатупо», з якого зробив «відносно сумнівно».

Я не знав, чи тепер це дійсно так із ємностями, але звучало досить добре. Я так вважав. Принаймні поки писав.

Біля велопарковки Фрідер запитав:

— Роздуми на тему?

Я:

— Угу, запоров.

Фрідер:

— Твою ж наліво. Література як техніка моделювання.

– Як що?

– Техніка моделювання.

Я:

– Ага, точно. Запоров. Я бачив мертвого. Тобто спочатку я думав, що він мертвий, але тоді він був іще живий. Але потім він усе-таки помер. Ви мусили його бачити, прямо переді мною, він ішов уздовж дороги. Тобто поки ще був живим.

Я розповів Фрідеру, що сталося.

Фрідер сказав:

– Пияцтво відтягає суїцид. Інколи так надовго, що помирають від пияцтва.

Я сказав:

– «Imiglykos»?

Фрідер сказав:

– Можна.

Коли в кіно поліцейський загін штурмує квартиру, то все це завжди неймовірно голосно. Вікна брязкають, світло-шумові гранати влітають всередину, димові шашки, поліція розбиває двері тараном, потім коридором у колосок дріботять чоловіки в чорних балаклавах, пістолети напоготові, кричать «На підлогу! Руки за голову!», і за десять секунд усе скінчено. Або ж хтось прикривається заручником і дико обстрілює все довкола, тоді драма триває весь фільм.

Точно так, як у фільмі, було і в нас. Десять секунд, без заручників.

Боґацкі при цьому не було, інакше поліцейські просто відчинили б двері, натиснувши на клямку.

Коротше, Фрідер із довгим ножем якраз порався з буханцем хліба. Хрусткий окраєць він припас для себе. Він міцно тримав його зубами, доки не відпиляє ще кілька скибок для нас, для мене та дівчат.

Фрідер бурмотів:

– В афіші є два фільми. Один хороший о восьмій, один непростий о десятій.

Цієї миті внизу вдарила блискавка. Ми почули, як вхідні двері розлетілися на друзки. Тріск і гуркіт перейшли в тупіт на сходах, сон з нас мов рукою зняло, ми дивились одне на одного.

В поглядах інших не було «О боже!»

Там було просто: «Це що таке?»

Тоді кухонні двері розчахнулися, і одна балаклава прогарчала:

– На підлогу! Руки за голову!

Ми обережно відставили кавові чашки, відсунули тарілки подалі від краю столу, на середину. Щоб під час землетрусу посуд не впав чи типу того.

– Опусти ніж! Опусти ніж!

Фрідер тримав хлібний ніж далеко від себе на витягнутій руці, потім поклав його.

– На підлогу! Руки за голову!

Фрідер і я лягли на підлогу, і підлога скінчилася. Кухня ж була не абиякою великою. Спочатку я ліг на живіт, бо знав так із телевізора. Але потім перевернувся на спину. Я хотів бачити, що там відбувається угорі.

Дівчата стояли на колінах, руки за головою.

Вони шукали вільне місце на кахлях.

– Сидіти! – гарикнула балаклава.

Вони знову сіли за стіл.

– Руки за голову!

Пауліна встала. Вона взяла пляшку молока і відкрила холодильник.

– Сидіти! – панічно закричала балаклава. – Сидіти!

– Та стріляй вже, – пробурмотіла Пауліна у відчинені дверцята холодильника. Вона навіть не глянула на типа.

Балаклава проревла назад у коридор:

– Лайно собаче, та вони всі діти!

А це вже було нахабством.

Пауліна сказала:

– Не бійтеся, всім по вісімнадцять.

Я боявся, що Пауліна могла просто піти на контакт із однією з балаклав. Я поняття не мав, як відреагували б поліцейські. Якщо до них дійде, що Пауліна неконтрольована, то, виглядає, тим гірше для нас.

На кожного з нас була наставлена цівка пістолета.

Принаймні вісімнадцять мені виповнилося, подумав я. Не те що сестрі Лотара, яка повісилася і не стала вісімнадцятилітньою.

План-мінімум я виконав.

Балаклава проревла до мене:

– Хто з вас Калабрезе, Гаральд Калабрезе?

Пауліна сказала:

– Його зараз немає, він уже на роботі.

– Його кімната! Де його кімната?

Тоді увійшли люди в цивільному, звичайні джинси та сорочка і всяке таке, і один із краваткою. Балаклави вийшли. Ми мусили залишатися на кухні. Той з краваткою був прокурором. Він показав нам папірець із печаткою й усім іншим.

Віра голосно прочитала: «Закон про наркотичні речовини».

Пауліна сказала:

– Щось про наркоту.

Цецилія (знервовано):

– Я знаю, що таке наркотичні речовини.

– Якщо хочете, можете зателефонувати своєму адвокату, – сказав прокурор. – Комусь із вас є менше вісімнадцяти?

– Ні, – сказала Пауліна, – скільки ще разів? Чи?.. Віра?

– Вісімнадцять, – сказала Віра. – У нас немає телефона.

Прокурор сказав:

– Не пощастило. Ми зараз обшукаємо кімнати. Почнемо знизу.

У бійні. Оскільки Гаррі там не було, то Фрідер і я мусили спостерігати. Як свідки. Що нічого не вкрали чи типу того. Біля ліжка Гаррі лежав поліетиленовий пакет з травою і тютюном та папірчиками. Він завжди там лежав. Щоб його знайти, не потрібен був спеціальний собака-нюхач. Для цього вистачило б і мопса з нежитем.

Собака штовхнув носом пакет. Ліг поруч. Він не зводив очей із пакета, тоді глянув на поліцаїв, тоді знову на пакет. Він скавчав. А тоді сталося взагалі жахливе: собака підняв лапу. Він показав на траву! Що за ідіотський вискочень, цей собака!

Наостанок дійшла черга до кухні. Один поліцейський взявся за холодильник. Він почав з відділення для овочів. Витяг ящик, засунув руку в холодильник і провів раз туди й сюди.

Він просувався знизу вгору. Відкрив морозилку і витяг кубики льоду.

Потім узяв у руки акт медогляду.

Він погукав чоловіка з краваткою. Той проштудіював титульний аркуш, тоді сказав: ст. 242 Карного кодексу — «крадіжка», ст. 274 — «приховування документів».

Чоловік із краваткою прогорнув документи. Скрізь на паперах був гербовий орел, угорі аркуша, на печатках і так далі. Фрідер провів лінію через усіх орлів. Це виглядало ніби шампур, на який настромили курчат. Під ними Фрідер намалював маленьке вогнище.

Прокурор сказав: 90а – «образа держави та її символів», 267 – «фальсифікація документів», 303 – «пошкодження чужого майна».

Прокурор подивився на плакат «Їх розшукують» над мийкою. Він довго там стояв. Там були тільки маленькі портретні фото. Над фотографіями було написано «Терористи».

Хто надто довго не мив посуд, того фото наклеювали на плакат. Зараз там висіли всі, крім Цецилії. Крім того, ми вирізáли з газети фото знаменитостей, які нещодавно померли і які нам не подобалися. Ми наклеювали фотографії на плакат і закреслювали їх великою «Х».

Колись Віра прихопила плакат із терористами в муніципалітеті, бо її не одразу прийняли, коли вона хотіла подати документи на закордонний паспорт. У кутку плаката навіть був штамп із гербом громади.

– Ще раз 242 – «крадіжка».

Прокурор поморщив лоб.

– 189 – «образа пам'яті померлих».

Я з посмішкою глянув на Фрідера.

— 129а — «пропагування терористичної організації».

Фрідер більше не шкірився.

Один поліцейський зняв і скрутив плакат.

— Отже, — сказав прокурор, — підемо до відділку.

Тип, який знімав відбитки пальців, був не набагато старшим за нас. Він брав палець, спочатку натискав кінчиком пальця на штемпельну подушку, не сильно і не слабко, потім прокочував палець по паперу, не сильно і не слабко.

Тоді брав наступний палець.

Натиск на штемпельну подушку, темп, у якому він підносив руку до паперу, натиск на папір — усе це було таким рівномірним, ніби хлопець цілий день нічого іншого не робив, окрім як брав відбитки пальців.

Я крадькома дивився на нього, краєм ока, на обличчя. Він виглядав цілком зосередженим, та водночас абсолютно відсутнім, ніби в напівсні. Ніби він медитував.

Віра якось сказала, що коли повністю розчиняєшся в тому, що робиш, і забуваєш про час, то це щастя.

Цей поліцейський був щасливим, коли міг брати відбитки пальців. У цю мить я охоче помінявся б із ним.

Цецилію забрав її батько. Машиною. Він не видав ні звуку. На нас він навіть не глянув.

Інші пішли пішки: Фрідер, Віра, Пауліна та я.

На зворотному шляху Віра сказала:

– Якщо ми дійсно застрелимо якогось політика чи підприємця, то нас зможуть одразу ж ідентифікувати.

Пауліна:

– Нам доведеться носити рукавички.

Ми сиділи довкола кухонного стола та чекали на Гаррі. А й справді, кому б повідомила поліція, якби вони його заарештували? Нам чи його батькам?

Пауліна сказала:

– Ні те, ні інше.

Фрідер уже кілька хвилин взагалі нічого не говорив. Він занурився у свої думки.

Нарешті ми почули, як Гаррі паркує перед будинком свого Ковть-Ковтя.

Гаррі розповів: коли він виїжджав за ворота заводу, то попався прямо в лапи поліцаям. Коротке «Добридень», те і се, перевірка документів, і він заарештований.

У відділку в нього так само, як і в нас, взяли особисті дані для картотеки злочинців. Фото, відбитки пальців. Тоді дозволили йти.

Гаррі сів за стіл і сказав:

– Курник?

Віра відповіла:

– Вони нічого не знайшли. Або й взагалі не шукали, я не знаю.

Усе, що він не хотів курити сам, Гаррі зберігав у курнику за будинком. Тобто все, що хотів продати. А це було чимало.

Гаррі змайстрував із курячого посліду маскування, зі старого курячого посліду на дощечці. Дощечку за допомогою електромагніту можна було притягнути до дверей курника так, що здавалося, ніби обгиджені двері роками ніхто не відчиняв.

Пауліна сказала:

– Як вони вийшли на тебе?

Гаррі пояснив:

– У мене був конфлікт з одним наркошею. Не хотів вірити, що я не штовхаю героїн. Розрепетувався як ненормальний і поліз із кулаками. І тоді його злапали, дурило.

Віра:

– Думаєш, він тебе здав? Через двадцять грамів дубасу спецназ не висилають.

Гаррі:

– Наркоша розповів поліцаям те, що вони хотіли чути. Йому досить було просто ляпнути щось про героїн.

Віра сказала:

– Нащо ти взагалі продаєш наркотики? Ти маєш гроші на заводі та гроші з вокзалу, ти ж заробляєш справді достатньо.

Я знову не вкурював, тому запитав:

– Вокзалу?

Віра пояснила:

– Проституція.

Я, як повний дурень:

– За гроші?

Гаррі:

– Ні, за картки з футболістами! Чувак, звісно, за гроші, а ти як думаєш?

Я сказав:

– Це ж боляче, хіба ні?

Пауліна:

– Є різні креми. І треба розслабитися.

Мені більше нічого не приходило в голову. Я взагалі не хотів знати, в чому ще шарить Пауліна.

Віра сказала:

– Нащо ти взагалі продаєш наркотики?

Пауліна:

– Коли куриш сам, це нічого не дає. Ти багатієш, лише коли курять інші.

Гаррі сказав:

– Проституція даватиме гроші, можливо, ще два, три роки. Я мушу думати наперед.

Раптом Пауліна сказала:

– Як щодо кіно?

Гаррі сказав:

– Бак повний.

Для хорошого фільму було вже запізно. Довелося брати непростий.

На зворотному шляху голова мені йшла обертом. Це був фільм про пшеницю. Не художній фільм, документальний, але там не дуже багато пояснювалося. Я багато чого не зміг зрозуміти. Усе стає дедалі гірше. Усе більше зерна, а проте щораз більше людей голодує. І фермери банкрутують. Бо торгують зерном на біржі, замість того щоб нести прямо до пекаря, який спече з нього хліб для Ауергаусу. Якось так.

Весь фільм супроводжувався надзвичайно пронизливою музикою. Нарочито пронизливе вищання скрипки.

Ми лежали на подушках сидінь, а Ковть-Ковть плив крізь ніч.

Фрідер декламував:

– А коли багатійка прийшла додому, захотіла вкраяти хліба.

Віра:

— І був хліб як камінь, а ніж червоний від крові.*

Це був епіграф до фільму.

Фрідер копирсався у бардачку.

Гаррі сказав:

— Закрий!

Бардачок був величезний. Приблизно такий, як багажник у звичайному авто.

Фрідер спитав:

— А це що таке?!

У руці він тримав пістолет.

Він постукав кісточкою пальця по руків'ю:

— Дерево?

Гаррі сказав:

— Усе тобі треба знати.

Він увімкнув прожектор на даху. Кущі на дорозі відкидали величезні тіні на дерева позаду. Як декорації в російському казковому фільми чи типу того.

Фрідер однією рукою крутив прожектор, другою цілився з вікна в тіні. Пістолет виглядав доволі справжнім.

Гаррі закричав:

— Он там, спекулянт!

Фрідер вигукнув:

— Бах!

* Слова з дитячої легенди братів Ґрімм «Gottes Speise». В українському перекладі виходила під назвою «Бог нагодував».

Гаррі:

— Он там, генерал!

Фрідер:

— Бах, бах, бах!

— Отой, як його звати? Ваш... Гофман!

— Бах! Бах-бах-бах, бах-бах, бах!

Гаррі звернув на лісову дорогу. Фрідер прокрутив прожектор.

Гаррі закричав:

— Он там, щось велике із зубами! Обережно, це страх!

Фрідер закричав:

— Бах!

— От там, сум!

Гаррі був безтурботним та нерозважно сміливим. Як грек у тому фільмі, що подобався Фрідеру. Зорба.

— Бах-бах!

— Самотність, самотність, он там, зовсім близько біля нас!

У цю мить я заздрив Гаррі. Через те, як він ішов по життю, не через Віру.

Раптом я зміг зрозуміти, чому Віра замутила з Гаррі.

Гаррі умів розпізнати тугу і, ні секунди не вагаючись, одразу ж її побороти. Фрідер заразився від нього.

Гаррі закричав:

— Самотність! Ти не можеш їй дати втекти!

Фрідер заревів:

— Ра-та-та-та-та!

Пауліна сказала:

— Це не кулемет. Це пістолет. Хлопці, це був гівняний фільм. Якби бісова музика не була такою збіса гучною, я б заснула. З вами не можна ходити в кіно.

Гаррі знову виїхав на дорогу. Ми котилися містом. Була ніч, середина тижня, на дорозі майже не траплялося людей. Фрідер цілився з вікна в якогось пішохода, і коли ми проїжджали повз, тихо сказав: «Бдищ».

Пішохід похитав головою і показав дулю.

Ми зупинилися на світлофорі.

І там, на світлофорі, вечір ледь не закінчився катастрофою. І ми самі були в тому винні.

Ми б усі могли бути мертвими. Принаймні Фрідер.

Ми вирішили про це не говорити. Ні з ким. Ніхто не повинен дізнатися, якими ідіотами ми були. І якого бісового страху ми натерпілися.

Цієї ночі ми всі спали в одній кімнаті, навіть Пауліна. Тобто всі, крім Цецилії. Вона все ще була вдома. Вдома у батьків, а не вдома в Ауергаусі.

Ми принесли матраци у Фрідерову кімнату і поклали їх поруч на підлозі.

Гаррі почав розповідати. Ніби хотів щось пояснити.

— Коли мій батько вийшов на пенсію, після нещасного випадку, то він ходив лише по дому. Він просто більше не виходив на люди. Більше ніяких столиків для постійних клієнтів. Мою маму це бісило. Знайди собі хобі, сказала вона. Ти мусиш виходити на люди! Знайди собі нарешті хобі!

Нарешті мій батько піддався. Він роздобув собі кілька вуликів. Тепер це його хобі — пасіка. На ньому такий, типу, костюм астронавта, і він стоїть у хмарі бджіл. Товариське хобі, хіба ні?

Ніхто нічого не сказав.

— Я не хочу стати таким, як мій батько. Це єдина мета, яку я маю. Чи наклав він на себе руки, чи ні — пофіг. Чи мертвий він, чи ні — він цього й не помітить. І інші не помітять.

Гаррі вимкнув світло.

За мить він знову почав:

— У вуликах були мої наркотики. Коли я ще жив удома. Собаки-нюхачі бояться бджіл.

Мої наркотики мали дещо особливе. Вони завжди мали присмак меду.

Я прокинувся, коли надворі було ще темно. Треба було дуже добре вдивлятися, щоб побачити вічка у віконницях.

Я впізнавав інших по їхньому диханню. Віра поклала руку на моє стегно. Я чув, як за нею хрипів Гаррі.

Я пішов на кухню і визирнув із вікна: у Зайделя вже світилося. Він сидів зараз на своїй кутовій лавці, слухав радіо — погода і дорожні роботи на A81, затор між Мундельсгаймом та Пляйдельсгаймом — і пив каву.

Раптом біля мене став Фрідер.

Він сказав:

— Зараз увімкнеться світло у хліву, у хліву Зайделів.

Більше він нічого не сказав. Наркотики і тероризм — це було дещо інше, ніж звичайна магазинна крадіжка. І потім майже катастрофа вчорашнього вечора.

Фрідер не зиркав на мене. Проте я запитав: «І?»

Навпроти ввімкнулося світло. Зайдель годував корів.

Фрідер сказав:

— Раптом ви знову були за склом. За таким дуже товстим склом. На вигляд ви були ніби зовсім близько, але насправді скло було абсолютно товстим і ви були абсолютно далеко.

Гаррі зайшов на кухню і зробив кави. Він намазав маргарин на скибочку хліба, дуже акуратно поклав зверху ковбасу, так щоб вона не виходила за краї, потім склав бутерброд і засунув у пакет. Він сів за стіл і закурив.

Фрідер сказав:

— Все це така дурня! Наркотики, бджоли — все дурня! Собака-нюхач не дасть себе відлякати чимось таким! І ти розповідаєш отаке лайно, щойно відкриваєш рота!

Гаррі одягнув черевики. Він засунув сигарети у нагрудну кишеню свого робочого комбінезона.

Ми чули, як унизу завівся двигун. Ковть-ковть-ковть.

Раптом усі стали самі по собі. В будинку цілими днями було тихо, я ходив скрізь як привид.

Віра сиділа на ліжку. Вона вчилася.

Я запитав:

– Де Гаррі?

– Ми не одружені!

– Усе ще сердишся?

– Чортова затія! Срана чортова затія! Чортово-срана затія, чорт забирай! Фрідер міг померти!

Фрідер стояв на кухні та смажив щось на сковороді. Він підсовував лопатку під кубики у паніровці й перевертав їх.

Я сказав:

– І?

Фрідер сказав:

– Та не поводьтеся так. Усе ж обійшлося.

Я сказав:

— Ти знаєш, де Гаррі?

— Весь тиждень у Штуттґарті, я думаю.

— Підробіток?

— Вокзал.

Я вийшов із кухні, спустився сходами. Через хлів із велосипедами. У сараї знову драбиною нагору.

Униз, угору, всередину.

Кухня та кімната — це як материк. Сінник був островом. Доволі віддалений острів. Гельґоланд чи типу того.

Пауліна прихилилася до балки.

Пауліна постійно фотографувала себе, автоспуском. Для того щоб «зафіксувати теперішній емоційний стан», говорила вона. Але емоційний стан був завжди однаковим. Завжди чорним. То сіро-чорним, то темно-чорним.

Пауліна зібрала слину в чашку і перевернула цю чашку собі на голову. В неї тут нагорі у сіннику не було крана з водою. Тоді зачесала волосся назад. Вона обіперлася спиною на балку і дивилася так байдуже, як тільки можна, тобто жахливо серйозно. Серйозно та суворо і неймовірно симетрично.

Колись Фрідер приніс із магазину гігієни та косметики упаковку з десяти малоформатних плівок, проявлення яких вже було включено в ціну. Пауліна прикріпила фотографії

кнопками до балок і крокв у сіннику. Десятки фотографій, усі доволі темні. Такий собі музей Пауліни. Двадцять разів повторений «Крик» Едварда Мунка, але зі стиснутими губами.

Скрізь у сіннику мерехтіли свічки.

Я сказав:

— А коли якась перекинеться?

Пауліна рохнула і підтягла слину. Вона висунула язик, склавши його трубочкою, і прицільно одним плювком загасила свічку.

Я сказав:

— Їжа готова. Рибні палички, я гадаю.

У мене пропав апетит. Були дні, коли Ауергаус був гіршим за сім'ю, повну різних $Д^2М^2$. Дні, коли ніхто ні з ким не розмовляв.

Я вийшов, повз церкву, повз кладовище. Я біг польовою дорогою, яку нещодавно заасфальтували. Якийсь трактор загубив шматок глини, я вдарив по ньому. Хмара куряви.

Від дач вітер доносив уривки радіо. Посеред луки стояв ряд вуликів. Я прислухався, але почув лише гул об'їзної дороги. Позаду тягнулася темно-зелена лінія — унизу пряма, немов стріла, вгорі із зубцями, — лінія кущів та дерев: там протікав струмок.

Я побіг до мосту.

Через бетонний міст об'їзна дорога вела повз село. Міст простягався над долиною. Це не була справжня долина, а просто балка між двома пагорбами. Проте міст був доволі високим і доволі довгим.

Аксель-Центральний-Замок колись стверджував, ніби в міст закладено міни. Вони вибухнули б, якби прийшли росіяни. Але це була таємниця.

Ніхто не міг сказати, чи Аксель це вигадав, чи так і було. Аксель казав, що це і є доказом того, що це секрет.

Під мостом стояв жахливий диван, спинкою до опор.

Поряд пусті пивні пляшки, бляшанки, кілька пакетів із «Penny». У пакетах щось було, вони виглядали доволі повними, але я не наважився зазирнути.

Обгорілі дошки та попіл. Вогнище.

Я стрибнув на диван, скакав на ньому і кричав. Легковики та вантажівки наді мною були такими гучними, що мене ніхто не чув.

Я ліг і перевів дух. Я дивився вгору, на зворотний бік дороги.

Тут, унизу, все було тихо. Але живі нагорі зчиняють неймовірний шум.

Пакети були напхом напхані. Моя нога зачепила один, той перекинувся. Вивалилося шмаття. Я хотів запхати його назад, коли щось дзенькнуло. Десятипфенігова монетка. Вона викотилась із сірих полотняних штанів. Я засунув її назад до кишені штанів. Там були ще дрібняки.

Монети в один пфеніг, п'ять, десять. Одна була більша за інші. Мідь. На одному боці був орел, на другому – велика четвірка.

Чотирипфенігова монета. Я був ошелешений.

Окрім себе, я не знав нікого, хто мав чотирипфенігову монету. Я навіть нікого не знав, хто взагалі знав, що колись існували чотирипфенігові монети.

Вона була 1932 року, як моя. І також мала літеру «А», Берлін.

Спочатку я хотів її забрати. Тоді в мене було б два талісмани. Якщо талісман може вберегти від дев'яноста відсотків нещасть, то лишається ще десять відсотків. Для них був би другий талісман. Дев'яносто відсотків від десяти – це дев'ять. Отже, два талісмани могли відвернути 99 відсотків нещасть. Це були не забобони, це була математика.

Але якби я привласнив чотирипфенігову монету, той, хто тут живе, більше взагалі не мав би талісмана.

Якщо його чотирипфенігова монета взагалі працює як талісман. Власне, той, хто тут живе, негайно потребує талісмана, який дійсно працює. Тобто мого.

Я просто поміняв чотирипфенігові монети. Свою власну я виколупав із кишеньки штанів і засунув у сірі штани. Монету, що знайшов у сірих штанах, поклав собі.

Тепер людина, що тут живе, має мій талісман на щастя. Не знаючи того.

Я пішов назад, до Ауергаусу. Я лише зараз помітив, що цвітуть фруктові дерева. Вишні чи яблуні. Я впізнавав їх лише тоді, коли на них уже висіли фрукти. За стовбурами дерев навскіс ішла світло-зелена поперечина, це був цвинтарний живопліт. Туї чи щось таке.

— Агов? Є хто вдома?

У дверях кухні стояла Цецилія. Спочатку я подумав, що вона повернулася.

Цецилія сказала:

— Я просто хочу забрати свою скрипку.

Хтось сказав:

— Хочеш рибних паличок? Але вони вже холодні.

Пізніше Цецилія сказала:

— Мої батьки оплатили адвоката.

Віра сказала:

— Думаю, це класно.

Фрідер сказав:

— Ух ти.

Пауліна нічого не сказала.

Цецилія сказала:

— Ви мене неправильно зрозуміли. Мої батьки оплатили адвоката, щоб він витягнув мене.

Це «мене» Цецилія сказала доволі голосно. Мабуть, так голосно, як тільки могла.

– І якщо йому для цього доведеться звинуватити вас, то він це зробить.

Цецилія сказала, що більше не повернеться до Ауергаусу. Через стратегію захисту. Щоб суддя бачив, що вона просто вляпалася. Це не її слова, так каже адвокат.

Цецилія сказала:

– Я вступила в Америці. Моя довідка про несудимість просто мусить бути чистою, sorry.

А тоді вона знову сказала типово Цецилієву фразу:

– Я зрозумію, якщо ви цього не зрозумієте.

Ж

Мама лежала на водійському сидінні, максимально опустивши спинку. Вона накрилася курткою. Обідня перерва.

Я чекав біля машини. Я обіцяв їй, що після випускного з німецької розповім, як усе пройшло.

Маленькі автівки заїжджали на парковку, з них виходили домогосподарки і з підозрою дивилися на мене, ніби я намірявся влізти в котрусь домогосподарчу машину, йшли в супермаркет, виходили з повним візком, усе ще позирали на мене з підозрою і потайки запам'ятовували моє обличчя, щоб допомогти на шоу «Aktenzeichen XY»* скласти першокласний фоторобот горезвісного зламувача домогосподарчих автівок; тоді вони складали покупки в багажник: картонні ящики з цвітною капустою, цибулею-порей, паприкою, червоні ящики «Кока-коли», дієтичної коли,

* «Aktenzeichen XY» *(нім.)* – «Справа № X», кримінальне телевізійне шоу.

прозорі поліетиленові пакети, в яких рожевіла порізана шинка та корейка, пістряві дитячі йогурти, пакунки з чотирьох рулонів паперових рушників для кухні, з восьми рулонів туалетного паперу та шістнадцяти пачок паперових носовичків, тоді опускали кришку багажника так обережно, що вона знову відскакувала. Вони закривали ще раз, цього разу сильніше, приминали кухонні рушники, туалетний папір та носовички; за другим разом завжди вдавалося; прискіпливий погляд – багажник і далі зачинений, – тоді домогосподарки сідали у свої домогосподарчі машини, котилися вниз парковкою в напрямку домогосподарчих осель.

Мама прокинулася. Я прибрав газету з пасажирського сидіння і сів поруч у машину.

Я сказав:

– Пройшло дуже добре.

Вона сказала:

– Прекрасно.

– Я розраховую, що середній бал буде 3.

– Це добре?

Ми опустили вікна і разом курили.

Мама сказала:

– Що я тебе давно хотіла запитати.

Я подумав: «О боже мій. Зараз почнеться. Вона мене запитає, що я збираюся робити після випуску. Або про Віру. Чи ми досі разом».

Я сказав:

– Ну?

– Ти щасливий?

Це було найостанніше запитання, якого я сподівався.

– Принаймні я не збираюся зводити рахунки з життям найближчим часом. Це достатньо щасливий?

Мама забрала газету в мене з рук.

Вона прочитала вголос:

– «Постріли прорізали ніч». Це заголовок. І нижче: «Дурощі молодиків ледь не вилізли боком».

Мама підняла очі. Вона трохи примружилася і дивилася на мене. Здавалося, вона чогось чекає. Коли я нічого не сказав, вона прочитала далі:

– У п'ятницю ввечері на виїзді з Енсінґена в напрямку Ґебінґена екіпажу патрульного автомобіля довелося готуватися до найгіршого...

Вона знову зробила паузу.

– Там, де світлофор. Офіцери, що поверталися патрульною машиною з виклику до поліцейського відділку – не пишуть, чому вони

були в Енсінґені, а теж було б цікаво, — до поліцейського відділку, зупинилися близько двадцять третьої години тридцяти хвилин на світлофорі біля оптики «Binder». Трохи пізніше до поліцейської машини на смузі лівого повороту — це там, де дорога повертає на Ульдінґен — у напрямку Ульдінґена — у напрямку Ульдінґена, так написано — під'їхав і зупинився примітний американський легковий автомобіль.

Вона знову подивилася на мене. Вона не зналася на автомобілях, але те, що Ковть-Ковть був американським тарантасом, вона помітила.

— Тут усе і сталося. Коли водій патрульної машини подивився вбік, то немало здивувався: з відчиненого вікна переднього пасажирського сидіння легковика на нього був спрямований пістолет. Пістолет!

Я сказав:

— Далі.

— Одночасно поліціянта засліпило встановленим на даху автомобіля прожектором, який можна повертати як угору, так і на боки. Засліпило!

Це було лише кілька днів тому.

Поліціянт дивився прямо, на світлофор. Усе нормально.

Коли він поглянув у наш бік і помітив, ніби в уповільненій зйомці, як Фрідер вистромлює руку з вікна машини і цілиться в нього з пістолета, то вирячив очі. Він знав, що наступної миті помре. Він не думав, як цьому завадити чи втекти. Він думав про свою матір. Чи про своїх дітей.

Фрідер спрямував прожектор на поліцейського. Обличчя поліціянта було зовсім світлим, він був геть білий.

Ми дивилися в його широко розплющені очі. Ми вивчали вирази облич людей, він усвідомив, що його щойно засуджено на смерть і що апеляції не буде. Що вирок виконають ще в залі суду.

Пауліна прошепотіла: «Стріляй!»

Фрідер прошепотів: «Бдищ!»

Він дриґнув рукою та плечем назад, немов після віддачі.

Наступної миті я побачив пістолет поліціянта. Я подумав: «Цей не дерев'яний».

— Не дивись на мене так! — сказав я мамі. Я потягнувся по газету, але вона не віддала її.

— Ні! Ти це послухай!

Вона прочитала:

— Лише завдяки гідній всілякого захоплення сміливості та витримці співробітника поліції під час інциденту ніхто не отримав

тяжких тілесних ушкоджень. Коли світлофор перемкнувся з червоного на жовтий, легковий автомобіль, усупереч забороні, помчав прямо – в напрямку Ґебінґена.

Гаррі мчав геть. 70 кілометрів на годину, 80, Пауліна закричала: «Та стріляй же, стріляй!»

Фрідер повернувся, кричав «Пригніть голови!», цілився назад, над нами, у заднє скло, кричав: «Бах! Бах-бах-бах!»

Віра поклала свою руку на мою. Ми були єдиними в машині, хто не втратив ґлузду. Вона увіп'ялася нігтями в мою руку. Це було збіса боляче.

Тоді ми почули постріл, справжній. Не дитяче «Бах». І ще один постріл.

Мама:

– Поліціянти негайно почали переслідування. На наступному світлофорі (на вулиці Уландштрасе) після кількох попереджувальних пострілів поліціянти своєю машиною перегородили рух легковику-втікачу, який за правилами зупинився на червоне світло. Три чоловіки та дві жінки, всі у віці вісімнадцяти років, були тимчасово заарештовані.

Мама зітхнула.

Ми стояли довкола Ковть-Ковтя, руки на даху. Раптом усе залило блакитне світло. Довкола нас скупчилися поліціянти.

Один нас обшукував, інші стояли поруч напоготові й цілилися своїми пістолетами нам у голови.

Пауліна тихо пропищала:

— Тепер так піде й далі? Від ранку до вечора, від ранку до вечора?

Це мало бути кумедно. Я спробував посміхнутися.

Мама читала:

— Під час дальшого обшуку пістолет, яким погрожували поліціянту, конфісковано. Як встановили поліціянти на місці, йшлося про оманливо схожу бутафорію. Проти водія автомобіля та його пасажирів порушено кримінальну справу за фактом численних порушень правил дорожнього руху, перевезення конструктивно схожого до зброї виробу та грубе хуліганство.

Газетна стаття займала майже всю сторінку. Велике фото теж було. На ньому можна було побачити оптику «Brillen-Binder» і світлофор на виїзді з населеного пункту. Під фото написано: «До кровопролиття на світлофорі

на вулиці Уландштрасе не дійшло лише завдяки зваженим діям поліції».

Мама запитала:

– Це були ви?

Я відповів:

– Не кажи дурниць.

– Чесно!

– Ми ж не психи!

Ми потрапили на першу сторінку місцевої газети, але, окрім нас, ніхто не мав цього знати.

Я запитав:

– Що таке?

Вона серйозно подивилася на мене, потім сказала:

– Я дам тобі щось із собою.

Ми пішли в магазин. Мама зникла в холодильній камері. Я чекав.

Вона вийшла. З картонкою, повною стаканчиків йогурту, в яких саме збіг термін зберігання.

Вона сказала:

– Десерт.

Удома на кухні сидів Фрідер. На плиті вже щось знову шкварчало.

Я підсів до нього.

Я сказав:

– І?

Фрідер сказав:

— Цього я й хотів. Щоб фараон вистрілив. Цього я й хотів.

Я замахнувся і дав йому ляпаса. Зліва. Справа. Я щосили молотив по торсу, він упав зі стільця, я сів на нього зверху, я матюкав його: гівнюк і так далі, і що в нього не всі вдома, і що він повинен просто порішити себе, якщо вже так дуже хоче, але що тоді він повинен був нас випустити, — і бив його далі.

Фрідер перевернувся на бік і намагався мене скинути, але не відбивався.

Випускний екзамен з німецької.

Я його зовсім не завалив. Доктор Кед дав мені 15 балів, це одиниця. 15 балів за те, що я щось сказав про текст, для якого був, певною мірою, надто тупий, щоб дочитати до кінця. 15 балів за те, що я так добре вмів пороти дурниці.

У мене часто було відчуття, що у школі все залежить від чогось іншого, а не від знань, чи досягнень, чи чогось такого.

Але оскільки за цей іспит я отримав 15 балів, то хотів вірити, що все було чесно.

Армія.

Від армії я більше нічого не чув.

В усякому разі адвокат Цецилії сказав, що моя армійська картка все ще лежить у матеріалах слідства. І наскільки він може оцінити роботу прокуратури, картка так і залишиться там лежати.

Адвокат Цецилії домігся, щоб усі слідчі дії було зупинено. Лише Гаррі отримав попередження через траву, яку вони знайшли в його кімнаті.

Ауергаус.

Ми залишилися жити в Ауергаусі, поки Гаррі не закінчив практику на виробництві. Тоді ми всі перебралися до Кельна. Ми винаймали старенький будинок посеред міста.

Тепер можуть починатися типу титри. Довгі титри. Історія, певною мірою, закінчилася, тепер ще трохи про те, що сталося з людьми пізніше. Як в Емілі з Льонеберґи*: «Те, що цей хлопець, коли виріс, став бургомістром, належить до чудес цього світу. Але він дійсно став бургомістром і найкращою людиною всього округу».

Ось Гаррі на альтернативній службі допомагає хворим на ВІЛ. Гаррі студент. Модельєр-конструктор в Університеті прикладного мистецтва. Він проектує штани та піджаки, в які вбудовані електричні барабани, брязкальця, клаксони та блимавки.

* Еміль із Льонеберґи – головний герой циклу книжок Астрід Ліндґрен.

Обличчя Гаррі великим планом: «Ти знаєш Лорі Андерсон?»

Реверс*, моє обличчя зблизька: «Ні».

Пауліна, як вона пішла до школи. Вона все наздогнала і закінчила середню школу. Пауліна у вечірній школі. Вона склала випускні екзамени.

Фрідер, як він прокладає з'єднувальний кабель до ракетного двигуна.

Далі він стоїть, старший на кілька років, у лекційній залі, повній студентів, і пише на дошці формули.

Голос за кадром: «Сьогодні Фрідер — професор у Рейнсько-Вестфальському технічному університеті Аахена. Експерти вважають його одним із найближчих претендентів на Нобелівську премію з фізики».

Пауліна, Фрідер та діти.

Обличчя Фрідера: «Лікарі нас відраджують. Вони побоюються генетичного обтяжен-

* Реверс, або вісімка — план, коли показано персонажа, що дивиться на об'єкт, чи іншого персонажа за кадром. Монтується з планом, у якому показано цього іншого персонажа, який дивиться на нього. Оскільки персонажі під час монтажу показані зверненими в протилежні боки, складається враження, що вони дивляться одне на одного.

ня у дітей через психічні проблеми, які ми колись мали».

Обличчя Пауліни, вже не таке симетричне: «Але після першої вагітності я більше не чула голосів. Лікарі вважають, це через гормональну перебудову. Таке спонтанне одужання, кажуть вони, зовсім не рідкість. І у Фрідера все супер».

Фрідер: «А що, не видно?»

Віра в класі. На дошці латинські дієслова й таблиці відмінювання.

Голос за кадром: «Віра стала надзвичайно любленою серед учнів учителькою математики та латини. Сьогодні вона директорка школи. Вона керує Кельнською гімназією, до якої ходять також і діти Пауліни та Фрідера».

Я теж на щось вивчився. Можливо, це соціологія.

Голос за кадром: «Коли Віра завагітніла, Гьопнер став домогосподарем, ким залишається і сьогодні. Він щирий читач».

У кадрі моє обличчя великим планом: «Науково-популярні книжки. Жодних романів».

Голос за кадром: «І завзятий садівник».

На мою думку, так усе могло б закінчитися.

Голос за кадром: «Цецилія вивчала в університеті юриспруденцію та стала суддею в маленькому районному суді в Рейнській області. Цецилія не захотіла зніматися в нашому фільмі».

Я намагався. Але коли я моделював інший кінець, то виходив лише зцілений світ. У моєму симуляторі майбутнього не було падінь, травм і смертей. Там лише хороша погода. Ясне сонце та блакитне небо. Філістерський ескапізм. Запрограмований за моїм бажанням автопілот узяв на себе приземлення, а я просто спостерігав, як літак спускається плавом на луки зі стокротками. М'яке приземлення. Пасажири аплодують.

У справжньому житті посадка була жорсткішою.

У реальному житті закінчення Ауергаусу було доволі амбівалентним. Амбівалентний — так пізніше говорили в університеті, коли щось було різним, або ж палицею про два кінці.

— Це вкрай амбівалентно!

Слово «амбівалентний» було само собою амбівалентним, бо інколи воно було культурним або іронічним словом замість «паскудний».

Випускний екзамен із німецької. Провалено з тріском. Доктор Кед, напевне, сидів над моїм твором у такому самому шоці, як я перед цим над сповненим загадок текстом, про який мусив щось написати.

Кед сказав: «Атестат — це не туалетний папір, яким кожен — вибачте, не конкретно ваш — витирає дупу».

Я підрахував суму балів. Віра перерахувала ще раз, для певності. На усному екзамені

із суспільствознавства мені треба було мінімум бал, щоб не завалити взагалі всі випускні.

Гофман сказав:

– Питатимуть усе.

Гофман, садюга. Ми так і не змогли його спровокувати, щоб він вилетів із нашої школи. Тепер розплата.

– Усе. Байдуже, як давно це було.

Напевне, Гофман уявляв собі, як ми готуємося. Як усе, що колись учили, ми знову випорпуємо з пам'яті, аж до предмета «Я у світі» з початкової школи.

«Назви хвойне дерево». Ялинка.

«Як називається будинок ескімосів?» Іглу.

«Добре, Гьопнерчику, дуже, дуже добре. За це ти отримуєш гарненьку бджілку в атестат».

А тоді за десять хвилин екзамен був уже позаду.

Гофман відкинувся на спинку стільця. Спочатку він дивився на скатертину, потім з-під лоба спрямував свій погляд на мене.

– Пане Гьопнер, вам відомі поняття «ломбард» і «дисконт». Поясніть різницю кількома реченнями.

У глибині душі я сподівався на запитання про Райффайзена (монета до 150-ї річниці від дня народження, 1968 р.), сільськогосподарські кооперативи чи щось таке або про

Німецький митний союз (монета до 150-ї річниці від дня заснування, 1984 р.). Звісно, це було малоймовірним, але ж Гофман не знав, що я знаюся на пам'ятних монетах. Неприємності приходять звідти, звідки не чекаєш, і, можливо, приємності теж.

Дуля з маком.

Я задумався.

Між екзаменаторами та мною стояла композиція із сухих квітів. Вицвілих, запилюжених. Стебла встромлені у щось типу висохлої губки. У майбутньому, коли згадуватиму школу, я завжди бачитиму цю запилюжену композицію в крихкій зеленій губці.

Я не втримався від посмішки.

Гофман сказав: «Смішне питання?»

Я дивився на нього й уявляв, як протягаю його крізь гімнастичну стінку. Пане Гофман, ви знаєте техніки самозахисту під час колесування та четвертування? Поясніть різницю кількома реченнями.

Ломбард і дисконт.

Я не мав жодного уявлення.

– Це дві дуже різні речі, – сказав я зрештою.

Асистент екзаменатора кивнув.

Ломбард.

Я задумався.

— Ломбард — це місто в Північній Італії, — сказав я.

Столиця Ломбардії — було б надто просто, отже, він лежить у Тоскані.

Чи в П'ємонті.

Я колись їздив із Вірою автостопом до Італії. Ми дісталися аж до По. Неймовірно смішно.

Ми йшли вулицею під полуденним сонцем, усе було сухим: вигоріла трава на узбіччі дороги, засохлі поля, весь краєвид — величезна суха губчаста композиція.

Один зупинився, але хотів підібрати лише Віру. Вона, звісно, не хотіла. Тип виліз із машини, сказав до неї італійською щось, що ми спочатку не зрозуміли. Тоді він витяг із кишені штанів пачку купюр. Віра похитала головою.

Раптом тип почав лапати її за груди. Віра була абсолютно ошелешена. Але тільки на коротку мить. Далі вона з усієї сили вдарила його по яйцях коліном. Він відштовхнув її, вона впала. Він штовхнув мене, я впав на неї зверху і тільки побачив, як тип шкутильгає до машини і їде геть.

Це не був росіянин, і голим він теж не був. Він не вистрибнув із кущів. У мене не було при собі протитанкового гранатомета.

Це було перед Вероною. Віра хотіла туди, щоб побачити балкон, балкон Ромео та Джульєтти.

Що за дурниці, що за безглузді, нікому не потрібні дурниці. Якби я захотів дізнатися, що таке ломбард, я подивився б у словник. Чи запитав у Фрідера.

Раптом я більше нічого не хотів.

Я не хотів провалити екзамен.

Я просто не хотів далі ходити коло та навколо.

Ось у чому була різниця.

У цю мить я жив. Усе було добре.

Це був момент мого шкільного самогубства.

П'ємонт.

— Центр північноіталійського виробництва фруктів, — сказав я, — передусім вишень. І туризму. Багато античного мистецтва, тобто ренесанс і всяке таке. І класика. Бароко. Рококо.

Рококо мені завжди подобалося, тобто саме слово.

— Пізньороманські церкви.

Гофман робив помітки. Асистент дивився на мене своїми зеленими очима. Білки очних яблук були помережані тоненькими червоними жилками. Він замало поспав і намагався

це приховати, відкриваючи очі надзвичайно широко.

Гофман запитав:

– А дисконт?

Це була моя тема.

– Супермаркети.

Гофман сказав:

– Дякую. Думаю, ми можемо обійтися без обговорення.

Асистент розвів руками.

Гофман (мені):

– Я б охоче дав вам один бал.

Із мого серця впав камінь. Це було таке полегшення для мене, що я ледь не обійняв його.

– Тоді б я вас спекався. Але, на жаль, я не знаю, за які заслуги мушу поставити вам цей бал.

Нуль балів.

– Ви залишаєтеся ще на рік. Бажаю добре розважитися.

Засідання суду пройшло так, як і передбачала Цецилія.

Адвокат її батьків дав судді зрозуміти, що Цецилія потрапила під шкідливий вплив кількох асоціальних фріків. Він сказав не «асоціальні фріки», він сказав «маргінальна молодь».

«Маргінальна молодь у тимчасовому помешканні» – це було б доброю назвою для панк-гурту. На басу – Гьопнер Гюнеркнехт Курячий Батрак.

Аргументом адвоката було те, що фотографії Цецилії не було на терористичному плакаті біля мийки.

Справу проти Цецилії було закрито за всіма статтями.

Віру, Пауліну та мене засудили за крадіжку та зневагу пам'яті померлих, кожного до 40 годин громадських робіт.

Фрідер отримав 50 годин. Там ще додалася справа з дерев'яним пістолетом.

Гаррі отримав рік умовного ув'язнення за продаж та зберігання наркотиків. І два роки конфіскації водійських прав за гонитву.

Тиждень перед переїздом ми провели, певною мірою, в підвалі будинку для літніх, Віра, Пауліна та я. У підвалі була кухня.

Від шостої години ранку ми намазували кренделі, розкидали порційні пакуночки маргарину, варення та меду по тарілках і загортали тарілки у харчову плівку.

Одна жінка давала нам доручення. Вона була доволі сильною. Можливо, не такою сильною, як Фрідер, але значно сильнішою за

мене. Спочатку ми думали, що вона куховарка. Але вона була просто начальницею підсобних робітників на кухні.

Коли сніданок виносили, ми тягали величезні каструлі з нержавійної сталі на газову плиту. Тут усе було величезним. Ополоники для супу – це були справжні металеві миски з довгими держаками. У каструлях можна було б купатися.

Поки вода в казанах повільно нагрівалася, ми нарізали все для обіду. Ми почувалися немов безквиткові пасажири, яких витягли з такелажу посеред Атлантики. Цибуля в мішках, кожен мішок півцентнера.

Фрідер сказав:

– Не скигліть! Старих лантухів не шкода!

І зареготав.

У перервах інші підсобники намагалися вивідати, що у нас на сумлінні й чому ми мусимо тут працювати. Але ми не піддавалися. Начальниця просто підняла руки й оголосила: «Мені не можна нічого говорити».

Пауліна сказала одній робітниці, дуже тихенько: «Вони навіть хотіли нас злапати за підтримку одного терористичного угруповання. Але треба було не ловити ґав, ге, Андреасе?»

Фрідер сказав:
«Можеш говорити голосніше, Ґудрун».
І зареготав.

Ми вже давно знали, що Ауергаусу скоро прийде кінець. Але коли про це говорили, то боялися, що цей кінець може прийти швидше.

Ми завжди прикидалися, що життя в Ауергаусі вже було нашим справжнім життям, тобто навіки-віків.

Фрідер казав: «Ти заплющуєш очі та дрейфуєш на своєму надувному матраці, віє легенький вітерець, і ти думаєш: класно, тепер решту свого життя я житиму тут, у цій лагуні в південних морях. А тоді ти розплющуєш очі й помічаєш, що це лише пікнік на кар'єрі, і — гоп — він теж уже скінчився.

Здалеку Ауергаус був старим сільським будинком, як і інші.

Черепичний дах із плямами моху, фасад із білих азбестоцементних плит.

Лише коли підходиш ближче, в очі впадає маленька рожева пляма прямо біля вхідних дверей.

Це поштова скринька. Гаррі пофарбував її у рожевий. Іржу можна було розпізнати лише по нерівній поверхні. Наждачний папір, вісімдесятка, рожева фарба.

Дверцята поштової скриньки були прочинені. Повістка випала мені під ноги.

Я не мав жодного уявлення, чому вони ще раз хотіли запросити мене на медогляд. Або ж мої папери все ще лежали в прокуратурі. Або ж їм просто давало втіху проводити медогляди. Зранку, в обід та ввечері. Медогляд, медогляд, медогляд. Оглядати людей, у яких взагалі все нормально. Розподіляти: водолаз-диверсант, нормальний, слабак.

Але насправді тепер мені й до цього було байдуже. Я поклав повістку в куртку, тільки її мені бракувало.

Ми з Фрідером поїхали геть, позаду матраци та кілька коробок. Гаррі позичив нам Ковть-Ковтя. Йому хоч так, хоч так не можна було їздити.

Перед пішохідною зоною ми зупинилися. Хоч я вже одного разу їздив автостопом до Берліна, але сам я не знайшов би дороги. Фрідер узагалі там ніколи не був. Нам потрібна була карта міста.

Ми пішли до книжкової крамниці, до поличок з географічними картами та планами міст. Німеччина, Європа, Світ. Штуттґарт, Ульм, Берлін.

Фрідер витягнув атлас автомобільних доріг, погортав, тоді показав на Кріт і мовив:

– Туди ми зараз і поїдемо!

Я запитав:

– На Ковть-Ковті?

Фрідер сказав:

– На Буль-Булі.

Раптом Фрідер різко відвернувся вбік і театрально вигукнув:

– А це ще що таке? Чорт забирай!

Він витріщився крізь вітрину на вулицю. Всі повторили за ним: покупці, продавці, я. Коли я знову глянув на Фрідера, атлас, який він щойно тримав у руках, зник.

Фрідер похитав головою і сказав:

– Неймовірно, правда? І як швидко воно знову зникло!

На вулиці Фрідер сказав:

– Не дивись так.

Я відповів:

– Ти крадеш у книгарні? У тебе всі вдома?

– Я тільки позичив. Коли повернуся з Берліна, поставлю його знову на поличку. Обіцяю. Якщо я братиму щось із крамниці, то потім знову кластиму назад.

Ми дивилися вниз на пішохідну зону. Колись, коли Фрідер злиняв з прогулянки, я сидів із ним там унизу на бетонній піраміді.

Тоді на бетоні сиділо дуже багато безхатьків.

Але тепер місто встановило вгорі на сходинках фонтан. Вони просто залили піраміду.

Далі за нею була аптека аптекаря з Аушвіцу. Темна дерев'яна шафа з багатьма шухлядами, напевне, була повна золотих зубів.

Я витягнув запрошення на медогляд із кишені куртки. Це було не так просто, бо вона провалилася крізь прорізану підкладку куртки.

Шкода, що я не можу залишити її собі. Це було б третє запрошення для моєї папки «Паль-паль».

Я закреслив адресу і поруч написав: «Повернути! За адресою не проживає!»

Я відкрив кришку поштової скриньки і вкинув картку.

Сонце знову було доволі яскравим. Небо сліпучо-синє. Я б хотів побачити кілька конденсаційних слідів, але небо було синім і пустим. Весна розлила свою блакить. Романтизм, це була ще одна епоха, з якою я не хотів мати справу. Сліпучо-синє небо без звукових ударів.

Був четвер перед Великоднем, Чистий четвер. За живоплотом цвіли білим цвітом фруктові дерева. Яблуні чи вишні. Дитиною я ніяк не розумів, як це Ісус так мало прожив. Він народився на Різдво, а на Великдень уже був мертвим. А за ті кілька місяців ходив по воді, примножував хліб, робив так, що паралізовані знову могли ходити і всяке таке.

Перед цвинтарною каплицею було доволі багато людей. Скраю стояли Віра та Гаррі.

— А Цецилія? — запитав я Віру.

— Янкіланд, — сказала Віра.

Далі стояв доктор Кед. Я усміхнувся до нього. Він кивнув. Я збирався більше не називати його Кедом, навіть подумки.

Навіть Боґацкі прийшов, при повному параді. Кашкет він затис під пахвою. Урочисто він підійшов до нас.

Боґацкі запитав:

— А де ж красуня, ота, брюнетка?

Він мав на увазі Пауліну.

— Це ж була його пасія.

Я не знав. Ніхто не знав. Можливо, їй ніхто не повідомив.

Я зняв вітрівку. Я все одно пітнів.

Боґацкі трохи пом'явся, тоді запитав:

— Це ж був він, так?

Я поглянув на Віру. Я поглянув на Гаррі. Ми намагалися робити обличчя, як у картярів.

Боґацкі сказав:

— З різдвяною ялинкою. Це ж він був, так? Та я знаю, що він.

Ми не вміли робити обличчя, як у картярів. Мати серйозний вигляд, ледь-ледь усміхатися, дивитися в очі супротивнику. Дивитися то трохи знуджено, то трохи зацікавлено. Це було картярське обличчя.

Хороше картярське обличчя не було скам'янілим. Воно було як дзеркало.

На обличчі Боґацкі відбивалися наші спроби робити картярські обличчя.

Половина села була тут. З кожної сім'ї мінімум по одному.

Віра сказала:

— Через його батьків. Не через нього.

Люди були зовсім тихими.

Я думав про курячу ферму. Як завжди, притихали кури, щойно опинялися на вантажівці, яка відвезе їх на бійню.

Ми не зводили очей з воріт каплиці. Гучний грюк, їх відімкнули зсередини. Ворота розчинилися. Викотився візок. Його штовхав священик зі ще одним чоловіком.

З натовпу вихопилося зітхання.

На візку стояла дерев'яна скриня, величезна коричнева скриня з величезним віком, така висока, що будь-який небіжчик міг би там сидіти. По боках були прикручені бронзові ручки, на вигляд як класні дверні молотки.

Це все було правдою.

Усе було вирішено безповоротно.

Я тихо сказав: «І?»

Я почув, як Фрідер сказав: «Відсунь кришку. Мені не видно боязких мармиз».

Тепер я впізнав також і другого чоловіка, який штовхав візок. Це був батько Фрідера.

Віра вийшла. Вона обійняла його і заговорила до нього. Потім вона повернулася і сказала:

– Гробоносці не прийшли.

Боґацкі сказав:

– Різдвяна ялинка. Вона завжди була важливою для комунальників.

Коли пізніше я розповідав комусь про Ауергаус та Фрідера, то завжди починав із того, як Фрідер завалив велику різдвяну ялинку в центрі села.

Я б міг почати і з похорону. Але я вважав це якось неправильно – спочатку розповідати про кінець Фрідера.

Ніби кінець був найголовнішим.

Цецилія якось сказала, що шлюб її батьків був провальним. Я вважав це абсолютно дурнуватим висловом. Батьки Цецилії двадцять років були одружені, а тоді вони розлучилися. Двадцять років – це довше, ніж Цецилія взагалі була на світі! Двадцять провальних років? Тоді кожне життя, що закінчується смертю, треба називати провальним. «Оскільки він мирно спочив у віці ста років, то все його життя було провальним».

Коли Ауергаусу настав кінець, Фрідер дійсно почав навчатися на веломеханіка у маленькому містечку в Гессені. Він перебрався в мебльовану кімнату. Одного разу я його навідав. Кімната була маленькою та бідною. Комод із пресшпану, ліжко. В місті ще не було пішохідної зони.

Але здебільшого Фрідер навідував мене. Брат його шефа їздив щоп'ятниці ввечері в Берлін. Він завжди брав Фрідера із собою.

Тоді ми сиділи за маленьким столом у моїй кухні й розмовляли, поки не втомлювалися.

У суботу зранку ми розмовляли далі з того місця, де зупинилися у п'ятницю ввечері.

Фрідер боявся виходити в люди. Він був сам. Він був ніби паралізований. Він хотів бути інакшим. Він не міг бути інакшим.

Я йшов на роботу – прибирати сходові клітки. Я ходив на закупи: сир, хліб, «Imiglykos». Коли я повертався, Фрідер сидів точно там, де й зранку.

Він казав:

– Так завжди. Це ніколи не зміниться.

Я казав:

– Уже було інакше. Ти просто забув.

Ми розмовляли цілу суботу, поки не стомлювалися. У неділю зранку ми розмовляли

далі з того місця, де зупинилися в суботу ввечері. Власне, нам обом було зрозуміло: ми говорили заради його життя.

Я більше не наважувався казати, що наші розмови ходять по колу. Я навіть не наважувався подумати про це.

Якщо ми не розмовляли, то просто сиділи там мовчки й обдумували спіраль розмови, яка наближалася до центру так повільно, що звичайна людина, певною мірою, не могла цього відчути.

Я довго не розпаковував коробок після переїзду. В них я постійно знаходив речі, які взагалі не шукав.

Такі, як записки з кухні, які писали найрізноманітніші відвідувачі. На кухонному столі завжди лежав стосик папірців, а поряд якась ручка.

Я збирав усі записки. Деякі записки я забирав зі столу, перш ніж ті, кому вони були адресовані, взагалі встигали їх прочитати.

Я клеїв записки на аркуш А4, писав на ньому дату і підшивав у папку. Ззаду на папці було написано: «ПАМ'ЯТЬ ЛЮДСТВА». Я міг би просто написати «ЗАПИСКИ», але «ПАМ'ЯТЬ ЛЮДСТВА» пасувало якось краще.

Там були записки від Акселя-Центрального-Замка.

«Люба Цециліє, будь ласка, зателефонуй мені! А.»

«Люба Цециліє, будь ласка, зателефонуй мені! А.»

«Люба Цециліє, будь ласка, обов'язково зателефонуй мені! Або забіжи якось. А.»

«Люба Цециліє, мені шкода через Новий рік. Чому ти не подзвонила мені? А.»

Там були записки від моєї мами.

«Дорогий Ауергаусе, баклажани ще добрі, навіть якщо зовні вони вже коричневі. Просто поріжте на скибочки та підсмажте на олії з сіллю та часником. Вітання, Терезія Гьопнер».

Там була записка від Боґацкі.

«Шановний Фрідере Віттлінґер, цим я повідомляю тобі, що тепер тобі заборонено відвідувати магазин "Penny". Крім того, повідомляю, що директор супермаркету забрав заяву про злочин. З повагою, Ґергард Боґацкі».

Фрідер сказав:

— Я б усе одно більше не наважився там.

Одна записка була не від якогось відвідувача, а від Віри. Ця записка теж лежала на кухонному столі. Там було просто намальовано сердечко. Без адресата. Воно було для Гаррі? Для мене? Для всіх?

Фрідер:

– Інколи вона була справжньою заразою.

Я:

– Я так не думаю.

Фрідер:

– Думаєш.

У неділю ввечері Фрідер їхав назад.

Ауергаус закінчився. Фрідер був так само самотнім, як і раніше. Але тепер він знав різницю.

Гаррі взяв труну за ручку.

Віра сказала: «Не виходить? На плечі!»

Ми намагалися підняти шафу-стінку на плечі, але були різного зросту. Ми мінялися то так, то так, змінювали позиції, як під час їзди на велосипеді – бельгійська вертушка, – і нарешті стали правильно. Нижчі попереду біля ніг, Віра та батько Фрідера. Високі позаду біля голови, Гаррі та я. Середні посередині, священик та Боґацкі.

Якоїсь миті Гаррі сказав:

– Не можу більше.

Я сказав:

– Міняємося сторонами?

Гаррі вигукнув:

– Стоп!

Він підліз під труною на мій бік, я підліз на його. Труна похилилася назад. Я трохи підняв її знову, вона захиталася.

Над ямою лежали дошки, на які ми поставили труну. Потім підняли труну на товстих мотузках, пастор прибрав дошки, і тоді ми опустили Фрідера.

Промова священика була короткою. Чистий четвер, розп'яття, воскресіння. Забрав наші гріхи.

У Віри та Гаррі були сплакані обличчя, втомлені та сумні. Вони виглядали як справжні дорослі.

Після батьків до труни підійшла Віра. Вона взяла жменю піску і кинула вниз.

Потім Гаррі.

Потім я.

Я подивився вниз. Яма була неймовірно глибокою. Раптово труна почала здаватися зовсім крихітною.

На труні лежав волан. Його вкинула Віра. Поруч лежав великий, туго набитий косяк. Справжня палюга. Такого вистачить аж до Судного дня.

Я не хотів кидати пісок на Фрідера. Я ліг на землю і витягся вниз так сильно, як тільки міг. Тоді я дозволив своїй футболці впасти на труну. Я побачив щось біле на жовтій тканині і злякався. На мить я подумав, що забув відклеїти цінник. Але це був просто ярлик.

Дорога до «Бика» вела через Млиновий струмок. Млиновий струмок був невидимим. Його пустили в трубу та накрили бетонними плитами. Біля знака початку населеного пункту він відгалужувався від маленької річки. Вода невидимо протікала крізь село, повз млин, будинок-фахверк, із чийого кам'яного цоколю стирчав дерев'яний стрижень, на якому колись трималося млинове колесо, а біля знака виїзду з населеного пункту вода та її невикористана сила знову невидимо вливалися в річку.

Я почув, як Фрідер каже:

— *Енергія* води, не сила!

Мурахи-деревоточці в чорних костюмах та сукнях перетинали бетонні плити й повзли у напрямку «Бика».

В «Бику» щовівторка збиралася спілка сільських жінок, а щоп'ятниці — чоловіче співоче товариство.

Фрідер ненавидів «Бика». Він ненавидів смажену свинину, картоплю та коричневий соус, жінок разом з їхнім селом та чоловіків разом із їхніми співами.

Кімната для гостей обшита темним деревом так, що й $Д^2М^2$ не втнув би жахливіше. Гардини були коричневі від смоляних сільських сигар.

Цього дня в «Бику» було світло. Сонце протиснулося крізь смолу та лягло смугами на дерев'яні панелі. Я почув, як Фрідер сказав:

— Глянь: як ґрати у в'язниці.

Гаррі сказав:

— Він усе-таки зробив це ще раз.

Віра сказала:

— Може, він просто помилився з дозуванням.

Фрідер кілька днів пролежав мертвим у своєму ліжку, коли його знайшла господиня квартири.

У повідомленні про смерть батьки написали: «Після довгої хвороби». Це було однаково правда і брехня.

Дати смерті в ньому не було. Лікар уже не міг встановити.

Гаррі сказав:

— За допомогою піґулок, дурний спосіб.

Віра сказала:

— Якщо не вдалося, всі подумають, що це спеціально, аби встигли врятувати.

Я сказав:

— А якщо вдалося, то це був нещасний випадок.

Чому Фрідер хотів убити себе, тоді, вперше? Що більше я з ним розмовляв про це, то більш невиразним ставало запитання. Аж доки воно, певною мірою, щезло. Я не знайшов відповіді, але й питання якось щезло.

Чи тепер із вдалим суїцидом Фрідер мав ті самі причини, що й тоді, коли спроба була невдалою? Коли б я мусив обирати, то краще обрав би можливість, яка залишає більше можливостей. Якщо я сьогодні себе не вбив, то все ще міг убити себе завтра. Але якщо я себе вбив сьогодні, то завтра вже не зможу себе не вбити. Це логічно.

Пофіг.

Не пофіг.

Я сказав:

— Він телефонував мені, за кілька днів до того. Мені здалося, що в нього все добре. У нього був дійсно гарний настрій.

Трактирниця принесла смажені ковбаски та картопляний салат.

– Дзадзикі немає, – сказала Віра.

Гаррі сказав:

– На одну склянку йогурту дві голівки часнику.

Віра сказала:

– Зуб-ці! Два зуб-ці часнику!

Гаррі сказав:

– Зубок, щелепа, голівка – це ж одне й те саме.

Віра сказала:

– Тіло, село, людство – це ж одне й те саме.

Я запитав Гаррі:

– Що ти зараз робиш?

Він сказав:

– Лахи. За допомогою яких можна грати музику. Ти знаєш Лорі Андерсон?

– Ні.

Гаррі сказав:

– Прикольно, що ти тепер у Берліні. Якщо ти в тюрязі, то не мусиш іти до армії, і якщо ти в божевільні – теж. Берлін – це ж і те, й друге водночас, тюрма й божевільня. Тому ти й не мусиш іти до армії.

Гаррі сказав:

– Ти колись дивився на Берлін на карті, як він розташований? Це виглядає як хмаринка

думок Західної Німеччини, хіба ні? Скільки жителів у Берліні?

Я сказав:

– Західному Берліні? Два мільйони чи близько того.

Тоді він сказав:

– Ти пересклав випускні іспити?

Я:

– Жодного бажання. Мушу працювати.

Гаррі:

– Я знаю одного типа, який може зробити атестат. Ти навіть можеш сам собі обрати середній бал.

Я прикинув.

– 2,9. Звучить непогано, еге ж?

Гаррі:

– Принаймні не так неправдоподібно, як 1,0.

Була кава.

Було пиво.

Ми сміялися.

Фрідерова мама сиділа за кілька столів від нас, у самому кутку, скам'яніла.

Батько Фрідера сидів поруч і мовчки дивився в залу. Його стиснуті в кулаки руки лежали на краєчку скатертини.

У коридорі до туалетів на стіні висів таксофон. Боґацкі говорив по телефону. Коли

я пройшов до туалету вдруге, він досі там розмовляв.

Батько Фрідера підійшов до нашого столу. Він не сів. Схилився над нами.

Він сказав:

— Я перебирав Фрідерові речі. Там був щоденник.

Батько Фрідера мав теплий, привітний голос. Його говір був так само протяжний, як у моєї мами.

Раптом до мене дійшло, що я ще ніколи з ним не розмовляв. Він говорив доволі тихо, інколи затинався, і його голос слабшав — таким сумним він був. Проте він вичавлював речення, з дисципліни чи обов'язку абощо.

Він набирався духу. Він хотів щось сказати, знову і знову.

— Час! — сказав він нарешті.

І злякався.

Надто голосно.

Усі злякалися.

Зала затихла. Цей чоловік, зазвичай такий боязкий, хотів виголосити промову?

Батько Фрідера озирнувся і зніяковіло похитав головою. Люди знову почали бурмотіти.

Він схилився над столом.

— Час в Ауергаусі, — сказав він тихо, — час в Ауергаусі був його найкращим часом. Так він написав у щоденнику.

Він рідко говорив «Ауергаус». Це ж був його будинок.

— Фрідер написав також і про різдвяну ялинку, яку звалив у Святвечір. Ще він написав...

Тепер батько Фрідера намагався перейти з говірки на літературну мову: «У цю мить я жив. Усе було добре».

Батько Фрідера так і залишився стояти, нахилений вперед.

Він подивився на кожного з нас: на Гаррі, на Віру, на мене.

Він кусав губи.

— Господь його покарає. Але так воно й було.

Боґацкі підійшов до стола:

— Я можу вам сказати, де ота брюнетка. Пауліна?

Ми кивнули. Боґацкі сів. Він зітхнув.

— Десять років. Підпал зі смертельним наслідком.

Я подумав: «Тюремна божевільня, божевільна тюрма».

Трактирниця гупнула на стіл ще одну тацю зі склянками. Віра смикнула мене за

руку під столом. Вона встала й вийшла, я пішов за нею. За нами Гаррі.

Віра зупинилася біля пожежної частини. Десять метрів над нами, на вежі, була сирена. Двічі на рік сирену тестували, навчальна тривога, в середу о десятій. Довге завивання. Сигнал тривоги призначався для росіян, які колись могли прийти, але ніхто не знав коли.

Якби я був росіянином, я прийшов би в середу о десятій, тоді всі прийняли б мене за навчання.

Гаррі сказав:

— Що?

Віра подивилася на нас так, ніби ми й самі могли б здогадатися.

Я сказав:

— Та кажи вже.

Віра сказала:

— Де, власне, — ще одна пауза, — сокира?

Вхідні двері були незамкнені. Від часу обшуку не було навіть засува.

Що нам робити із сокирою, якщо ми її знайдемо? Мені взяти її з собою в Берлін? Чи треба швиденько ще докласти її в яму до Фрідера? Якщо вона лежить на віці, то вона ні до чого, вона потрібна всередині, щоб розламати на друзки бісову труну.

Гаррі сказав:

– Я не піду всередину.

Ми з Вірою шукали в хліву, в сіннику, в підвалі. У глиняній дірі лежали дві зігнилі жаби-джерелянки.

Ми піднялися нагору. Мені ніколи не подобалося, якими стоптаними, власне, були сходи. Западини в дереві, відполіровані, як галька.

Ми шукали по усіх шафах, під дахом, за ванною – скрізь. Зрештою ми хотіли пошукати навіть у кімнаті без вікон, у фотолабораторії. Я покрутив вимикач, нічого не відбулося.

Я сказав:

– Дивна кімната.

Віра:

– Це була дитяча кімната. Поки не побудували нову садибу.

Я сказав:

– Ти смієшся з мене, так?

Але я знав, що вона не сміялася.

Ми вийшли без сокири.

Я якраз увійшов у двері та зняв біля ліжка рюкзак, коли подзвонили. Листоноша. Увечері. Квартира була в другому задньому флігелі, на четвертому поверсі. Я здивувався, що він узагалі мене знайшов. Можливо, він просто йшов за мною.

Він простягнув мені крихітний пакуночок. Передня частина була повна поштових марок та наклейок: «Air Mail», «Priority», червона смуга «Exprès», зелений папірець митниці. Між ними, зовсім маленька, моя адреса.

У коробочці була касета.

Я відкрив бляшанку пива, яку купив біля станції метро. Бульбашки пінилися в отворі. Я злизав їх, порізавши язик. Я поставив касету в магнітофон.

Скрипка. Звук був поганенький. Так ніби Цецилія грала у своїй ванній.

Композиція була доволі сумною. Я її не знав.

Досить довго я ще думав, що можу спілкуватися з Фрідером подумки.

Я запитував: «І?»

Інколи він говорив: «Усе буде ок».

Інколи він говорив: «Це нічим добрим не закінчиться».

Але потім я помітив, що насправді говорю зі своїм уявленням про Фрідера, зі спогадами про нього.

Отже, певною мірою, із самим собою.

І я це полишав.

Принаймні на кілька днів.

Потім я знову починав говорити з ним.

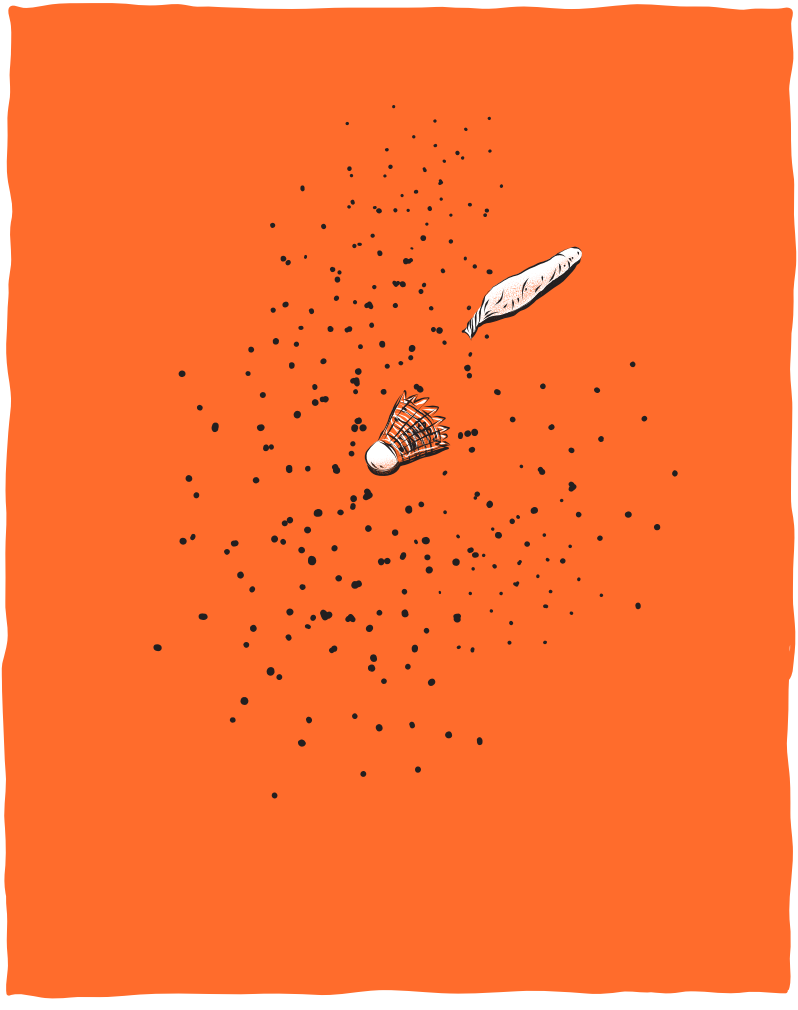

УДК 821.112.2–31(=161.2)
Б 46
ISBN 978-966-97811-2-3

Бов Б'єрґ
Ауергаус

Переклад з німецької *Анни Савченко*
Ілюстраторка *Наталка Сойко*
Летеринг оправи *Генадія Заречнюка*
Літературний редактор *Віктор Мартинюк*
Коректорка *Марина Гетманець*
Дизайн та верстка *Іллі Стронґовського*
Відповідальна за випуск *Лілія Омельяненко*

Підписано до друку 02.08.2018. Формат 70x100/32.
Ексклюзивна гарнітура Андрія Константинова
«Anglecia Liliya».
Папір Holmen Book. Друк офсетний.

Умовн. друк. арк. 11.54. Зам. № 1/02-08/18

«Видавництво», Київ, 2018
vydavnytstvo.com
editor@vydavnytstvo.com

ФОП Омельяненко Л. С.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 5082 від 18.04.16

Надруковано у ПФ «Майстер книг»
03037, м. Київ, вул. Максима Кривоноса, 2Б.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3861 від 18.08.10.
+38 (044) 390-00-56 • masterknyg.com.ua
info@masterknyg.com.ua

Бов Б'єрґ захопливо та зі співчуттям розповідає про любов і дружбу шістьох учорашніх дітей, які винахідливо й відчайдушно борються за щастя.
І в цій боротьбі вони стоять на смерть.

видавництво
пейпербеків

ISBN 978-966-97811-2-3

9 789669 781123

12+